

శ్రీ శ్రీ శ్రీ విక్రమ దేవవర్మ మహారాజావారు,
 శ్రీ జయపురసంస్థానాధీశ్వరులు.

P R E F A C E

The author of this poem, Kavisarwabhauma Sreepada Kristnamurty sastry garu requested me to write a preface to this the latest production of his poetic genius. I declined the request in favour of a more competent scholar from the Andhradesa: but the great poet, for his own reasons, insisted upon my writing it; and so, partly from my regard to this premier classical poet of our age, and partly out of loyalty to the great hero of this poem who is no less than H. H. Sri Rajah Vikramadeva Varma Maharajulumgaru, the present Rajah of Jeypore, I acceded to the request in spite of my sense of incompetance.

This poem which has been written on the lines of a Mahaprabhandham-does full justice equally to the brilliant genius of the illustrious author and to the versatility of the poet-prince who sits now on the throne of Jeypore and is, so to speak, the cynosure of the scholars and poets of the Andhradesa.

The life of Sri Vikramadeva Varma Maharajulumgaru-more particularly the historical event of his accession to the throne of Jeypore- has been celebrated in this unique poem. Our great Kavisarvabhauma, who is a master-hand in his craft, has poetised this event with such great skill and imagination as make the poem truly wonderful; and I do not know whom to congralulate more- the poet in respect of the hero of the poem or the hero in respect of the

poet who has eulogised him. Each truly fits the other; and such worthy combination is rare in the annals of literature. The greatest Andhra poet of our day to describe the life of this Royal personage who is himself a poet, scholar, dramatist, critic, and a great patron of learning! This combination is reminiscent of the days of Sri Kristnadeva Raya and his poet Laureate, Allasani Peddanarya. May God, in the fullness of time, vouchsafe a similar relation between H. H. Sri Vikramadeva Varma Maharajulumgaru and Kavisarvabhauma Sreepada Kristnamurty sastry garu!

The subject of the poem has been developed from the peculiarly Indian point of view. It must be remembered that our Kavisarvabhauma is the last great link with our ancient Andhra poetic heritage and, like his great prototype Srinadha, from whom he claims his literary inspiration, he blends, with equal felicity, the elements of realism and of idealism in his work.

The descriptions of the Geography of the Jeypore Samasthanam- of its countless hills and valleys full of mineral and other wealth and containing a great variety of animal and bird life, and of the much more interesting customs and occupations of its people- are true to nature and life so much so that one fancies he is only reading a lesson in verse from a book on Jeypore geography. So also about the history of the Jeypore Kings and their long lineage

tracing from the sun. Practically speaking, no mythological fables and no miraculous episodes have been interwoven in the plain and matter-of-fact story of the long line of the historic house of Jeypore.

Thus it will be seen that our Kavisarvabhauma, like his namesake of the fifteenth century has set before himself the creation of idealized pictures true to the lineaments of the originals. If you compare this poem with similar historical poems like "Krishna Raya Vijayam" and "Narapathi Vijayam" I think the palm of merit for historical and geographical reality and truthfulness should be given to this poem and, in this respect as in some others, the Kavisarvabhauma may be said to have set a new model for our Andhra poets to imitate. Descriptive realism of place and event rather than hyperbole and miracle should be aimed at by poets chiefly in their historical poems.

On one point, I fear, there may not be a complete concensus of opinion and that is the poetic background in which the life of the hero has been depicted. The struggle between Lakshmi and Saraswathi which forms the chief *motif* of the poem, the defeat of Saraswathi, and the flight of the Goddess of Fame- this manner of using the supernatural machinery to glorify the hero is essentially Indian, and though it is possible that there may be some who may not be quite convinced about the naturalness of this method of weaving the plot, yet it must be admitted,

in view of the abundance of the evidence produced by the author in his Preface, justifying his procedure. that he is in goodly company and that he must be judged as an Indian Classical poet following the traditions and taste of his country's literature.

This Poem has the supreme advantage of having been written after the long years of the poet's labour on the Mahabharatam; and the hand that singly finished the translation of the stupendous Epic has acquired an ease and facility- in addition to felicity-- in manipulating the swing of the metre and keeping up the flow of the verse. One meets everywhere, in the smoothly gliding verses, the strong native idiom and the rich harmony of the Telugu language.

As Pope said, "True ease in writing comes from art, not chance, As those move easiest who have learned to dance," so, in this poem, the life-long poetic toil of the Kavisarvabhauma extending over a period of fifty years and ranging over every kind of literary form has left its imperishable and glorious record of effortless ease in thought and expression!

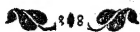
I fully trust that this noble poem is worthy of the patronage of the great Prince and Poet H. H. Sree Vikramadeva Varma Maha Rajulumgaru.

RAJAHMUNDRY,)

T. ACHYUTA ARO, M. A., L. T.,

23—7—32.

విన్నపము

శ్రీ శ్రీ విక్రమ దేవవర్మమహారాజులుంగారిని నేను సుమారు
నలువది సంవత్సరములనుండి యెఱుంగుదాను. నాకలావతీపత్రి
కకు వారు కొన్ని కొన్ని వ్యాసములు పద్యములు లోనగునవి
వ్రాయుచుండువారు. నే నప్పు డప్పుడు వారిదర్శనము చేయు
చుండువాఁడను. వారియందు నాకత్యంతగౌరవమును, నాయందు
వారికిఁ బరిపూర్ణానుగ్రహమును గలదు. అట్టి మావిక్రమదేవ
వర్మగారికిఁ బరమేశ్వరానుగ్రహంబున జయపురరాజ్యము సంక్ర
మించినది. వారు మహాసంస్థానాధీశ్వరు లై రని వ్రాయుట కెం
తయుసంతసించుచున్నాను. జయపురరాజ్యరమాధురంధరులైనంత
ననేకు లమ్మహారాజుపై ననేకవిధము లైనపద్యములు చెప్పు
టయుఁ వీరు వారిని సత్కరించుటయుం దెలియ వచ్చినది.
నేనును బట్టాభిషేకసమయమునఁ జదువవలయు నని కొన్ని
సంస్కృతపద్యములును గొన్ని తెనుఁగుపద్యములును రచించితిని.
ఇంతలో నామిత్రులు కొందఱు వారిపై నాటకములు, ప్రబంధ
ములు వ్రాసినట్లు వినినపిమ్మట “అనేకు లమ్మహారాజుపై గ్రంథ
ములు వ్రాయుచున్నారు. నే నిట్లు కొన్నిపద్యములు మాత్రమే
వ్రాయుటంత పోలియుండ” ఁని యింతనితర్కించి తుద కొకప్రబం
ధము రచించు టాప్పనని నిశ్చయించుకొనివిశాఖపట్టణంబునకుం

బోయినంతలో నట నాకుఁ జిరమిత్రు లైన బ్ర॥ ప్రభల లక్ష్మీ
 నరసింహము సంతలు బి. యె. బి. యల్ గారు నానిశ్చయము
 నకు మఱింత ప్రోద్బలముఁ గలిగించినారు. అవల నేను నాపురం
 బునకుం జనుదెంచి యొక్కరాత్రి భోజనానంతరమున శయ
 నించి గ్రంథ మెట్టిదిగా నుండ వలయు నని విచారించుచుండగాఁ
 “కీర్తి కాంతాస్వయంవర” మనుగ్రంథరాజము జ్ఞప్తికి వచ్చినది
 అది మైసూరుమహారాజు నుద్దేశించి వ్రాయఁబడినది. కీర్తి కాంత
 ప్రపంచ మంతయుఁ దిరిగి యేస్త్రభువు నాశ్రయింపక మైసూరు
 మహారాజును వరించినది. ఇదియే యందలికథ. “ఇట్లుగా నొక
 గ్రంథము వ్రాయుదునా” అని మొదటిసంగల్పము అంతలో—

“రాజక త్వద్వదనాంబుజే భగవతీ వాణీ సదాన్మత్యతీ
 తాం దృష్టుం కమలా సమాగతవతీ లో లేతి బద్ధా గుణైః
 కీర్తి చంద్రకరీంద్రకుందకు ముదతీరోదహీరోపమా
 త్రాసా దంబునిధీ నివిలంఘ్య తరసా నాద్యాపి విశ్రామ్యతి ”

అనుశ్లోక మంతరంగమున స్ఫురించినది. కీర్తి కాంత వరిం
 చినది యని చెప్పటకంటె నీశ్లోకమున నున్నట్లు దేశములు తిరి
 గిన దని చెప్పటయే మంచి దని నిర్ణయించి కీర్తి కాంతాసంచార
 మునకు సరస్వతియు లక్ష్మీయుఁ గారణ మని తలంచి జయపురరా
 జ్యలక్ష్మి విక్రమదేవుగారి నొందుటచేతనే వారికీర్తి జగం బావరిం
 చుటకుసాధక మగు నని యట్లే గ్రంథము చేయ నిశ్చయించి
 “విజయలక్ష్మీవిలాస” మనుపేరితో శ్రీ వారిచరిత్రము, సంస్థానచరి

శ్రీమీలలోనగునర్చిపయమీలును శ్రీశక్తిరెంచి యండఁ జేర్చునెంచీ
 మూరాత్రియంతయు దానికిఁ దగినకథాసంవిధానము మనంబునం
 గూర్చుకొని మరునాటిరాత్రి మొదలుకొని యాఱురాత్తు లీ
 ప్రబంధము రచించి, సర్వజనగ్రాహకముగ వీనికి “విక్రమాభ్యు
 దయ” మని రెండవపేరు పెట్టి కొన్నినాళ్ళకు జయపురంబునకుం
 బోయి శ్రీవారి కారతరంగిక కార్యదర్శులును, కవితారసగ్రహ
 హణదక్షులును, కవిశిఖామణులు నగు మ॥ రా॥ రా॥ పెట్టి
 లక్ష్మీసరిసింహము ది. మే॥ గారి సమక్షమున శ్రీవారికి నాగ్రంథ
 మంతయు జదివి వినిపించితిని. స్తుతు లొల్లనివా రయ్యును
 వారు నాగ్రంథము పని యొక ‘కళగక’ చేయక యానందించి
 రనియే చేను దలంచితిని. అందులకుఁ గారణము శ్రీవారు భా
 రతాదిమహాపురాణము లన్నియుం దెలిసినపండితు లగుటయే.

ఈగ్రంథమందు విక్రమదేవవర్మగారు విష్ణ్వంశమునఁ బు
 ట్టిరనియుఁ రాజ్యలక్ష్మి వారిని వరించిన దనియు. వారికీర్తి
 జగమెల్ల నెగఁబ్రాకిన దనియు లోనగునంగతులు గలవు. ఒకమ
 నుష్యునిట్లు విష్ణునితోఁ బోల్చి వచ్చునా యని శాస్త్రద్రష్టలు
 కాని కొందఱు నవనాగరకులకు సందేహము పుట్టవచ్చును.
 శ్రీవిక్రమదేవవర్మగారు సామాన్యమనుష్యులుగారు. అయి
 నచో నిట్టిమహావైశ్వర్యము వారికిం బట్టదు. కొన్నివేలమైళ్ళ
 వైశాల్యము గలజయపురసంస్థానమున కధీశ్వరులు. అనేకజనులను
 బోపించురాజేంద్రులు “అష్టాభిశ్చ సురేంద్రాణాం మాత్రాభి

ర్నిర్మితో నృపః” అనియు “సావీష్ణిక పృథివీపతిః” అనియు
 గలవు. నృపుఁ డష్టదిక్పతులయొక్క యంశములతోఁ బుట్టును.
 విష్ణ్వంశము లేనప్పుడు పృథివీపతిత్వము రాదు. వీరికిఁ బృథివీపతి
 త్వము, నృపతిత్వము వచ్చినది. కావున నే నిట్లు వ్రాయుటకుఁ
 గారణము కలిగినది. మఱియు నద్వైతమునఁజేసి పురుషుఁడే పర
 బ్రహ్మస్వరూపుఁ డగుచున్నాఁడు. ఇదిగాక వీరితండ్రిగాను ముఖ
 లింగక్షేత్రమునఁ బ్రతిదినమును శివపంచాక్షరి గలబిల్వక్షత్రము
 తో శివు నారాధించి తత్ప్రసాదమున వీరిం బడయుట సర్వజన
 విదితము. ఎది యెల్లున్నను “మనుష్యమాత్రుఁ డగునొకరాజును,
 ఇంద్రుఁడు చంద్రుఁడు విష్ణు” వని న్రాయుట తగ దని పలుకువారు
 శ్రీమహాభారత మారణ్యపర్వము 18వ అధ్యాయములో నత్రి
 గోతమసంవాదములోని కథ—వైన్యఁ డనుమహారాజుకడకు
 అత్రి ధనార్థియై వచ్చి.

“రాజన్ ధన్య స్త్వ మిశ స్త్వం భవి త్వం ప్రధిమో నృపః
 స్తుతంతి త్వాం ముగిణా స్త్వసోఽస్తి నాస్తి ధగ్భవత్”

అని వేడగా నటు నున్న గోతముఁడు గర్హించుచు నిట్లు
 ధనార్థివై రాజును బొగడ రా దనెను. అట్లనఁగా నత్రి—

“అయ మేవ విధాతా హి యదై శేంద్రః ప్రజాపతిః”

అనెను. అంత రికిఁ బెద్దకాహము జరిగినది. అంతలో

సనత్కుమారుఁ డట వచ్చి తీర్చి నై

“రాజా పై ప్రభుత్వో గర్వః ప్రజాశాంతి పతి లేవ య
 స ఏవ శక్ర క్షుక్ర శ్చ సదాతా చ బృహస్పతిః
 ప్రజాపతి ర్విరా ట్సమ్రాట్ తుత్రయో భూపతి ర్నృపః
 య ఏభి స్తూయతే శబ్దైః క స్తం నార్చితు మ్హతి
 ఆదిత్యా దివి దేవేషు తమా నుదతితేజసా
 త్పైవ నృపతి ర్మామా వధర్మా న్నదతే భృశం
 తతో రాజ్ఞః ప్రధానత్వం శాస్త్రప్రామాణ్య దర్శనాత్.”

ఇట్లు ప్రజలం బ్రోజురాజు నింద్రుడు చంద్రుడు విష్ణుడు
 రుద్రుడు డని చెప్ప వచ్చు నని తీర్మానించెను. ఈశ్లోకములయభి
 ప్రాయము గ్రహింపఁ గలిగినచో నాగ్నికల్పనము సమంజస
 మని గ్రహింపకపోరు. ఇందుల కుదాహరణముగా విద్యానాథుడు
 ప్రతాపరుద్రీయములో వీరరుద్రుని రుద్రాంశమునను, విష్ణ్వంశ
 మునను బుట్టె నని వ్రాసి యున్నాడు. అదియు నావాదమున
 కుపబలం బగుఁ గాక.

మఱియు సీగ్రంథమందు రాజ్యలక్ష్మి కీర్తికాంతను దేశ
 దేశములు వోఁ దఱిమె నని వ్రాయఁ బడియున్నది. కీర్తికాంత
 యీదేశమునుండి యీదేశము నాదేశమునుండి యీదేశమును
 దిరిగిన దనఁగా మొదటిదేశమునఁ గీర్తి లేకపోయిన దని యీ

హింస రాదు. వాయువెగడున^{చే}వేగింటూల నర పిదదు సంచారము
 చేయుచు సర్వదేశములయందును వ్యాపించి తా నున్న దనియే
 తెలిసికొన వలయును. సాయావ్రాతకు నిం దాది నుదాహరిం
 చినశ్లోకమే స్త్రీమాణము. ఇది గాక —

“లజ్జా క్త ర్తి జ్జనకతనయా తైవికౌడంభరస

తిర్రః కన్యా నిరుపమతయా భేరే ర మచంద్రం

అంత్యాప్రాణిగ్రహణసమయే బ్యాయసీ జాతగోషా

భూపై స్సార్థం ఖలు గతివతీ మ్యై మాగా ద్దగంతమ్”

కీర్తికాంత దిగంతములను బొందినది. సముద్రములను
 దాటిపోవుచున్న గని చెప్పటచే దిగింతములందు సముద్రము
 లపైన నున్నది గాని తదితరస్థలముల లే దని యెట్లూహింప
 రాదో నాగ్రంథమందు నట్లే యూహింప రాదు. మఱియుఁ
 బ్రతాపరుద్రీయమందు —

‘కీర్తా ప్రతాపకుద్రస్య విహరంత్యాం దిగంతరే

పృచ్ఛంతీ దుగ్ధసింధుం కుశల మనుసరం త్యాదరా చ్ఛంకరాద్రిం

సర్ధంతే హృదంతరేషు జగదానందా యశఃకందలాః.”

ఇత్యాదులు వేనవేలు కలవు గావున నాకల్పనము సమం
 జస మనియే లోకము స్త్రీవిశ్వసించుఁ గాక. నే నీగ్రంథమందుఁ

గీర్తికాంత విశ్వనాథాద్వైతాదులు విశ్రాంతిలేక సర్వత్ర విహరించుచున్న దనియే వ్రాసితిని. ఆభాగము జూచియు నాకల్పన మంగీకరింతురు గాక.

నే నీగ్రంథము వ్రాయుటలో జయపురసంస్థానచరిత్రము శ్రీవిక్రమదేవవర్మగారిచరిత్రము జెప్పచు సపూర్వవిధంబున నిట్లు సంవిధానము సంతరించితి ననియు నిది సర్వజనరంజకంబగు ననియు నానమ్మకము. కానీ “ఆపరితోషా ద్విదుషాంససాధుమన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానం” అని కాళిదాసుఁడు వ్రాసికొనినట్లు న్యాయైకదృష్టితో గ్రంథము పరిశీలించినసంజితు లిద మిద్ధమనువఱకు నాసందేహము తీరినదే యగుచున్నది. ఎట్లున్నను “లోకోభిన్నరుచిః” యనుటజేసి యెవరికిఁ దోచినట్లు వా రనక మానరు. దానికి నాకింతయుఁ జింత లేదు. నాకు నాయాత్మయే సాక్షి. పండితకృపాహృదనూభిప్రాయములే సాక్షులు.

ఇట్టి నాగ్రంథమును రాజమహేంద్రవరమున బోధనాభ్యసనపాఠశాలయందుఁ బ్రధానోపాధ్యాయులును, సంస్కృతాంధ్రాంగ్లభాషావిశారదులును, విమర్శకాగ్రగణ్యులు నగు బ్ర॥ శేకుమరశర్మచ్యుతరావుసంతులు యం- యే- యల్- టి గోధు

విని నాకోరికపైఁ దా మింగ్గీమున నొకపీఠిక వ్రాసి దయచేసి
 నారు. దానివలన నా గ్రంథగుణగుణములు లోకమునకు వెల్లడి
 కాఁ గల వని నే నిట విస్తరించి వ్రాయక యింతతో విరమిం
 చుచు లోకజ్ఞులగు పండితాఖండలు లీగ్రంథముం జదివి దీనిపై
 వారికిం దోచినయభిప్రాయమును బ్రతికలకుఁ గాని నాకుఁ గాని
 వ్రాసి దయచేసినవో చే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడ నగుదు నని విన్న
 వించుచున్నాను.

The Nellore Progressive Union.

శ్రీ నెల్లూరు వర్ధమాన సమాజము

క్రీ॥ శ్రే॥ ధరణికోట వరలక్ష్మమ్మగారి

జ్ఞాపకార్థము

శ్రీ ధరణికోట సుబ్రహ్మణ్యము

శ్రీ తూములూరు వెంకటశివరామయ్య

గౌరవే బహుకృతము.

విషయానుక్రమణిక

- 1 ఇష్ట దేవతాప్రార్థనాదికము.
- 5 కృతి ప్రశంస.
- 7 విక్రమదేవవర్మ ప్రశంస.
- 15 కథాప్రారంభము.
- 16 భారతవర్షప్రశంస.
- 18 విష్ణులోకవర్ణనము.
- 21 నారదుఁడు విష్ణులోకమునకరుగుట.
- 26 కలిధర్మవర్ణనము,
- 34 విష్ణుని దేవతలు ప్రార్థించుట.
- 37 జయపురాభివర్ణనము.
- 43 సందాపురరాజ్యప్రశంస.
- 45 పూర్వరాజవంశానుక్రమణిక.
- 49 జయపురరాజమూలపురుషచరిత్రము.
- 54 ఈశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించుట.
- 55 స్త్రీవర్ణనము.
- 57 పురుషవర్ణనము.
- 60 విరహావర్ణనము.
- 63 సూర్యాస్తమయవర్ణనము.
- 65 వివాహావర్ణనము.

- 71 వినాయక దేవురాజ్యంబు పూనుట.
- 75 వినాయక దేవనంశక్ర మము.
- 105 కథానాయకుని తల్లిదండ్రులు.
- 111 కృష్ణచంద్రుని చరిత్రము.
- 116 గుర్జి, శీవర్ణనము.
- 117 శ్రీవిక్రమదేవవర్మ జననము.
- 120 బాల్యవర్ణనము.
- 124 నారదుడు సరస్వతికిఁ బ్రబోధించుట.
- 126 సరస్వతి తనలో నాలోచించుట.
- 129 సరస్వతి కీర్తితో భూలోకమునకు వచ్చుట.
- 130 హిమవత్సర్వతవర్ణనము.
- 132 గంగావర్ణనము.
- 134 భద్రాచలరామవర్ణనము.
- „ సరస్వతి జయపురారణ్యాదులువర్ణించుట.
- 137 సరస్వతి విశాఖపురికి వచ్చుట.
- 138 విక్రముని విద్యావిశేషము.
- 142 వివాహాదికము.
- 143 విక్రముని ధర్మగుణప్రశంస.
- 146 నారదుడు లక్ష్మీకడకుం బోవుట.
- 148 నారదుడు లక్ష్మీకి బోధించుట.
- 152 లక్ష్మీదేవి తనలో నాలోచించుట.
- 155 లక్ష్మీ విక్రముని వరించుట.

- 157 లక్ష్మీ లోకసంచాగము చేయుట.
- 161 విక్రమరాజ్యప్రాప్తి.
- 162 ప్రజలు విక్రమదేవు నెదుర్కొనుట.
- 164 నర్మనచినులు పురవిశేషంబు లెఱిగించుట.
- 166 రాజేంద్రుని పురప్రవేశము.
- 168 మండలాధిపతి రాజ్యమొసంగుట.
- 169 శరదృతువర్ణనము.
- 171 పట్టాభిషేకమహోత్సవము.
- 173 పట్టభద్రుం గవిసార్వభౌము లాశీర్వదించుట.
- 174 రాజధర్మకథనము.
- 180 రాజ్యలక్ష్మి తనలో నాలోచించుట.
- 182 నారదవర్ణనము.
- 183 రాజ్యలక్ష్మి సరస్వతి నృత్యోత్సవము చెప్పట.
- 186 నారదుడు దండోపాయముం జెప్పట.
- 190 రాజ్యలక్ష్మి సాధనములు సంతరించుట.
- 196 విక్రముని ధర్మకార్యములు.
- 198 కీర్తికాంత సరస్వతితో సంభాషించుట.
- 119 కీర్తికాంత దేశదేశములు పరిభ్రమించుట.
- 201 అలక్ష్మీలక్ష్మీసంవాదము.
- 205 రాజ్యలక్ష్మి విజయంబుగాంచుట.
- 206 విక్రమదేవుని రాజ్యపాలనము.

స వ రణ

పుట.	పంక్తి	తప్ప.	ఒప్పు.
28	12	దులకరించి	దురగలించి
41	1	మమో	మహో
66	9	లందమ్ములు	లందలమ్ములు
100	6	క్రొగోట	క్రొంగోట
109	1	నాక	నౌక
133	15	గోతమ	గౌతమ
136	5	పట్టుపుఱుంగు	పట్టిడుపుర్వు
143	16	యాచరించు	యాదరించు
147	17	అడకున	అడఁకువ
150	20	నుతిక్	మతిక్
165	4	బుగ	బున

విజయలక్ష్మీవిలాసము

అను

విక్రమాభ్యుదయము.

ప్రథమోల్కాసము.

ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము.

మత్సర్యచరాచరాత్మకజగజ్జాలం వహన్ లీలయా

కుక్షౌ వక్షయరక్షణాదిక మవిస్మృత్యా చరన్నేధతే

బ్రహ్మాద్వాదిభి రంచితః పరశీవ స్సోఽనంతమూర్తి స్సదా

పాయా ద్విక్రమదేవవర్మనృపతిం శ్రీకృష్ణచంద్రాత్మజమ్.

ఉ. శ్రీ గలభాగ్యశాలి యని చెప్పినమాత్ర నలంతికే మహా

ద్యోగ మెసంగఁ జేయుకలశోదధికన్యకఁ బెండ్లియాడి తే

జోగరిమంబునం దనరుశోభనమూర్తి త్రిలోకవర్తి వాం

ఛాగతిఁ బెం పిడున్ విబుధశర్మకు విక్రమదేవవర్మకున్.

చ. మగనియురంబు నాఁబడెడుమబ్బుపయింబ్రసరించిమించునాఁ
బొగడితఁ గాంచి భక్తులనఁ బొల్పెడుచాతకకోటికిం గృహ
నుగతరసంబు చిల్లుచుఁ గనుంగవ హర్ష మెలర్చఁ బ్రోచునా
జగములతల్లి విక్రముహజారమున న్నివసించు నిచ్చలున్. 3

మ. తలిదండ్రుల్ భజించుపట్టున విభేదం బింత లేకుండఁగా
వలయుమాకనివిఘ్న రాజగుహుఁడున్ వాంఛింపనిచ్చాగతిన్
బొలఁతిం దాను నొకండుగాఁ గలసి స్త్రీపుంభావముం గాంచువే
ల్పులవే లేలుతఁ గృష్ణచంద్రతనుజన్తున్విక్రమార్చప్రభున్.

చ. అరుణశరీరకాంతి దెస లంతర మితయు లేక నిండుకోఁ
గరముల నాల్గిటం గళయుఁ గంజము పుస్తక మక్షమాలయున్
బరఁగ శివాకసంస్థ యయి బాలికవైఖరి భక్తకోటులన్
సురుచిరలీల నేల్ త్రిపురసుందరి విక్రమదేవు నేలుతన్. 5

మ. చతురాస్యంబులనుండి వేదము లజస్రంబున్ శ్రవఃపేయ మై
ప్రతిపాదించుచు సుస్వరం బొలయ నాభాషామహాదేవితో
జతనై సర్గ మొనర్చుధాత జయపూసామ్రాజ్యసింహాసన
స్థితుఁ డౌవిక్రమదేవవర్తకు నిడున్ దీర్ఘాయురారోగ్యముల్. 6

శా. సీతారాములు రాధికారమణులున్ శ్రీమాధవాంశప్రభో
ద్భూతుల్ నానెఱిగింపనాజయపురింబొల్పొంది తామొక్కచోఁ
ప్రీతిం భూతల మేలువేల్పు లెపుడుం బృథ్వీతలాధీశ్వరుం
డై తల్మొత్తెడువిక్రమప్రభుని నెయ్యం బొప్ప రక్షించుతన్. 7

మ. చతురాస్యంబులును జతుర్భుజములు జంచన్మహాకుండలాం
చితకర్ణంబులు భోగిభోగవరకాంచీప్రాచీతశ్రోణియుఁ
స్తుతిపాత్రోన్నతకృష్ణగాత్రము దగఁ శోభిల్ల భల్లంబు ను
న్నతిమైఁ దాల్చి తలిర్చుకాళి కరుణానాపామత నిక్రముఁ. 8

*మ. నయ మింతేనియు లేచికంచి విడి సేనావారము ల్గొల్చి రా
రయ మొప్పంగరి నెక్కి వచ్చి జయపూఃప్రాకారమధ్యంబుచం
బ్రియమెచ్చి న్నివసించి మంచి నృపుల న్పెల్లొందుమర్గాంబ ని
ర్భయమున్ శ్రీయుజయంబు గూర్చికరుణానక్షింతుతన్వికమున్

తే. జయపురముకోటలోన విజయ మొసంగుచు
నరపతులఁ బ్రోవ వెలసినపరమపురుషుఁ
డై నరాధామదనమోహనాహ్వయుఁడు
దేవుఁ డేలుత విక్రమదేవవిభువి.

10

♦మ. ఇభరాజమ్మున నెక్కి కాననము లద్రీంద్రమ్ములుండాఁటి భూ
విభుఁ డానందపురీంద్రుచేఁ దగిలి తీవిం బూజితుం డై నవ
ల్లభనారాయణదేవుఁ డెల్లశుభముల్ సంధించి శ్రీవిక్రమ
ప్రభుచంద్రుం గరుణించుఁగావుత సమారంభంబులందీర్చుచుఁ.

* కంచి విడి = ఈకనకమర్గమున్న కాంచీపురిలో నుండునది. ఈకథ యీ
గ్రంథమునందు మఱియొక్కచోఁ గలదు.

♦ ఈకథయు నిందు మఱియొక్కచోఁ గలదు

మత్తకోకిలము.

వీరవిక్రమదేవనిర్మితవీరభూమివిహారుఁడై
 గారవంబున భక్తకోటుఁ యుత్తరార్థము లిచ్చుచున్
 నీరజాసనస్థుఁడై తగునీలకంఠుఁ యజస్రమున్
 భారశీర్షరఁడై నవిక్రమదాయల నివ్విద్యలచుతన్. 12

తే. అష్టదిక్పతులు నవగ్రహములు గరుడ
 పాంచజన్యచక్రాదులు త్ర్యంబు
 శుభఫలప్రదు లగుచు శ్రీసూర్యవంశ
 భూషణం బగునిక్రమఁ బ్రోగుచుండు. 13

క. తలఁచుచదురునఁ బెం
 పలరెడునాల్క యనుగద్దె నాడుచుఁ గవులన్
 వెలయింపఁ యు శారద
 సలలితమతిఁ దలఁతు నే నజస్రము భర్తన్. 14

క. శాంతు మునీంద్రుని గౌతమి
 శాంతున్ భక్తాంతం యుచియపరిశాంతున్
 గాంతానంతసుతమహా
 దంతున్ మతిమంతు నేకదంతుఁ దలంతున్. 15

ఆ. కావ్యశాస్త్రుని స ఘను నాగలింగార్క
 వర్యు స్మార్తగురుని బ్రహ్మసోమ
 యాజు శ్రౌతగురుని వాజపేయాశ్వయి
 పాపసోమయాజుఁ బ్రస్తుతంతు. 16

మ. సురభాషం గలభారతార్థములు నంశోధించి శుద్ధాంధ్రమం
దరయం జేసి మహోపకారమును జేయం జాలి లోకంబునం
జిరక్తిర్న్ గణించినట్టికవులకై శ్రీనన్నపర్యాదులం
గరము ల్తోడ్చి నుతింతు నాకవిత విఖ్యాతిం బ్రచర్తిల్లగన్. 17

శా. నేనే గాని కవిత్వ మెవ్వరును సంధింపంగ లేరన్నచం
దానం గావ్యములన్నిరంకుశగతి న్గల్పించె నేకోవిదుం
డే నెవ్వనికృతుల్ పఠించి కవి నై యిట్లుంటి నో వాని నా
శ్రీనాథు న్మది సన్నుతించెద గురుశ్రీవైభవం బేర్పడన్. 18

క. కవనంబుఁ గూర్చి విద్వ
త్కవు లే మని యన్నఁ గౌతుకంబ యొరుల్ కా
దవు నం చాడిన లోన ప
గవ నలరంగాఁ బ్రబంధకవులకుఁ బనియే. 19

ప. అని యిష్టదేవతాస్థార్థనాదికం బొనరించి గ్రంథముఖంబునం
గవుల కాచారం బగుటంజేసి. 20

క, తి ప్ర శం స

ఉ. వ్రాసితి నూఱుకబ్బములు వ్రాసి ముగించితి భారతంబు నేఁ
జేసితి దేశదేశములఁ జెన్నలరార వధానముల్ కళా
భ్యాసము చిత్రచిత్ర మగుపద్ధతి నొప్పెను నాకడకై ననుకొ
భూసురవంశజుం దెలియఁ బోలును వైదికధర్మతత్పరుకై. 21

సీ. మాతాతతాత శ్రీమందపాట్యన్వయ
 మండలేశ్వరుచెంత మంత్రియయ్యె
 మాతాతతండ్రి విద్యాతత్పరత దేశ
 దేశదిగ్విజయంబు తెలియఁ జేసె
 మాతండ్రితండ్రి యేమాన్యునిం జూడక
 దీవ్యతపంబున దేహ మీఁగె
 మాతండ్రి కోటరామమహీంద్రుచెంగట
 మంత్రిపదంబున మహిమఁ గాంచె

తే. మానహోదరుఁ డెల్లరమన్నన కగు
 పరమవైద్యుఁ డాయుర్వేదపండితుండు
 నాకుమారిత కవయిత్రి లోక మెన్నఁ
 బదిష్ఠతు లొనర్చె నింతకుఁ బ్రాజ్ఞులార. 22

తే. పాలకొల్లుమహాసభ పండితేంద్ర
 పరిసరంబునఁ గవిసార్వభౌమబిరుద
 మంది స్వర్ణాభిషేకము నొందినాఁడఁ
 గృష్ణకవి యంద్రు ననుఁ బండితేంద్రులార. 23

వ. అని పూజ్యపూజాతత్పరుండ నై నే నొక్కచక్కనిప్రబంధంబు
 నిర్తిపం దలంచి యొక్కనాఁడు విశాఖపత్తనంబునకుం జని
 యట నాకుఁ బరమమిత్రుండును సుగుణైకపాత్రుండును సం
 స్కృతాంధ్రసాహిత్యవిశారదుండును వేదశాస్త్రపారంగతుం

దును న్యాయవాదియు నగుప్రభలలక్ష్మీనరసింహపండితునిగృహంబున విడిసి యున్న సమయంబున నమ్మతిమంతుండు ప్రసంగవశంబున.

24

—♦ విక్రమదేవవర్తప్రశంస —

♦ఉ. విక్రమదేవవర్త పృథివీపతి నల్వదియేండ్లనుండియు
న్విక్రమదేవతుల్యుఁ డని నీవ యెఱుంగుదు నీకు మిత్రుఁడే
సుక్రమపద్ధతిం జనెడు సూరివరేణ్యుఁడు సత్యవాది ని
ర్వక్రపరాక్రమంబునను భాసిలురాజమహేంద్రుఁ డారయన్.

చ. అడుగకయున్న సత్కవుల కక్షరలక్ష లొసంగి ప్రోచుచుం
బుడమిని గల్పవృక్ష మనఁ బొల్పినభోజుఁడు సత్కవిత్వమం
దెడ గలఁ డయ్యు వెండియు మహీపతి విక్రమదేవవర్త యై
పొడమె నటంచు వానిఁ గవిపుంగవు లెల్ల వచింతు సత్కవీ. 26

సీ. రచియించియుండె నోర్థమున నాంధ్రమ్మున
గీర్వాణమున మంచికృతులు పెక్కు
వచియించి యుండె నవ్వారిగా లక్ష లీ
విశ్వవిద్యాలయవిభవమునకుఁ
బచరించి యుండెను బజ్జ విద్యత్కవి
వర్యులం బెక్కుర వాని నిలిపి

ప్రచురించి యుండెను బ్రజల నందఱఁ గన్న

ప్రజ లట్లు ప్రోవంగ భాషణములు

తే. అతఁడు సామాన్యుఁ డనుట గా దఖిలభరత

ఖండవాసులగొద లెల్లఁ బాఱఁ దోల

♦ నవతరించినవిష్ణుఁడ యట్లు కాని

నాఁడు జగ మేలుజిష్ణుఁ డనంగ నొప్పు.

27

* నీ. విబుధపాలనమున వెలసిన జిష్ణుండు

ప్రజ కన్న మిడి ప్రోవఁ బరఁగినశుచి

శత్రుమిత్రుల నేల త్నమ నై నసమవర్తి

మునిజనంబులఁ గాచుపుణ్యమూర్తి

తృప్తితుల నోమ నై దిగుభవనేశుండు

దయ లోక మేజ్జగత్పాణికిరీ

మనుజేచ్ఛలం దీర్చుమహితుఁ డౌధనదుండు

పృథ్వీశ్వరులకు మహేశ్వరుండు

తే. అనఁగ నెగఁదొంది భూతలమందు నష్ట

దిక్పతులయంశముల నృపతిలకుఁ డగుచు

నవతరించె విక్రమదేవుఁ డనెడుపేర

సాంద్రయశుఁడు రేఖాకృష్ణచంద్రులకును.

28

♦ పంచగవ్యం = పంచద్రవ్యము, నావిష్ణుఃపృథివీపతః; * స్వాభిశ్చనురేంద్రాణాం మాత్రాభిన్నీర్మితోఽపూః. అనుట బట్టి విష్ణుఁడని, జిష్ణుఁడని వ్రాయఁబడియె.

* విబుధులు = విద్యారులు, దేవతలు; జిష్ణుఁడు = జయశీలుఁడు, చంద్రుఁడు;

క. ముప్పదియేండ్లకుఁ బూర్వము

గొప్పయశంబునను జగతి గొన బై కళలన్

గుప్పెడునీదుకలావతి

నప్పుడు నప్పుడును వ్రాయు నతనిగొనంబుల్.

29

ఉ. ఆతనిపద్యకల్పనల నవ్వరపత్రిక మెచ్చుకొంచు నీ

భూతలవాసులం దెలియ బోధయొనర్చుట నే నెఱుంగుదున్

బ్రీతికిఁ గారణం బపుడ వెల్లడి యయ్యెను నీపయిం గడున్

బ్రీతి గలాఁ డతండునుచుఁ బెక్కులు వల్కుగ నేటి కియ్యెడన్.

చ. జయపురరాజ్యలక్ష్మీ నృపచంద్రుని విక్రమభూతలేంద్రునిం

♦ బ్రియమునఁ బొందె నాఁటిసభవేడుకకయ్యెను మండలేశ్వరుం

డయమును గోరుచుం బలికె నప్పుడు గొప్పకవీంద్రు లెందఱో

నయమునఁబద్యరత్నములు నాల్కలఁగాన్కలనిచ్చిరెచ్చుగన్

తే. భారతీపత్రికం దాను వ్రాసినట్లు

ప్రభువులకుఁ గన్న లుండవు పలుకు లుండ

వాలకింపఁగఁ జెవులు లే వట్లు కాక

ప్రజల నరయుదు నే నని పలికె నతఁడు.

32

శుచి = పవిత్రుఁడు, అగ్ని; సమవర్తి = పక్షపాతిములేక సమముగాఁ బ్రవ

ర్తించువాఁడు, యమఁడు; పుణ్యమూర్తి = పుణ్యశరీరముగలవాఁడు, నిర్వృతి;

భువనేశుఁడు = లోకేశ్వరుఁడు, పరమఁడు, జగత్ప్రాణకీర్తి = లోకమునకుఁ

బ్రాణకుల్యమైన వాఁడను కీర్తిగలవాఁడు, వాయువు; ధనదుఁడు = ధనమి

చ్చువాఁడు, కుబేరుఁడు; మహేశ్వరుఁడు = గొప్పప్రభువు శివుఁడు;

♦ మండలేశ్వరుడు = డిబ్బిక్కులెక్కురు.

తరళవృత్తము.

కవులపాలిఁటి కమ్మహీపతి కల్పవృక్షము విద్యలఁ
భువి విమర్శముతోడ నెందును బోహణించెడు ధర్మముల్
తవువిధంబున నిల్వరించు నధర్మముల్ విదళించు ని
దవతరించినవిక్రముం డతఁ డౌట విక్రముఁ డై తగెఁ. కికి

మ. సుకవీంద్రుండును బండితేంద్రుఁ డగునాక్షోణీకళత్రుండు దా
నొకమాత్రైన నకారముం బలికిన ట్లూహింపఁ గా రామిచే
సుకలుం డాదొరనాల్క కాలిపియె సంస్కృతంబు గానట్లు స
ర్వకవీంద్రు ల్ది నిశ్చయించిరి కవీంద్రా! నమ్మునావాక్యముఁ.

మ. శివపంచాక్షరి బిల్వపత్రములపైఁ జిత్రించి వేవేలు గా
శివదేవు స్తుఖలింగదేశమున నాశ్రీకృష్ణచంద్రుండు శా
స్త్రవిధిం జేసినపూజకున్ ఫలముగా జన్మించె ని ట్లర్వినా
ధవరేణ్యుండయి విక్రమార్కవిభుఁ డేతన్నాత్మ డే చూడఁగఁ.

చ. ప్రభువుల మే మటంచును బ్రభం బ్రకటించుచుఁ గన్నఁగానకీ
త్రిభువన మంతయుం దమరె తేల్చి భరించుచు నుండువారు నా
రభసముఁ జూపుచుం బ్రజలరాచుచు నుందురు కొందఁ జమ్మహా
ప్రభు వటు గా కలంతి నని పల్కుచునుండు జనప్రియుండునై.

ఉ. వేషము వేయఁ బోఁ డెపుడు వేడుక లొల్లఁడు సద్గుణంబు లఁ
భూషలు దాల్చి సర్వజనపూజతుఁ డై సుజనై కబోధ్యుఁ డై
పోషకతాస్వభావమునఁ బొల్పెనలారుచు నుండు నాధ్యుఁడై
భాషలు వేయు నేమిటికిఁ బండితుఁ డాతఁడు విక్రమార్కుఁడే.

చ. చదివిన దింతయుం బెలియఁ జాలము వీధిబడిఁ రవంతయేఁ
జదివెనొ లేదొ శాస్త్రములచర్చ యొనర్చును వేదవాది యై
పొదలును సత్కవిత్వమును బోహణసేయును రాజకీయముల్
సదమలరీతి మగుతులకు సంతనసేయు న దేమి చిత్రమో. 38

♦మ. ఉదయస్నానము చేసి ప్రత్యహముసంధ్యోపాసనాకృత్యమున్
బదిలం బై నమదిం బొనర్చి వెనుకఁ బాలామహామంత్రమున్
బద నెచ్చున్ జపియించి దేవళమునం బ్రార్థించి పద్మాలయా
హృదయేశున్ భజియించి పిమ్మట నతం డేతెంచు నాస్థానికన్. 39

మ. చెలఁగ న్నేమము పూర్వజన్మమున నాశ్రీరేఖ తా నెట్టినో
ములు గావించెనొ కాని సద్గుణములం బొల్పొందునవిష్కము
న్వేలయం గాంచిననాటగోలె జను లావిద్యావతి న్నాటికో
సలరాజా త్తజ యీమె యంచు వినుతుల్ సాగింతు రుర్విస్థలిన్.

*సీ. సత్సంతతుల నిల్పుజై వాత్సకుఁడు సర్వ
చక్రంబులను నేలు సత్ప్రభుండు
దోషాకరుఁడు గానియోషధీశుం డెప్పు
సన్నగింపనికళాశ స్తమూర్తి
యకలంకుఁ డై నమహావిధుం డెందు ని
శాటత్వ మొందనియట్టిరాజు

♦ఉదయము = సూర్యోదయమని యర్థము.

* సత్సంతతులు = పండితసమూహము, నక్షత్రసమూహము, జైవాత్సకుడు =
అయుష్మంతుఁడు, చంద్రుఁడు, చక్రము = భూచక్రము, చక్రవాకము,

గురుగద మొందనికువలయమిత్రుండు

విషరాశి బాడమనివిశదకీర్తి

తే. అతఁ డనఁ బితృపై తామహ మైనరాజ్య
మును దమము వోవఁ బాలించుచును ధరిత్రి
నఖిలధర్తపరాయణుం డగుచుఁ గృష్ణ
చంద్రవిక్రమరాజేంద్రచంద్రుఁ డలరు.

41

తరువోజ.

అతఁ డాశ్వయుజమునం దందుఁ బట్టంబు

నానాటికిని బండితాఖండలులును

క్షీతిపతుల్ గాయకాగ్రేసరుల్ సుకవి

కేసరుల్ పెక్కురు క్రిక్కిరియంగ

క్షీతి యీనె నో యనఁ జేరుదు రటకుఁ

జెప్ప నేమిటి కయ్య! శ్రీజయపురము

శతమన్యుపుర మట్లు సర్వసాభాగ్య

సంపదలుం గల్గి సౌ రందుఁ గృష్ణ.

42

సక్తిభుండు = మంచిరాజు, చంద్రుండు; దోషకరుండు = దోషములకాకరమైన
వాఁడు, చంద్రుండు; ఓషధీకుండు = ధాన్యాద్యధిపతి, చంద్రుండు; కిశిలు =
ఇతిహాసాదులు, కాంశులు; కిలంకము = కలుషము, లాఁఛనము; మహావి
ధుండు = గొప్పపద్ధతులు గలవాఁడు, పూర్ణచంద్రుండు, నికాటత్వము = రాక్ష
సత్వము, రాత్రిసంచరించుధర్మము; రాజు = ప్రభువు, చంద్రుండు; గదము =
ఉభయత్రనోగము, కువలయము = భూవలయము, కలువ; విషరాశి = విష
సమూహము, సముద్రము; తమము = అజ్ఞానము చీకటి;

క. ఆనాటికి నొక్క గ్రంథము

జానొందం జేసి నీవు చనుదే వలయున్

నానీకు మిత్రుఁ డాతం

డై నందుల కదియె కాన్క యందము సుకపి.

43

వ. అని చెప్పిన నే నప్పరమమిత్రునిం దిలకించి.

44

ఉ. పండితవర్య! నీనుడులు పర్వము లయ్యెడుఁ గాని యెందఱో
పండితు లెందఱో కవులు వచ్చెద రచ్చటి కంటి వెందఱో
పాండితి మీఱ గద్యములు పద్యములున్ హవణించి కబ్బముల్
పండితుఁ డై నవిక్రమునిభావ మెలర్పఁగఁ జేయ నుం డ్రటన్.

క. ఆసలుపురముం దే ననఁ

గా నెంత నలంతి నాదుకవనంబునకున్

మానవనాథుఁడు మెచ్చెడు

నే నక్కకు దేవలోక మేగం జనునే.

46

వ. అయినం బరమమిత్రాదేశంబు గా దనం గాదు గావున నేను
నానేర్చిన తెఱంగున నేదే నొక్క గ్రంథంబు గావించు నది
యెట్టిదిగా నుండవలయు నానతి మృనిన నమ్మతిమంతుండు. 47

సీ. నవల రచింపు మన్నం బింగళికపీఠ్రు

వెనుక నెవ్వఁడు లేఁడు విషము దాని

నాటక మన్ననో నాటి కొక్కఁడు సేయ

నోపుదు వామాట యుండ నిమ్ము

కావ్యము గావింపఁ గల వన్న విషయసం

దర్శము గా దని తలఁపు వచ్చు

వరపురాణ మొకండు వ్రాయు మన్న న దెంత

యఖిలముదావహం బగునొ కాదొ

తే. ఇన్నియును నేటి కే నొక్కఁ డెనక మెనఁగఁ

జెప్పెదను గ్రొత్తకథ యొండు సేకరించి

ప్రకృతమున కను వగునట్లు ప్రతిభఁ గూర్చి

యొకప్రబంధము గావింపు మొప్పు మిగుల.

48

వ. అది పురాతనాధునాతనసంప్రదాయసిద్ధం బై నియమబద్ధం
 బై సర్వలక్షణలక్షితం బై ధర్మసంరక్షితం బై మృదుమధుర
 భరితం బై కవీంద్రసమ్మతచరితం బై క్రియామోగి యై ప్రకృ
 తోపమోగి యై యుండ వలయు నవల శతాధికగ్రంథకర్తవృ
 నీకుం జెప్ప నేమిటి కనిన నే నట్లయగుం గావుత మని నాతోఁ
 చినవిధంబున సంవిధానంబు సంగ్రహించి క్రొత్తమార్గం బను
 సంధించి యొక్కచక్కనిప్రబంధంబు నిర్మింప నిశ్చయించి
 గృహంబున కరుదెంచి యొక్కనాఁడు నిధ్యాననిశ్చలమనస్కుండ
 నై లోలో నించుకకాలం బాలోచించి మదిష్టదైవతం బగు
 శ్రీబాలాత్రిపురసుందరి నాకుఁ దోఁపం జేసివ తెలుగుచఁ గథా
 నాయకుం గృతినాయకుం జేసి.

49

క. శ్రీమజ్జయపురరాజ్య

శ్రీమహితుం డగుచు సుకవిశేఖరుఁ డగుచున్

♦ హేమించువిక్రమార్క

త్వైమండలపతికి సకలసన్నతమతికిఁ.

50

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధి గా నాయొనర్పం బూనినవిజయలక్ష్మీ
విలాసం బనునపూర్వప్రబంధంబునకుఁ గథావిధానం బెట్టి దనిన
నానావిధరాజన్యక ధాశ్రవణకుతూహలాయత్తచిత్తు లగును త్త
మశ్రోతలకు సకలకలాకుశలుం డగుకథకుం డిట్లనియె. 51

ఐంక థా ప్రా రం భ ము. ఐంక

ఉ. నారదమానిచంద్రుఁ డొకనాఁడు జగత్ప్రయవృత్తదర్శనే
*చ్ఛారతి సంచరించుచు రసాతలముం గన వచ్చి యిచ్చమై
భారతవర్షమం దయినభాగము లన్నియు మెట్టి మెట్టి త
ద్భూరితరాత్యయంబులకుఁ దోవనిచిత్తము తత్తఱింపఁగఁ.

శా. ఏదేశం బెటు లున్న నేమి యగుఁ బొమ్మేనంత చింతింపఁ బో
నీదేశంబు సమస్తధర్మముల కెంతే బుట్టినిల్లన్యశః
ప్రాదుర్భావముకల్గి మేల్గి గని దివ్యర్షిప్రసేవ్యంబు నై
భూదేవాదృతమై తలిరెచ్చెడు నయో మున్మున్ను కాలంబులఁ. 52

వ. అని భారతభూమిం దలంచుకొని.

54

♦ హేమించు = పృథాశించు.

*రసాతలము = భూలోకము

అంభారతవర్షప్రశంసం

సీ. రామకృష్ణాదీశ్వరవరాంశసంభవుల్

ప్రహ్లాదశుకముఖభక్తవరులు

కాళిదాసాదినత్కవిరాజచంద్రులు

శంకరాదిమతసంస్కారగురులు

పాణినిప్రముఖశబ్దప్రపంచజ్ఞులు

జనకరాజాదివిజ్ఞానఘనులు

శిబికర్ణముఖదాతృశేఖరులును వివే

కానందముఖ్యమహామహులును

తే. త్యాగరాజాదిగానవిద్యావిశార

దులు మహాత్ములు పెక్కండు తొల్లి నీవు

కన్నబిడ్డలు నీయశం బెన్నఁ దరమె

దివ్యసద్గుణసముపేత దేశమాత.

55

సీ. శూరాగ్రగణ్యుడై వైరులఁ దెగటార్చి

ప్రతిభఁ గన్నశివాజిపార్థివుండు

కటకాదులను గెల్చి కవులసన్నిధిఁ బేర్చి

నందినకృష్ణరాయప్రభుండు

బంగారువర్షము రంగారఁ గురిసి పే

రెన్నికఁ గొనుకాకతీశ్వరుండు

డిల్లినుల్తాను నోడించి పే రందిన

ఘనుఁ డల్లమంత్రియుగంధరుండు

తే. భోజుడును విక్రమార్కుడు రాజరాజు
శాలివాహనుడును దొట్టికొర్యసింహుఁ
బెక్కురం గన్నదానవు వీరమాత
వెన్న సామాన్యమే నిన్న హిందుమాత.

56

సీ. మాసోపవాసి యై మంత్ర మనుస్థించి
యిష్టాశ్రిదిమై నెనఁగె నొకఁడు
పవనాశి యై నిష్ఠ బహుతపఃకృతి ముక్తి
నరచేతఁ బట్టి యింపలరె నొకఁడు
పర్ణాంబుభోజి యై శరమేశుఁ గీర్తించి
నిశ్చలచిత్తుఁ డై నెగడె నొకఁడు
ధృతి నిరాబారి యై సతతవ్రతస్థితిఁ
బరమపదం బంది వఱలె నొకఁడు

తే. మీఁదఁ బుట్టలు వెట్టుట యాద లేక
యెపుడుఁ గదలక మెదలక యేండ్లు పూండ్లు
తప మొనర్చి పరాత్పరుఁ దనిపె నొకఁడు
నీకడుపునంద పుట్టి రోలోకజనని.

57

వ. అని మిగుల వగలం బొగలుచు మఱియును.

58

చ. ప్రతియుగమందుఁ బెక్కుతడవల్ చనుదెంతును సంతసించు నీ
క్షీతి విడనాడి పోవుటకుఁ జిత్తము వుట్టక యుండు ద్వాపర
ప్రతిభ యడంగ నియ్యుగము వచ్చినపిమ్మట వచ్చి పోయితి
గతి యిబ్బ మాఱిపోనెపుడుఁగాంచి యెఱుంగనయో కలిప్రభుత్.

తే. బాధచారావృత్తజై నముఖోద్ధతమత
 విస్తృతింజేసి యిక్కలివేళ ధర్మ
 విధులు చెడి యున్న పల్ల నావిగ్భవించి
 శంకరుం డుద్ధరించె ముక్త పణ్ణతములు. 60

ఆ. ఇట్టివేళ నేడు పుట్టు నెవ్వఁడు వేద
 శాస్త్రధర్మవిధులు త్సౌతలమున
 నిలువఁ బెట్టి వర్ణములు నాల్గు మనుచునో
 కర్మభూమి కెట్టిగతి గలుగునో. 61

వ. అని యత్యంతచింతాకులస్వాంతం పై కొంతవడికి. 62

క. ధర్మగ్రాని యెసంగి య
 ధర్మాభ్యుత్థాన మైన తఱి విష్ణుం డీ
 కర్మభువి నవతరించి వి
 నిర్మలగతి గలుగఁ జేయ నేఁ గల ననఁడే. 63

వ. కావున నే నిపుడ వికుంతంబునకుం బోయి వైకుంఠునితో
 నియ్యదంతం బంతయు నెఱింగించి ప్రార్థించెద నని తలంచి
 తత్క్షణంబ విష్ణులోకంబునకుం జనియె నదియును. 64

— విష్ణులోకవర్ణనము —

మ. హరిసేవార్థసమాగతేంద్రముఖదేవాధీశసంభాగ సం
 భరితం బై హరిచందనాన్యుసవనవ్రాతానృతం బై సుధా

పరిశుద్ధోన్నతసౌధచంద్రనిలయప్రాంచత్ప్రభాకేన్ద్ర మై
సిరితోనొప్పువిచిత్ర మొప్పు గలశశ్రీవార్ధిచందంబునకా. 65

మ. కులమందారవనాంతర ప్రవిలసత్కల్యామృతాజ్ఞోచ్చల
త్కలహంస ప్రతికూజితోన్నతరవాక్రాంతాచ్చసాగోపరి
స్థలకేళీచలనాతిలాలసమరుదబ్బలామణీవాక్య సు
కులశబ్దార్ధపునఃపునశ్శవణరక్తుల్ విష్ణుభక్తుల్ పురికా. 66

ఉ. ఆనగరీలలామముచ నద్దమరే జని యాలకించినన్
బానుగఁ దోచు శాస్త్రములచర్చయు నర్చితవేదపాఠముల్
కాననివస్తువుం గనెడుగాధలబోధలు సాధుసంస్తుతుల్
జ్ఞానకథాప్రసంగములు సంతతము న్వరసౌధవీధులకా. 67

◆ సీ. గంగాదితీర్థముల్ గని యెఱుంగనిచెట్టఁ
డడుగునఁ బుట్టించు నమరగంగఁ
గూడుగుడ్డలు లేక కుతిలఁ గూడుచునిన్నుఁ
డాధ్యుఁడు లక్ష్మీకటాక్షమునకుఁ
గుట్టుపోగులును లే కట్టిపడువేద
కౌస్తుభహారముం గడకఁ దాల్చు
చడుగెడు సడ లేమి సలసెడుబడుగు మేల్
పులుఁగుఁడ త్తడి నెక్కి మెలఁగు చుండుఁ

శే. గత్తిఁ గని జంకుపిటికి చక్రంబు వట్టు
 వెన్నఁ డనుమాట, యొకమాటు విన్న యేని
 తిరుపతులయందు నెమ్మేను దొరఁగె నేని
 యిట్టివా రందు నెందు నున్నట్టివారు. 68

ఉ. అందఱు నూర్ధ్వపుండ్రధరు లందఱు చామనచాయమేనివా
 రందఱు శంఖచక్రధరు లందఱు పన్నగవైరి నెక్కువా
 రందఱు నల్వఁ గన్నదొర లందఱు నాలుగుచేతు లున్నవా
 రందఱు సర్వలోకపతు లందఱు వైష్ణవమూర్తు లప్పరిక. 69

శా. పూర్ణాస్వాదనముం బొనర్చి వసులం బూఁదేనెలం దుమ్మెదల్
 కర్ణాహ్లాదకరంబు గా నెపుడునుం గానంబు గానింప నా
 కర్ణింపంబడు విష్ణునామకకథాకావ్యానులాపంబు తా
 వర్ణింపం దగు నవ్వికుంతనగరీవర్యం బవార్యం లగక. 70

సీ. లోలోపలికి ఫాలలోచనుఁ డరుదెంచి

వనజాక్షుఁ డెం గొ డ నుచు నడుగు
 సంతిపురముచేత కబ్బజుం డేతెం.

హరిదర్శనార్థి యై యచట నిలుచుఁ
 బేరోలగమునకు నారదాదులు వచ్చి

కృష్ణరాకకుఁ బ్రతిక్షించుచుందు
 రలహజారముకడ కాగతు లింద్రాదు

లాజకై వేచియుం డ్రుదు నందు

తే. నట్లధికభక్తిఁ బ్రత్యహ మమదు లెల్లఁ
దన్నుఁ బూజించుచుండ నాదానవారి
క్షీరసాగరకన్యతో గార మార
నధివసించు మహావిభవాంచితఁ యు.

71

శా. ఏతాదృగ్విధభాగ్యవై భవముల స్వీక్షింపఁ గా నొప్పి వి
ఖ్యాతిం గాంచినదానిఁ గాంచి మదిలోఁగౌతూహలంబంది యా
భూతవ్రాతసృడాత్తజం డెఱుగి తత్పూర్ణాధమధ్యంబునకొ
జేతఃప్రీతి ఘటించువిష్ణునగరి స్వీక్షించె లక్షించుచుకొ.

72

క. వరహారమధ్యమంబుం
దరళము వలె సుప్రకాశతం ద్రిజగంబుం
బరఁగించుచు నధికయశో
భరితం బై వెలుఁగుచుండు బ్రాహ్మ మటన్.

73

చ. అట్టిమహావై భవంబున బాలుపొందుప్రాసాదరాజంబున ని
దిరాసుందరీమనోవల్లభుం డై యుండుశ్రీమహావిష్ణువృందార్శింపఁ
గోరి ధర్మశత్తుగుం డగునామంబు వీశాగానంబు నేయును
విజయంచేసి హజారంబుకడ జయవిజయులం గాంచి.

74

❧ నారదుండు విష్ణులోకమున కరుగుట. ❧

తే. జయవిజయులార ! దేవర్షి నయిననేను
నారదుండను విష్ణుసందర్శనంబు

గోరి వచ్చితి సమయంబు కూడి యున్నె
చెప్పుఁ డిప్పు డావ్రభు వేమి చేయుచుండె.

75

చ. అనవుడు ద్వారపాలకు లహా ! మునిచంద్రమ ! చంద్ర శేఖరుం
డును ద్రుహిణుండు దేవవిభుఁడుకొదిగధీశులుచంద్ర సూర్యులున్
మునులునువేల్పులుంగొలువమోదముతోహరిమాసమేతుఁడై
ఘనతరవై భవంబుతోలుకాడఁగఁ గొల్వయియుండెనియ్యెడకొ

క. అని విన్నవింపఁ జతురా

ననతనయుఁడు నెమ్మనమ్మనం బొంగుచు నేఁ

జనుదెంచి నఘనకార్యము

వినుచుట కను వయినవేళ విన నయ్యె నహా.

77

వ. అని సంతసించుచు వారిం గాంచి.

78.

క. దౌవారికులారా ! యీ

నావచ్చుట విష్ణుదేవునకు నెఱిగింపం

గా వలయు ననుడు వా రటు

కావెంతు మటంచుఁ బోయి కడువేగమునకొ.

79

క. చనుఁదెంచి సెలవు వుట్టెం

జను మోమునిచంద్ర ! లో నెనఁగెడుసభకుం

గనకాసనంబు నీకై

యునిచిరి హరిసన్నిధికి సమున్నతగరిమన్.

80

వ. అనిన నారదులడు.

81

ఉ. నారదుఁ డంటిగో నలువనందనుఁ డంటిరొ పోరుకూటికిఁ
జేరెడుప్రోడ, యంటిరొ వచింపుఁడు మీచుడు లాలకంచి యే
రే రెటు పల్కిరో ముద మ దెట్టితెఱంగున నుండెనో వినం
గా రహి చేసితిం దెలుపఁగాఁ దలఁపొయుఁడు మీర లి త్తఱిన్.

వ. అనినన్ జయవిజయులు.

83

ఉ. నారదుఁ డేగుదెంచె నని నాల్గ వెలార్చెడునంతలోనె హా
హా రనుణించునట్టిసమయంబున నంశలు మెచ్చునట్లు వ్యా
హారము సేయ నేర్పు గలయట్టిఁడు వచ్చెడు నంచు నెల్లరుం
గోరిక నాడి రచ్యుతుఁడు కొంచక పంచ మచె గనుంగవన్.

వ. అమ్మాటలకు నెమ్మనమ్మున సంతస మ్మిగురొత్త నత్తానోత్త
రుండు తత్తరంబున లోనికిం జని మూర్తిత్రయంబునకు
మోడ్పుఁగే లర్పించి మించినవేడ్క గీర్వాణుల నెల్ల బహు
మానదృష్టిం గలయఁ బరికించి సభాసదులయనుమతంబునఁ
దనపే రంకించిన సువర్ణాసనంబున నాసీనుఁ డై యున్నసమ
యంబునఁ ద్రిలోకేశ్వరుం డగునింద్రుం డతనిం దిలకించి యి
ల్లసియె.

85

శా. ఈపేరోలగమందుఁ బొందుపడుచు రెల్లన్ భవన్ముర్తివీ
క్షాపేక్షుం బచరింతు రందునచు నే నాహ్వానము జేసితిన్
మాపె వత్తువు శేషె వత్తు వనుచు న్నాటయ్యె నెం దోలో
నీపట్లన్ శుభ మయ్యెనే పయన మొనిర్నిద్ర తేజోనిధీ.

86

క. కలహాశనుఁ డనుపే ర్ని

తల వ్రాసిరి కాని నీదుదక్షత త్రిజగం

బులతమము వావఁ నవచుని

బలెఁ డేజము గాఁనుఁ గాడె బ్రహ్మాంశభవా

87

ఉ. మాటబుస్వర్గమో నానఁగ మాటకు వచ్చి మునీంద్ర సేవ్య మై
మీఱినధర్తకర్తముఁ మిక్కిలి యై భవనైకవేద్య మై
మాటలివై భవంబునకు మాయురె నాఁ జనుమర్త్యలోకముం
దీక్షికఁ జూచి వచ్చితిఁటె నీదగుపుణ్య మగణ్య మెన్నఁగన్.

ఆ. మర్త్య లింత కూడు మాకుఁ బెట్టెద రని

గంపెడంత యాన గలిగి యుందు

మే ను దేమొ కాని యీలోన మాయాన

పూర్ణఫలము నొందఁ బోవ దనఘ.

89

తరళవృత్తము.

భరతఖండమునుండి నిచ్చలు వచ్చి ముచ్చట నాపురీ

వరముఁ స్వహరించుచు డెడినాడు పుణ్యకృష్ణగుల్

సురముసీశ్వర! వాగ లెప్పటిచొప్పునం గన రాదు నేఁ

డరయఁ గారణ మేమియో విన నానఁ జేసితి నెమ్మదిన్. 90

వ. అని యడిగినంతఁ బురురాన గాఢజుం డుహ్వ యని వెట్ట

నిట్టూర్పు నిగిడించుచు నూరకున్నం గని గోవిందుం డతని

దిక్కుమొగం బె యిట్టనియె.

91

చ. అడిగె ద్రిలోకవల్లభుఁ డయారె! యిదే మిదమిర్థ మంచు నే
రృడ ననఁ బోవు నా కెఱుంగ రా దన వే నెఱిగింప రా దనం
దొడరవు పిమ్మటం దెలుపుమకొ సయిరింపు మటంచుఁ బల్కవి
వ్యమచున నూర్పు వుచ్చుచు వివర్ణకై వడి గుంి వేగొకో.

వ. అనిన నతం డతని కభివందనాబు చేసి యభిముఖుడై లేచి
యిట్లనియె. 93

శా. జేజేరాయనియంతవాఁ డమగ నేఁ జెప్పంగఁ బో కుందునే
రాజవాక్ష! ధరాతలక్రమము దుష్ప్రాగంభమై దుష్ట మై
తేజోహీనగతి న్వలార్చుచుఁ గడుం దీనంబ యై పోయె నం
చీజహాగ్రము పల్క లేవిదగు టె నిట్లుంటిఁ జేప్పాటునకొ 94

క. నా విని త త్తటపాటున
గోవిందుఁడు ధర్మహావి కుతలమునందుం
దావల మగుటకు వగచుచు
దేవర్సిం గాంచి యనియె దీనానను ధై . 95

◆ సీ. రావణాదులఁ బోలురాక్షసాపశదులు
చెలరేఁగి గరితలఁ జెఱచినారె
కుశల మంతయుఁ ద్రవ్వికొని పోయి సీర్వామి
లోసలఁ గలియంగ జోపినారె

వేదశాస్త్రంబులఁ గా దనక హరించి

భూసురోత్తములతో రాసినారె

కొడుకులం దండ్రులు కూరు లై హింసించి

చెట్టకార్యంబులు చేసినారె

ఆ. నెలకు మూడు వర్ణములు గురియమిఁ బాడి

పంట లెల్లఁ జెడిఁగఁ బ్రజ కృశించి

పోయెనే వచింపు మోయతీశ్వరి! నాదు

చిత్త ముత్తలపడు తత్తఱించి.

96

వ. నాచుడు నావాచంయమి ధరాతలంబునం బ్రబలుమరా

చారంబు లన్నియు నానుపూర్వికగం జెప్పెద నవధరింపు మని

యిట్లనియె.

97

❧ కలిధర్మనర్ణనము ❧

మ. కలికిం బంచసహస్రనర్ణములు లెక్కం జొచ్చిన స్థురవీరం

గలధర్మంబులు వోయి వర్ణములు నాంకర్యంబు పాలై దురా

స్థులువర్ధిలెద రెల్లచోటుల మహాశుల్ వోదు రంచుకృత్యుల్

పలుకున్ సత్యము లయ్యె నప్పలుకు లోపద్మాలయావల్లభా. 98

తే. మఱియు పై సచార్యాకాదిమతము లెనక

మెనఁగుచీ కాక బ్రహ్మదిశీనమతము

లెన్నియో క్రొత్తగాఁ బుట్టి బన్నము లిడు

నుత్తముల కెల్ల నే మందు నోమురారి.

99

మత్తకోకిలము.

వేదశాస్త్రము లన్నవారలు వెక్కిరించుట కాదు త
ద్వేదపాఠకు లన్నఁ జేయని తిట్టి కొట్టి బహిష్కృతిం
గాదు నాక పొనర్చుచుందురు కాశ్యపీసురుఁ డన్న నో
వాదు లాడి తృణంబు గాఁ గని పట్టి త్రోసెద రుగ్రులై . 100

మ. తమవంశంబులయం దనుశ్రుతముగాఁ దల్కొత్తువేదమ్ము శా
స్త్రము పోకారఁగ నప్తతంతువులమార్గం బెట్టిదో చూడఁ కే
సమయంబందును లౌక్యవర్తనమ్మున సంధించి సంధ్యార్చనా
క్రమము న్మాని ద్విజానము ల్పరమతపావిష్టులై రక్కటా!

ఉ. బాపఁడు ఒట్టు నా కచటిబాలకు లెల్లరు స్వీయధర్మముల్
ద్రోపడఁ జేసి హూణకళతోఁ దులఁదూఁగుచు నన్యధర్మచ
ర్యాపరులై ఋషీప్రవచనాదులయందు ననాదరాత్ములై
పాపము పుణ్యమం చనక వర్తిలుచుందురు దుష్టవర్తనిన్. 102

ఉ. మాలఁడుబ్రాహ్మణాంగనఁ గ్రమంబటిపెండిలియాడుబాపఁడున్
మాలెత నంటగాఁ దివురు మాతయుఁ గూతురు నక్తసెల్లెలన్
జోలి యొకింతయుం దలఁపఁ జూడక యోడక గ్రామ్యధర్మమే
పోలు నటంచు దుర్గతులఁ బోవుచు నుండిరి భారతంబునన్.

ఉ. జండెము తీసి వేయుటకు జంకనివారును దండ్రీశాస్త్ర మే
మం దొకజన్నిగట్టునకు నర్చన యే మని మానువారు నీ

యందఱు నొక్కదేవునకు నై రొకఁ డంటఁగరాకయుండునా!
మందమతు ల్వచింతు రని మూలల నంటెడువారు నై రటన్.

మ. కులగోత్రములు లేవు చూ కనుచు నుక్తుల్ తానుహాజ్ఞాని నాఁ
బలుకం బూనుచు బ్రహ్మ మే నుచు సర్వంబుకొనమంటన్నప
ల్లుల కెందుఁ గఱ వింత లే గతిమై కూళల్ ప్రసంగించుచుం
జెలులన్ రోయుచుఁ జెల్లువారిధనము జేకొంపు లోలోపునకొ.

సీ. బోడు లై మే నెల్ల బూదిపూఁకలు పూసి
కొనఁ గుట్టుగొంగులు కూడఁ దీసి

కాషాయవస్త్రముల్ గట్టి గోఁమలు వెట్టి
యోగిదండ బుల నొడిసి పట్టి
చంకలఁ బులితోలులంకొని కిగిలించి

తుంచిచెఁబులు చేతఁ దులకఁగించి
కకపాణి లాతామనసు వ్రేలగాఁ గట్టి
పావకోశ్శం గాల్లు పట్టి మెట్టి

తే. జ్ఞానపత్ర మటంచు గంజాయిఁ ద్రాని
చాటుచాటుగఁ గల్లు మాంసము మెక్కి
మాయబూటకములు పన్ని మహినిఁ దిరుగు
నట్టివారు మహాత్ము లై నట్టివారు.

106

మహాస్థానరావృత్తము.

వనితాస్వాతంత్ర్యమింతేవలదని విబుధుల్ వల్తుచుండంగవారల్
మనమందుకొనిగ్గునుం తేమసలనికతనకొమానినీత్వంబు వోఁ దో

డును గీడుం జూడ కేవేళకలకుఁ దమరై డొక కేదేశ మైనం
జనియుద్యోగంబులొందన్సభలమెలఁగనిచ్చుంబ్రవర్తితురుర్విన్
చ. మగఁడు మృతింప మార్తగనిమంగళసూత్రము గట్టికొందు రా
మగఁ డసమర్థుఁ డైన విడి మార్తనువుంగొనుచుందురు త్రమం
బగుతమవంశధర్మ మెడయంగ రిజన్వల లైన వెన్ననే
మగువలు పెండ్లియాడునటు మానని వయ్యెను శాసనములున్.

తే. ఉత్తమబ్రాహ్మణుం డయ్య నూడిగమ్ము
నాచరింప వేదము నన్న మమ్ముకొనఁగఁ
గన్నియల నమ్మి శుక్కుము గైకొనంగ
నుండు వరశుక్కుమును వృద్ధి నొందు చుండె.

109

క్రొంచపదవృత్తము.

బాటలు గొట్టెన్ బేటలు మెట్టెన్
బ్రబలినధనికుల పస చెడ నెట్టెన్
బోటులఁ బట్టెన్ మేటులఁ గట్టెన్
బురభవనములకు బొరియలు వెట్టెన్
ఏటుల కోర్చెన్ బోటు లమర్చెన్
హితులకుఁ గడువెత లెఱిగియ కూర్చెన్
గూటికి నార్చెన్ మాటికి నేర్చెన్
గుజనులపటి యలకులమునందున్.

110

మ. ధరణీదేవకులంబునం బొడమి వేదంబుల్ ప్రమాణంబు గాఁ
బరులంగూర్చి వచించుచుం బయికి నద్భావంబు చాటించుచున్

సుర ద్రావుఁ మధునూంసఁసుల్ మెసపు నీచు ల్పండిసెట్టంగ సం
కరమం దిచ్చగలాఁడయై జనుఁడుదుష్టార్థంబులం దూఁగుచుఁ
మ. ఎవఁడో నీచుఁడు నీచకార్యముల కై యిట్లున్న నవ్వానిని
దవు నట్లాడి బహిష్కరించుట తగు న్నా దాడ నిష్టలు గా
కవనిఁ బ్రాహ్మణు డన్నమాత్ర సతనిం గఘ్నంబులం గూర్చిదు
ప్తవచస్సంగతి దూరుచుండి రితరుల్ శ్వశ్రేయసభ్రష్టులై 112

క. దేవప్రాహ్మణ భక్తియు

నావేదములందు భక్తి యడుగంటుటె కా

కేవిధియుఁ దమకుఁ గా దని

యావిధికర్తలను దూర నై రట నధముల్.

113

మ. కలవా రయ్యును లేనివారలకు నల్కంతే నిడం బోక మే
డలు మిదైల్ మదనాగముల్ తురగముల్ నారీమణుల్ భూషణం
బులువేషంబులు తామ కై కొనియు రేపు ల్తాపు లిచ్చారతుల్
సబుపంబూని పరంబుగానకధముల్ వర్తిం త్రిహంబెంచుచున్.

మ. కలవాఁ డై కులధర్మకార్యము లేదం గై కోక మార్పెండ్లికిం
గులటాసంగతికిం గువాదములకుం గ్రూరస్వభావాళికిం
గులధర్మచ్యుతికిం గుశేదగతికిం గోట్లిచ్చు నస్పృశ్యులం
గలిమం బోయినవారి గౌరవమునం గాంక్షించుఁ గాలాత్ముఁడై.

సీ. కూటసాక్ష్యము లిచ్చుఁ గులసతులను బుచ్చుఁ

గుజనులఁ గని మెచ్చుఁ గులము వ్రచ్చు

టాటోటులను బల్కు మాటల సుధఁ టిల్కు

బూటకంబుచఁ గుల్కుఁ బున్నె మల్కు

బొటసారులఁ గొట్టు బోటులఁ జెఱఁ బట్టు

మేటులఁ గొదఁ గట్టు మిగులఁ దిట్టు

మధుమాంసములు మెక్కు మర్యాదలకుఁ దక్కు

బోరాటముల కెక్కు బొరిగ నిక్కు

తే. బోతరించుఁ బరార్థముల్ మ్రచ్చిలించు

జూదముల మాడుఁ గులటల సురత మాడు

సత్త్రయల రోయు దుష్టయల్ సలుప డాయు

దుర్జనవ్యాహ మయ్యల దుర్జయ మయి.

116

క. భావకవిత్వం బనుచు న

భావకవిత్వంబు సెప్పి పండితులకడన్

క్రీ విడిచి మెలఁగుకవు లా

భూవలయమునందు నేడు పుట్టి రధీశా.

117

ఉ. వాడుకభాష గ్రామ్యమదివాడి ప్రబంధము సేయు టెంతయున్

గూడ దటంచుఁ దొంటికవికుంజరు లాడినమాట లన్నియున్

బూడిదపాలుచేసి పలుపోకలఁ బోవుచు “నెల్ల వొత్తడ”

న్పాడుపదంబులం గృతు లొసర్చెడువా రిపు డైరి ధారణిన్.

క. జ్యోతిశ్శాస్త్ర మపార

మేతన్నాత్రంబు నాఁగ నేరికిఁ గా దా

భూతలమున నిపు డది మృష

యై తరలెడునట్టి దయ్యె ననభిజ్ఞులచేక.

119

శా. నాడిజ్ఞానము లేదు ధాతువుల నెన్నుం జాల కేరోగ మే ,

జాడం గూడెనొ పట్ట లేరు సకలజత్వంబు చాటించుచున్

గూడుం గుడ్డలు లేక వెజ్జలయిచూర్చుల్ మృత్యుదూతాభులై

యీడంబోవక సంచరింతు రననిస్ హీనాతిహీనస్థితిక 120

వ. అని చెప్పి మఱియు ననేకదురాచారంబు లితరవర్షంబులందుం
బలెఁ దత్సంబంధంబున భరతవర్షంబునందును బ్రబలి యుండె
ధర్మంబు నశించె నధర్మం బభ్యుత్థానంబు నొందె నెల్లవర్షంబు
లును సంకరంబు లయ్యె వేదవేదాంగంబులకుఁ బ్రవర్తకంబు
లేక యుండె నగ్నిష్టోమాదు లంతర్ధానంబు నొందె దయా
సత్యశౌచంబులు గగనకుసుమంబు లయ్యె దేవబ్రాహ్మణభక్తి
పటాపంచ లయ్యెఁ దనయుండు తల్లిదండ్రుల హింసించునట్టి
డయ్యె నంతేవాసి గురుం దిర స్తరించువాఁ డయ్యె భార్యభర్త
బరిభవించె భర్త భార్యం బరిత్యజించె నన్నదమ్ము లొండొ
రుల నన్యాయంబు గావించిరి న్యాయస్థానంబులు నేతివీర
లయ్యె జపతపస్సాన్విధ్యాయంబులు నామమాత్రావశిష్టంబు
లయ్యె వేయేల సర్వధర్మంబులును గలిపి భావంబునవిభ్రష్టంబు
లయ్యె నియ్యవసరంబున నెల్లధర్మంబులం బాలించి భూలోకం
బుద్ధరించుటకు భారంబు నీయధీనం బై యున్నయది “యదా

యదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత, అభ్యుత్థాన మధర్మస్య
త దాత్మాసం శృజా మ్యహా'' మని ని వచనంబుగలదు
గావున దానిం బుగస్కరించుకొని.

121

సీ. పెనుచేప నై తొలిమిచుకుండెక్కలికాని
రక్కసిఁ బెన్నెట రాసి తీవు
తాఁబేల నై నీటఁ దరికొండ మురుంగకుం
డగ నెత్తి వీఁపున డాఁపి తీవు
పోర్తి నై పాతాళమున దూర బంగరు
కంటిసోకునిఁ జూవ గెంటి తీవు
చరసింహమూర్తి నై సరఁగి భక్తులఁ బ్రోవ
సురవైరి వ్రేల్మిడిఁ దఱఁగి తీవు

తే. వసుగ నై యబ్బలీంద్రు నుక్కడఁచి తీవు
భార్గవుండ నై దురాత్ములఁ బాపి తీవు
రాముండై రావణాదులఁ రాసి తీవు
కృష్ణుండై కంసముఖులఁ గెడపి తీవు.

122

క. భారతవర్షంబున కగు
ఘోరవిపత్తులను నీవు కొని యపు డపుడు
దీరిచి పుచ్చుచుచుం టవ
తారంబుల నెత్తి యెత్తి దనుజవిదారీ.

123

క. ఇపుడు మహావద్రవ మా
విపులాస్థలి నిట్లు పుట్టి వివిధాచారి
వ్యవకృతిఁ బొనర్చునది యై
విపరీతం బయ్యెఁ గావవే భూప్రజలన్. 124

వ. అని విన్నవించిన శ్రీమహావిష్ణు వత్సంతకృపారసరోచిష్ఠం జై
బ్రహ్మదేంద్రాదుల దిక్కుమొగంబు వెట్టుటయు నట్టె కాంచి
బ్రహ్మదేవుం డి ట్లనియె. 125

❧ విష్ణుని దేవతలు వ్రార్చించుట ❧

క. వేదములు లేనిదేశం
బేదే నది మాలవల్లె యే యనఁ జెల్లుక
గా దన కచ్చటిజనుల న
మాదరమునఁ జూచు టొప్పు నంబుజనాభా. 126

వ. ఇందుం డి ట్లనియె. 127

తే. వీరశైవవ్రతాచారవిధులు లేని
విషయ మయ్యది చైతన్యవిరహిత మగు
బొందెకుం బురు డయ్యెడు నిందిరేశ!
నీ వవతరించి దానినిఁ బ్రాస నొప్పు. 128

వ. ఇందుం డి ట్లనియె. 129

క. హామములు లేనిదేశము
హేమమునకు నెత్తు వచ్చి యెసగెడునదియే

నే మగు వర్ణభావం

బై మలమల మాశిపోవు నరయుము దానికొ.

130

వ. దేవత లి ట్లనిరి.

131

చ. ఇలపయి సప్తతంతువులు సీసము లై స్రుతివోదితక్రియల్
గలుగమి దేవలోకములు కార్యం నొందెడుఁ దిండి లేమిమై
మలమలమాశిపోయెనరమర్త్యులు సర్వముశూన్యమయ్యెడు
జ్వలరుహనాభ! భూతలమునం దలసూపెనునాగ మాఁగవే.

వ. పితృదేవత లి ట్లనిరి.

133

క. ఇలలో మావంశస్థులు

తిలతర్పణ మాచరింపఁ దివురమి ను మి

త్తలమునఁ దృషితుల మైతిమి

జలజేక్షణ ! మమ్ముఁ బ్రోవ నలుపనె కరుణకొ.

134

వ. అని దేవ ఖైల్లరు నెల్లవిధంబులం దెలియ విన్నవించి ప్రాప్తి
చినం బ్రసన్నుం డై పుండరీకాక్షుఁడు నారదమునీంద్రుడెక్కు
మొగం బై.

135

శా. నే చింద్రాదిదిగీశ్వరాంశములతో నిర్నిద్రతేజాబు నం
ధానింపం దగి మర్త్యలోకమున విద్యాశీలనస్వృత్త వి
జ్ఞానానందమయంబు విక్రమమహేశ్వర్యాన్వితం బై నవృ
ద్ధినాధాన్వయమందు విక్రముఁడనం బే రంది జన్మించెడకొ.

క. నాయవతారంబున కను

వై యొప్పినరాజవంశ మది యెయ్యది యో

యేయది య.త్కల గల దై

తీయం బిడుదేశమగునా తెలియం జెపుడా.

137

వ. అని యడుగుటయును.

138

ఉల్లాసాంతము.

మ. కవి యై కావ్యమ లక్షరచించి బుధులకై వాఁడునులేయనై
భవ మెచ్చుచు భువై ప్రభుత్వగరిమక భాసిల్లి దానంబునక
భువి గల్గుదుమ మక యశంబునకు నై పొల్పొందుకృష్ణచం
ద్రుని తొడ్డివడి క్రవ ప్రభి వుదాతప్రేధి వడ్డలుతక. 139

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమత్కావ్య సాగ్ధామ శ్రీపాది కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

ప్రచురించినవిజయలక్ష్మీవిలాసం బను

సమూర్వప్రబంధంబున

బ్రథిమోల్లాసము.

అంతః

శ్రీ రస్తు.

విజయలక్ష్మీవిలాసము.

అను

విక్రమాభ్యుదయము.

ద్వితీయోల్లాసము.

విజయపురరాజ్య

శ్రీమహితుఁడు సూర్యవంశశేఖరుఁడు గుణ

స్తోముఁడు విక్రమదేవ

త్కూమండలవిభుఁ డెనంగు శశ్వత్కర్త.

1

వ. అక్రధకుఁడు శ్రోతల కిట్లనియె నట్లడిగిన శ్రీమహావిష్ణుప్రస్థు
మొగం బై చతుర్ముఖుం డొక్కించు కంతర్దృష్టిం దిలకించి యి
ట్లనియె.

2

❧ జయపురాభివర్ణనము. ❧

ఉ. భారతవర్షభాగమున వంగకళింగలమూల లంటి యెం
తే రమణీయ మై నిషధదేశ మెసంగెడు నట్టిదేశమం

దారయ వచ్చెడిన్ జయపురాఖ్యఁ దలిరెచ్చెడురాజధాని నా
నారుచిరాద్రిభూరుహపణాయితనవ్యకలావిలాస మై. 3

ఆ. అలమహేంద్ర గిరికి నవరదక్షిణదిశ

దూరదూరముగను దూరువుంగ

నుమ లనంగఁ బర్వతములపంక్తుల నంటి

రాజధాని జయపురం బెసంగు. 4

ఉ. పెట్టనికోట యై పురికిఁ బేర్చి నొసంగెడుకొండచాళ్ళపైఁ

బట్టినమబ్బులం దనిసి పాంధులకుం దిగు లావహిల్లఁ గా

నట్టవపిట్టతండములు నాల్గుకెలంకుల లంకె వెట్టుచున్

గట్టిగఁ గూయ దేవతలకాహళులో యన నిచ్చు ముచ్చటన్.

చ. జలమయశర్వతాగ్రముల సౌరుగఁ దీరినభూరుహంబులన్

గలకునుమంపుఁదావులను గైకొని వ్రేకన గాక వాఁకలం

బలపల నొతరంగములభౌతి నటించుచుఁ బిల్లవాయువుల్

సలుగడ వచ్చి తాఁకెడు ననారతమెల్లరు హాయిఁ జెందఁగన్.

ఉ. ఆపురిచుట్టునుం గలుగునద్రుల నుండినచందనద్రుమో

ద్దీపితపుష్పవాసనలఁ దెచ్చి సమీరకుమారుఁ డప్పరిన్

తేపులు మాపులుం గలయ ట్టిమ్మి చనంగఁ దదీయసంగతిన్

భూపద మిష్టగంధమునఁ బొల్పెనలారు నజస్ర మెల్లెడన్. 7

ఉ. ఆమని దీమసం బయినయప్పు డనం బని లేదు తత్పురో

భూముల గున్నమామిడులు పూలును బండ్లునులేనియప్పుడున్

గోమలతం బ్రకాశిలుచుఁ గోరిక లీరిక లెత్తఁ జేసి యెంతో మదికింపుచేర్చుచువియోగులనేర్చు విరాళిఁగూర్చుచున్.

చ. మడవల లోయల స్త్రీగుల మాఁగి తమంతన వీగి నేలపైఁ బడి వడి విచ్చుపెంబనసపండ్ల స్రవించెడుపేస మొండొకం డడ గొని జాతుకప్రపుటనటులగుంజను రాల్తరందముల్ జడిఁ బడుజుంటితేనియలు జాల్చొని డిగ్గియ లాఁ బురాదులన్.

మ. వనమాకందములం జివుల్లు ప్రియ మొప్ప న్నేసి పుంస్తోకిలల్ వనితల్ దామును గూడివేడుకఁ గుహూధ్వనంబురోదోంతరం బున నిండు నివిడకుండఁ గూయ విని తత్పూర్వాను లెల్లప్పు హా యని సంతోష నిమగ్ను లై వెతకు డాయం బోవ నీ రాత్తలన్.

మ. మును సందాపురరాజధానిగను బెంపుం గన్నతిద్రాజ్య మా
♦ వనదేశంబున నిట్టు నట్టు గుణియింప న్నూడువే లైక నా
ఘనగవ్యూతివిశాల మై తనరు నాకాశస్పృగద్రీంద్రకా
ననసంచాచితసూర్యిరశ్మి యయి నానాగ్రామభూయిష్ట మై.

స. ఇంపొందు నేపురి కీశాన్యమున నీల
కంఠేశ్వరుఁడు మహాకాళితోడఁ
దళుకొత్తు నేయూరి దక్షిణ దిగ్భూమిఁ
బంచముఖేశ్వరస్వామిగృహము

భాసిల్లు నేస్తోలిపశ్చిమంబున జగ
న్నాధసాగర మపాన్నాధవరము
మేటిలు నేవీటికోటలో నవితభ
క్తజనై కవర్గ శ్రీకనకదుర్గ

తే. అట్టి జయపురం బొప్పు రాజాధిరాజ
రాజశాద్దూలసేవ్య మై రాజలోక
విజయకారణ మై జగద్విశ్రుత మయి
♦ రాజభూసమంచిత మయి తేజరిల్లి. 12

తే. అచట రాధామదనమోహనాలయమున
రాధయును రుక్మిణియుఁ దొట్టిరమ్యవిగ్ర
హములు పెక్కుసాలగ్రావనముదయములు
కలవు దర్శనమాత్ర నఘము లడఁచుచు. 13

మ. పదియార్చేతులతోడ హైమవతి తత్త్వాకారపర్యంతభూ
పదమం దుండి సముద్భవించి నృపతుల్ భక్తిభజింపగ నా
పద లేతెంచెడుపట్ల వానిఁ దలసూపం బోవనీ కెప్పు సం
పదలం గూర్చి యచుగ్రహించు రిపుల స్థంబించి తత్రస్థులక.

ఉ. కోటకు దక్షిణంబునను గోటను మించిన వై భవంబునం
బాటిలి దివ్యసౌధములఁ బ్రస్తుతి కెక్కి సుధావినిర్మితం

♦ రాజభూసమంచితము — నాల్గువర్ణములవారికి నుచిత ము లగుప్రదేశములు గల వు కాస్త్రము చెప్పుచున్నది.

♦ బోటని సందియంబిడుచు నుండెడుసూర్యమహా ల్కమోన్నతి
న్మాటికి వై జయంతమును మచ్చరమెచ్చగ మించునోయనన్.

మ. సకలోర్వీష్ణలి నిష్ఠు నాగరకతఁ స్థాపించునదృస్తు వై
ప్రకటింపంబడి సర్వసేవ్య మగుచుఁ భాసిల్లుకాశీసుధఁ
సుకరంబై లభియింపజేయుటకునై చూపట్టుతోఁపుల్ మహా
త్సుకతంగూర్చుచు నేత్రపర్వమగు నందుఁ సర్వభాగంబులన్.

సీ. ఆజయపురరాజ్యమం దిష్ఠ పదియు నె
న్మిది యగువరగణాల్ పొదలుచుండు
మల్కనగిరియు, నుమ్మర్కోట, బొరిగుమ్మ,
పొట్టంగియును, గొరాపుట్టి, మాడు
గుల, రామగిరియును, గొట్టపాడును, నంద
పురమును, నవరంగపురము, మోటు,
రాయఘడయును, నారాయణపట్టణం
బును, గుడారియు, గునుపురము, బినము

తే. కటకు, కల్యాణసింగుపూర్, కలియ జయపు
ర మ్మనెమపేళ్ళ నలువొంది కొమ్మపనుల
నినుపసామానులను లక్కపనులఁ గట్ట
పనులఁ బాలుపొందు నెంతయుఁ బ్రతిభమిఱు.

తే. ధాన్యపుంగింజలక్ జగన్మాన్యములగు
 వల్లెరంబులు కురిచీలు నిశ్శు వినస
 కట్టలును మేజుబల్లలు బుట్టలు మొద
 లై నవస్తువుల రచింతు రాస్థలముల.

18

తే. గోపురము నాపునాపురగోపురములఁ
 జెలఁగుసౌవర్ణసాలభంజికలు ప్రోలి
 మేలుసింగారమును జూచి మేను మఱచి
 మ్రాసుపడియున్నయచ్చరచానలనగ.

19

మ. అడవిం బట్టినవారణంబులకు విద్యాబుద్ధులం జెప్పి తో
 డ్పడఁ గావించురు మావట్టి డ్లవి యటన్ వాహ్యళిగావింపు
 ప్పుడు నీలాభ్రము లట్టు మెట్టెడుమహాభూధ్రంబు లట్టుం గనం
 బడి తత్పత్తసభాగ్యవైభవములన్ బాటించి చాటించెడున్.

శా. బ్రహ్మణ్యుల్ బహుశూరులక్షయధనుల్ ప్రాంచద్ధలక్రీయుతుల్
 బ్రహ్మన్ భార్గవు నర్థినాథు బలునిన్ బాటంప కర్థిం బర
 బ్రహ్మం బెంచి శరంబు లూని కృతుల న్వర్ధించి పై రెవ్విట్టి యా
 బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రజనముల్ భాసిల్లు నెల్ల ప్లటన్. 21

తే. అచటిభటనటికారధహస్తితురగ
 ధేనువృషభాపగావముల్ తేజదిల్లు
 నశనిరంభాసుమేరుసీలాద్రివాయు
 నందినీనంద్యమృతనందనములఁ జెగడి.

22

శా. ఏతాదృగ్విధవై భవంబున జగద్వీక్షాకరం బై ప్రజా
గీతం బై ధర యెల్ల మ్రోయుజయపూర్వ కీర్తిప్రతిష్ఠాదులం
బ్రీతిం జేయుచు సూర్యవంశజులు కా శ్రీరంబుల నీవడి వి
ఖ్యాతం బాపురి కేగుడెంచి విజయక్షానాథు లై రవ్వలక. 23

తే. తరణివంశోద్భవులు భరద్వాజగోత్ర
వరులు వా రొప్పి ర్భూషండుఘాదుమాల
నం బొనర్చిరి నిషధదేశంబున నగు
జయపురంబున రాజ్యసంస్థాపనంబు.

24

❖ నందాపురరాజ్యప్రశంస ❖

క. జయపురము రాజధానిగఁ
బ్రియమునఁ గై కొనక మున్ను విశ్రుతు లాక్ష
త్రియవీరులు నందాపురి
నయమున రాజ్యం బొనర్చి రరిఘస్మరు లై.

25

క. ఆనందాపుర మొకనాఁ
డానందాస్థాన మగుచు నలరారెడు న
పై నం గుగ్రామం బై
మానటి యీనాట నయ్యె మనుజవిరళ మై.

26

ఉ. మాడుగులున్ నగల్లు నృపమార్గములున్ వరసాధవీధులున్
మేడలు మిడ్డలుం గలిగి మేల్చి వహించినప్రోలటంచు నీ

నాఁ డట భూమిఁ ద్రొవ్వి నఁ గనంబడుతాలును గట్టడంబులున్
గోడలునుం బునాదు లిదిగోఁ దెలియుం డని చెప్పునొప్పుగన్.

చ. సెనగలు రాశిఁ బోసినటు చెన్నలరారెడు నొక్కపర్వతం
బను వగు దానిమీఁదఁ జదు నై నప్రదేశము నందు నెక్క డి
గ్గను దగి చల్వితాతిపని గల్గినముప్పదిరెండుమెట్లతో
ఘన మగుమంటపంబొకఁడు గ్రాలెడు నిప్పుడునొప్పుగుల్చుచున్.

తే. మున్ను రాజులు సవరాత్రములను దాని
పై నధిష్ఠించి సామంతు లై నరాజ
వరుల రప్పించి కప్పముల్ వారివలనఁ
గొనుచు నుండెడివా రని వినఁగ వచ్చు.

29

క. దేవీనవరాత్రములన్
భూవరులం బిలిచి కప్పములు గొను టుచితం
బై వెలయుజయపురంబున
నీవేళకు ఘాదుషాలయేల్బడియందున్.

30

మ. తొలుతన్ గ్రీస్తుశకాదికాలమునయందున్ శైలవంశీయరా
జులు సందాపురరాజ్య మేలి జగతిన్ శోభిల్లి రవ్వాఁచో
పల గంగప్రభు పుత్తరుం డయి రిపువ్రాతంబులం దోలి భూ
తలదేవేంద్రుఁ డనంగఁ బే ర్వడసె నిత్యశ్రీవిభుఁత్వాధ్యుఁ డై.

మ. ఘనుఁడతండరులన్జయించిజయమున్ గై కొంచుఁజేభిష్టమున్
వనధిన్ నెత్తురు వోవఁ గాఁ గడిగి తత్ప్రాంతంబునం గూర్చనా

ధునకుఁ గాకతపలై నిచ్చి షీతినాథుం డై ప్రజం బ్రచి పెం
పున భాసితై జగజ్జనప్రణుతసంపూర్ణప్రభావాభ్యుఁ పై. 32

మత్తకోకిలము.

పుత్ర సంతతి లేనియాప్రభువుంగవుండఁ నిజై క మా
పుత్రి కామణితో స్వరాజ్యము పూషవంశజుఁ డుత్తమ
క్షత్రియుండు భుజాబలాంచితశౌర్యధైర్యవినిర్జిత
క్షత్రియుండు వినాయకుం డనుఁడైతలేంద్రుని కిచ్చె మున్. 33

తే. ఆ వినాయక దేవరాజగ్రగణ్య
డే జయపురసంస్థానమహీశు లైన
వారికిన్ మూలపురుషుఁ డై వన్నెగాంచె
గంగవంశమునకు నాయకమణి యగుచు.

34

వ. శిలావంశజుం డైనప్రతాపగంగప్రభువునకు జామాతయు
నందాపురాధినేతయు జయపురరాజన్యమూలపురుషుండు నగు
వినాయక దేవుని జన్మకారణం బైనరాజవంశానుక్రమం బభి
వర్ణించెద నవధరించుము.

35

ॐ పూర్వరాజవంశానుక్రమశీక ॐ

సీ. మూఁడుమూర్తులకును మూల మై యేసూర్తి
విరిసి ముజ్జగముల వెలుగు చుండు
నఖిలలోకాధార యగువేదమాతృక
కేవేల్పు తండ్రి యై యెసకమెసగుఁ

దమ ముజ్జగించి విశ్వముచకుఁ గ నిచ్చి
 కాలస్వరూపుఁ డై క్రాలు నెవఁడు
 తనతేజునం గ్రహతతికి నగ్నికిఁ తేజ
 మిచ్చి నెల్లించెడు నేఘునుఁడు

తే. అలరు నాతఁడు జగముల కాదిదేవుఁ

డఖిలలోకములకు మిత్రుఁ డరుణమూర్తి

విష్ణుపదదివ్యరత్నము వేదపేటి

రేవెలుంగులదొరతోడు వేవెలుంగు.

36

శ. ఆ సూర్యదేవునకు మనువు నందను డై పుట్టె నతని కిక్ష్వా
 కుండుపొడమి వంశకర్త యయ్యె నతనివంశంబున సక్రమాబుగ
 వికుక్షి, కకున్ధుఁడు, ననేనసుఁడు, పృథువు, యువనాశ్యుఁడు,
 ధుంధుమారుఁడు, సేనాత్ము, మాంధాత, పురుకుత్సుఁడు, నన
 రణ్యుఁడు, సత్యవ్రతుఁడు, త్రిశంకుఁడు, హరిశ్చంద్రుఁడు, లో
 హితుఁడు, హరితుఁడు, సుదేవుఁడు, సగరుఁడు, ననమంజసుఁ
 డు, నంశుమంతుఁడు, భగీరథుఁడు, చాభి, యైతాయువు,
 ఋతువర్ణుఁడు, సౌదాసుఁడు, విశ్వసహుఁడు, దీర్ఘబాహుఁడు,
 రఘువుం బుట్టి పట్లభద్రు లయిరి రఘువుకారణంబుననిక్ష్వాకు
 నంశంబురఘువంశంబునాఁబడెరఘువున కజుఁ డజునకు దశర
 థుఁడు, దశరథునకు రాముఁడు, రాముచకుఁ గుశుఁడు బుట్టిరి.
 కుశునివెనుక నతిథి, నిషధుఁడు, పుండరీకుఁడు, క్షేమసర్వుఁడు,

దేవానీకుడు, వజ్రనాభి, హిరణ్యనాభి, సుదర్శనుడు, బృహ
ద్బలుడు, బృహద్రథుడు, స్రతివోముడు, భానుమం
తుడు, సుప్రతీకుడు, పుష్కరుడు, బృహద్రాజు, బర్హి,
కృతంజయుడు, రణంజయుడు, సంజయుడు, శాకుండు,
శుద్ధోదుడు, లాంగలుడు, ప్రసేచజిత్తు, సురథుడు, సుమి
త్తుడు లోనగు పెక్కురు రాజన్యులు పుట్టి సాకేతంబ రాజ
ధాని గా పూజ్యరాజ్యపాలనంబు గావించి రంత సుమిత్రు
నన్వయంబున విక్రమార్కుండు విఖ్యాతుం డయ్యె. 37

మ. అతఁడాక్రీస్తునికంటెఁబూర్వమునసూర్యాత్తోన్వవాయంబునకొ
స్తుతిపాత్రుం డయి దుష్టు లైనశకులగ దూలించి బాహుబలో
న్నతి దేశవ్యధలూడ్చివైచి శకముకొన్ఘాసించి రాజేంద్రుడై
క్షీతి కయ్యుజ్జయనీపురి న్నిలిచి రక్షించె బ్రజావారమున్.

వ. ఆవిక్రమార్కునియనంతర మతనివంశంబున మహారథి, యతి
రథి, యచలసేన, కనకసేనప్రభృతులు పుట్టిరి. 39

తరళవృత్తము

కనకసేనుడు క్రీస్తుపిమ్మటఁ గల్గె సార్థశతాబ్దముల్
చనినయప్పు డతండు లాహురుచక్కినొప్పుచు ఘూర్జరం
బును జయించి రచించి ద్వారకపొంత వల్లభిపూ రటక
జనపతిత్వ మెసంగఁ జేసెను జాలకాలము లీలమై. 40

వ. ఆకనకసేనునిసూనుండు మహామదనసేనుఁ డాతనిసుతుండు
 సుదంతుండు సుదంతునిపుత్రుం డదయసేనుం డాతనికుమారుండు
 గంభీరసేనుం డతండు వల్లభీపురంబున నుండి కాశ్మీరదేశముం
 జయింపి జమ్మానృపాలుం డయ్యె నతనికొడుకు యశోవం
 తుఁ డాతనివెనుక ననుక్రమంబున మెహర్బానసింహుఁడు,
 బాలకృష్ణుఁడు, శుభకరణుఁడు, బలభద్రుఁడు, వ్రజలాలుఁ
 డు, హీరాలాలుఁడు, సందలాలుఁడు, మాణిక్యలాలుఁడు,
 సవలాలుఁడు, మోహనసింహుఁడు, భీమసింహుఁడు, చతుర
 సింహుఁడు, కృపాళుఁడు, జయరాముఁడు, నజయసింహుఁడు,
 విజయసింహుఁడు, దానసింహుఁడు, సుఖరామసింహుఁడు,
 సాలగ్రామసింహుఁడు, భక్షిసింహుఁడు, రామభక్తిసింహుఁ
 డు, రాజరాజసింహుఁడు, దీర్ఘబాలసింహుఁడు, సహదేవసిం
 హుఁడు, శివరామసింహుఁడు, నగరాజసింహుఁడు, మహా
 రాజసింహుఁడు, పద్మనాభసింహుఁడు, చమూపతిసింహుఁ
 డు, బలఖండిసింహుఁడు, మదనసింహుఁడు, నతనితమ్ముఁడు
 సదనసింహుఁడు, సదనసింహునికి నజసింహుఁడు, వానిసంతతిం
 గ్రమమ్మునఁ గిశోరసింహుఁడు, హృదయేశనందసింహుఁడు,
 దేవలక్ష్మీసింహుఁడు, కలసింహుఁడు, మాధవసింహుఁడు,
 నుదయసింహుఁడు, భావసింహుఁడు, శివదానసింహుఁడు,
 దీననాథసింహుఁడు, భగవాన్ సింహుఁడుంబుట్టి ప్రభువు లైరి
 భగవాన్ సింహుఁడు మల్లికదేవుండు నా వ్యవహరింపఁబడి

స్త్రీశకము పడమూడునూర్ల తొంబదియెనిమిది లెక్క నడచు
చున్నప్పుడు రాజ్యపాలనంబు గావించె.

40

❧ జయపురరాజ మూలపురుష చరిత్రము ❧

సీ. మల్లిక దేవభూమండలేశ్వరునకుఁ

గుంభరా జనియెడు కొడుకు పుట్టెఁ

గుంభరాజేంద్రునకు న్వరూపసింహుఁ డ

నంతరము వినాయకాహ్వయుండు

యుగచేత్రుడు నాఁగ ముగురు పుత్రులు పుట్టి

రగ్రజుం డవనికి నధిపుఁ డయ్యె

యుగఘఁ డగ్రజైతఁ దగిలి యుండె వినాయ

కుం డల్లు సేతకుం గుదురుకొనక

తే. రాజపుత్రుడు గావున రాజ్యహీనుఁ

డగుట కెంతయు సంతాప మంది కుంది

యన్న చాటున నుండుట కనుమతింప

నట్టిచి తమునం దిట్లు లాతఁ డెంచె.

41

చ. ఒకరుండుపెట్టఁగాఁ దినుచు నుండుట యుత్తమవృత్తిగాదు నే
నొకనికె బెట్టఁ గా వలయు నొక్కమహివలయాధిరాజ్యమున్
బ్రకటభజాబలంబున నరాతుల గెల్చి గడింపఁ గా నగుకొ
దికమకలాట మాని పగదేశములం గను తొప్పు నొప్పుగక.

క. ఆలి యగుతో ను నా

వేళకు లేకుట మేలె నీక్షింపు చెదో

కాలశేషము నే

గాలిం దె నొప్పు గ్రా న శపు యోగ్.

43

వ. లోక మును మును నున్నది జెప్పకుండ నొక్కనాఁ
వాజమూలగిరియొక్క పడివి మక్రమప్ర మాణంబులం గొన్ని
నా ప్పకు వారణాసిపురం బుం జని ధాగీరణి జలంబులం దీర్ఘ
మాడి దివ్యదేవి యుం వేసి తత్పరెసరించున నొక్కవో
భూభూవైష్ణవమయిం దా న్నప్తి సుంబున నాచీనుండై
ప్రసాదంబులు గలుగఁ జేస్తొందిరువ్యాపారంబు చా
లించి నా గ్రామమున నున్నది పరిప కంఠరంగంబునఁ
బరిమేశ్వరిని ప్రభావంబున మహాని బుట్లని గ్రామంబు. 44

శ్రీమూర్తి రుషిః శ్వరునిర్మలమలంబు

కవిరాజవిరాజితము.

జయజయ ఘోరతరత్రిపు నాతినిశారణకారణకౌరేశరా!

జయజయ హైమవతిచక్రీస! నాంధ్రపటాశ్పతగాంగధురా!

జయజయ సర్వజగత్పరివాహ! శర్వ! మహేశ్వరి! పర్వతశా!

జయజయ చున్దికే ద్రుకానువిశాలవిలోచన! విశ్వపతి! 45

భుజంగ ప్రయాతము.

నిరస్తోద్భవాస్తా! మునిస్వస్థుఃపాస్తా!

స్థిరాంచత్సమస్తా! సదీగ్రస్తమస్తా!

అంత్రభవనానవాహనశస్త్రా!
మరున్నాశస్త్రా! మున్నే మున్నే.

46

న. నూ ము స. లజగార
ర్యామి- స. కాదో ము నాను రభాను-
స్యామి- శక్తావ
మ- ముగా, నా, శక్త్యులారు-.

47

కరిశేక్ష్మయ.
మి పెళ్ళి! గిరిశేక్ష్మరి! పరిశేక్ష్మరి! నర! స
గ్ని-దుశాకర! మరు శా ముగ శామరశా శా!
నిమిశ కిరీమి! మి గిరి శిరితి
నర శామయ శక్త్యులారు! మరు శామయ శరణే.

48

మ. భవసంస్థుష్టన! పావ్యతిథన! కవిప్రస్తూయమాశోక్సనా!
ధన! గోసై ధన! దేవదాధన! సమవ్యక్తాఘపాపాలని
దన! ప్రాభిధన! స్థూమాధన! సునాధశ్శ్రుతపూతభై
రిన! లోకప్రధన! జితాత్మధన! సుగక్షింపు స న్నోజివా!

పంచచామరిము.

పిసలికాద్యజాంత మై ప్రవృత్తియై చివృత్తియహ
ప్రపంచగోళ మెల్ల సన్వభావమిపు కాని దే

The Melmore Progressive Union.
L. P. HALL - MELMORE
FREE READING ROOM & LIBRARIES
నల్మోర్ ప్రగ్రేసివ్ యూనియన్

రుపక రవంత యేని లేదు రూఢి విశ్వనాథ! నీ

కృపారసంబ మూల మయ్యె నెంతకుం బరాత్పరా! 50

చ. కలితచరాచరాత్మకజగత్ప్రచయం బుదరాంతరంబునకొ
నిలిపియ తత్స్వరూప మగునిన్నుఁ బరాత్పరుఁ బ్రస్తుతింపఁగా
జలరుహసంభవాదులకు శక్యము గా దనుచో జడుండ నేఁ
దలంపఁగ నెంతవాఁడనెడఁదొదయనిల్పు ముచూమహేశ్వరా..

సీ. జయ గిరీశసుతేశ ! జయ ఇతీనాశ !

జయ నుతత్రిదివేశ ! జయ గిరీశ !

జయ జగద్ధరణాశ ! జయ కృతభవపాశ !

జయ జితభవనాశ ! జయ మహేశ !

జయ సర్వనిర్వేశ ! జయ గౌరవరవేశ !

జయ గుప్తహాకేశ ! జయ హృదీశ !

జయ కలితరమేశ ! జయ కృతబలనాశ !

జయ గతవీకాశ ! జయ నదీశ !

తే. జయ సకలభూగతినిదేశ ! జయ సతీశ !

జయ మనోజగగనకేశ ! జయ ఋషీశ !

జయ జగద్ధతహృత్కోశ ! జయ మహాశ !

జయ రతిశతనువినాశ ! జయ మహేశ ! 52

చండీకము. స్రీమ స్తనూదేవ ! దేవాదిదేవా ! దివౌకస్తుతానంత

దివ్యస్రభావా ! భువోద్భృద్భూస్మా ! భూనావనోద్భూక్తి

భావా! పృథివ్యభియవాప్యాయుతేజోమహాత్ముడవై విష్ణుసాంతర్భ
హిర్యావకతపంబునన్ సచ్చిదానందరూపుండవై సర్వపూర్ణుండ
వై సర్వవాఙ్మానసాగోచరాత్యంతసూక్ష్మాతీసూక్ష్ముడవై నిర్వి
కల్బుండవై స్వప్రకాశంబున న్వెల్లుసర్వేశ్వరా! సర్వపూర్వా!
సమస్తంబు నస్తంగతం బైన నేకాకివై లోకముల్ జోక
గావించి లో నేకము జేములోకేశ్వరా! నీకుఁ గా కింత
యున్ లేదు లోకంబులన్ బ్రహ్మవిష్ణాద్విహపంబులం దాల్చి
బ్రహ్మాండకోటు ల్వినిర్మించి రక్షింతు వీశా! సురేశా! భవద్వివ్య
పూర్ణానుకంపాకటాక్షేక్షణంబుం గొనం గాదె బాణాసురుం
డుత్తరుం డై వెలుంగొందుటల్ గాజరాజాభ్యుజ్జై పొల్చు
టల్ శ్రీమృకండాత్తజం డాపదల్ వాయుటల్ వేల్చు లత్యేతర
క్షేవశదావాగ్నిదాహంబునన్ మృగ కింపొందుటల్ గల్గెను
న్నీమహత్వం బనంతంబు లోకత్రయాతీత మత్యద్భుతం
బీవ సర్వేశ్వరేశుండ చెన్నంగ నీయట్టిదేవుండు లే డెందు
ని నైన్ని వర్ణింప బ్రహ్మాదిదేవాదిదేవుల్ మహాభావులుం
జాల రంచున్ శ్రుతుల్ మాటికిం జాటు నాబోటితామేటి
యేపాటివాఁ డిల్లు ప్రత్యక్ష మై యుండుటల్ నాదు
భాగ్యంబు నీదాసదాసానుదాసున్ ననుం బ్రోచి రక్షింపు
మోదేవతాచక్రవర్తి ! మునీంద్రాంతరంగప్రవర్తి ! నమస్తే
నమస్తే నమః.

53

చ. అని యనేకవిధంబులం బ్రస్తుతించి మఱియును.

54

మ. జగతీభారము పు సత్త్రియఁడ నై జన్మించితిం గని మె
పుగ రాజ్యంబు భరించి భూమిజనులం బోషింప లే నైతి నా
దగుజన్మం బిది వ్యర్థ మయ్యె నని దుఃఖాక్రాంతచిత్తుండ నై
తెగి దేశంబు పరిత్యజించి నిను నర్థింపంగ నే వచ్చితిన్. 55

క. నాకాంక్షితంబు దీర్పుము

కాక గడిగ నీదునొసటికంటం గని న

కాకసమజన్మ మిఁగెడు

ప్రాకామ్యము గలుగ నిమ్ము భక్తనియెడలన్.

56

వ. అని ప్రార్థించుచుం దదేకదీక్షగా నేకవింతిదిసఁబు లట్లు నిరా
బారి యై నియమవ్రతంబు పూని యన్న సమయంబున నొక్క
నాఁడు స్వప్నంబున. 57

❧ ఈశ్వరుఁడు నామౌత్కరించుట ❧

సీ. మే లై నమగతాలడాలు డీలింపఁ జూల్

మేనితో సామేన సానితోడ

వెన్నెల వెదజల్లు కొన్నెల సీక నల్లు

పువ్వుతో మువ్వంపునవ్వుతోడ

నల్లనఁ దల నల్లకల్లోల మాతెల్ల

వాఁకతో హత్తితోలోకతోడఁ

బెనువల్కు లొల్లనినెన రొల్కుచల్లని

చూపుతో దొర్ల లేసదూపుతోడ

తే. నిటలతటముల నంజలిప్పటి మటంచు

వగపితామహశక్రాదెనురలలో

నెమ్మి నేవించు ప్రమథగణమ్మహోడ

నెదుట సాక్షాత్కరించె నుమే శ్విరండు.

58

వ. ఇట్లు సాక్షాత్కరించి సాక్షాత్కరించిన ప్రణామంబు గావించి

ముక్తికరకరిమలుం డై యున్న యుగం గంచి కరుణా

తరంగితాలరంగుం డై గిరి శిరు డిట్లయె.

59

చ. వినుము కుమార! నీహృదయని నెస గెడ నాచితార్థ మే

గని విని లో నెఱుగుదు నిడ దు మీఁగి మహే ప్రవర్ణతం

బునకు నవాశ్శా సిరుల బొల్పెను న దపురంబు తద్విభు

డనఘు డప్రతికుండు కల దొమ్మజ మొక, కపిష్ఠికోరుచున్.

శ్రీ వర్ణ స ము క్తా

తే. ఘనండు ప్రత్యగుఁ డగునధికారి యులఁగి

బ్రతను బరివృథుగెలిచి తదాగ్ర మైచ

పదవి నాక్రమించె నస నాను నదేహ

మునను బొల్లంబు జాతీ యావ ము గూఢె.

61

క. పెట్టనితోడ వె జవ్వన

మట్టె శరీరంబునందు నలుము గొంగు

నుట్టిపడుమెఱుగు తెఱుగున

నట్టియెడల జనులకంటి కాముఘ దోచెన్

62

క. సవయావనంబు కల్మిన్

సువిభక్తం బగుమ్మగాక్షి సుందరదేహం

బు విభాకరకరవికసిత

మపునరుహ మల్లు దనరె సతికోమల మై.

63

తే. జానుగుల శ్రీ ల్పిఱుందుల దా నడుమున

ళా నుదుటఁ ద్రావ పొక్కిటి గోన బొట్టు

ఘ్రూణమున నొత్తు కే, దీప్తమును దో, ప

రమశి బుధు లెత్తు రక్షర బ్రహ్మ మును

64

తే. కోడెకాండ్రచునులు వట్టఁ గో, మరుఁడు

పన్నియుచివల చుమీ కన్నెకురులు

గాన బెఱుకుబేడిన లన నై నకన్ను

లేగు, గాఁబోలు జానుగులాఁగ లంట.

65

క. పున్నమచందురుఁ డగు నా

కన్నియనెమ్మోము బొట్టు కం దగు నగ వ

వెన్నెలలు గాయు నెల్లర

కన్నుంగలువలును విచ్చి కడుసిరి నలరున్.

66

తే. మేటితమ్ములతోడనో లేటవివురు

గములతోడనొ కడుఁ బోరఁ గలుగునట్టి

యీసుకో, బుట్టి నాఁగ నాయితముపగు

లరము, గా నొప్పుఁ నొగరువా మును గును.

67

- ఉ. ఆనడ లాయెయూరములు నాశాగ సాబలునీటు లాబెండ
గానెఱిచూపు లావగలు నాపస లాతగునేర్పు లాశారం
బొనగుమోము నాతఱుకు లాపెచువన్నెలు చిన్నెలెన్న గా
నానవలాక చెల్లు నది యాయరు నేలెఱుబోఁటి గాఁదగుక. 68
- వ. అట్టిసౌందర్యవతి యగుక్లాంతామఃశి గన్నతండ్రి ప్రతాప
గంగదేవుం డచుకూలవరాన్వేషణంబు సేయుచున్నవాఁడు నీ
వటకుం బొమ్మ నీ కళలార్థసిన్ధులు బొందవచ్చు నని నిర్దేశించి
యర్ధేందుశేఖరుం డంతర్ధానంబు నొందుటయు వినాయక
దేవుండు పరమానందకందళితహృదయారవిందుం డై సుందరీ
వదనేందు సందర్శనేచ్ఛాసందర్శంబు డెందుబున సందడిప
సంభ్రమించి మించినవేడ్త విశ్వేశ్వరానుజ్ఞం బడసి నందాపుర
ప్రయాణోన్ముఖుం డయ్యె నంత నక్కడ నాఁటిరేయి స్వప్నం
బున నందాపురీవల్లభనందన కింమశేఖరుండు పొడకట్టి. 69
- ఉ. కన్నియ నీకు భద్ర మగుఁ గావుత జమ్మపురమ్ముచుండి నీ
కన్నివిధంబులం దగినయట్టిఁడు దిట్టఁడు రాజనందనుం
డిన్నగరంబుఁ జూచుటకుఁ నింతటిలో నరుడెంచు వానిసాం
పెన్నఁగ నెంతవారుఁ దగ రించుక చెప్పెద నాలకింపుమా. 70

పు రు ష వ ర్ణ ము

- చ. గమగమలాఁడు కుందనముకన్నను మిన్న యనంగ నొప్పు రా
కొమరునిమేలిసోయగము కొన్నిదినంబుల వెల్లుయామిరీ

రహస్యము లెవ్వరికైనా తెలియవలెననుకొని మొదటగా
గ్రామమునందు గలవారలను ప్రకటింపజేసి సమీక్షించి
చ. పరిమితములును లేనివానిని గణించుకొని
వరుసలు దీక్షింపజేసి బహుళమునందు గలవారలను
గణించి సమీక్షించి నెఱవేరితరువాత మొదటి
సమీక్షించునట్లుగా నుండును. హెచ్చుకొనవలసిన ప్రముఖ

మార్గములు.

కొంతకాలము నానియినను నొకరినొకరు విడిచి
యందు నడిచి గాఢముగా నుండునట్లు మొదటి
దశను గరితమునాభివృద్ధిగా నుండు కనువలను
నిడుగా గుఱుకొని కూర్చుండి వేరుల కెత్తి. 73

లేదును అనియు నొకరినొకరు కౌశల్యము
వరుసలందుల జూచినయంత నెఱవేరి
మత్స్యకూటమునందు దిమార్చుకొని
ముల జెలంగినవారి గుని పోల్చి వచ్చు. 74

ప. అంశము లెవ్వరికైనా తెలియవలెననుకొని మొదటగా
గ్రామమునందు గలవారలను ప్రకటింపజేసి సమీక్షించి
చ. పరిమితములును లేనివానిని గణించుకొని
వరుసలు దీక్షింపజేసి బహుళమునందు గలవారలను
గణించి సమీక్షించి నెఱవేరితరువాత మొదటి
సమీక్షించునట్లుగా నుండును. హెచ్చుకొనవలసిన ప్రముఖ

మార్గములు.

కొంతకాలము నానియినను నొకరినొకరు విడిచి
యందు నడిచి గాఢముగా నుండునట్లు మొదటి
దశను గరితమునాభివృద్ధిగా నుండు కనువలను
నిడుగా గుఱుకొని కూర్చుండి వేరుల కెత్తి. 75

గనుచిచ్చ వానిగొలుపు

వినుచుండ గాఢమై నిద్ర పడెను

73

సేపురుడించు వరితేజవి నను దిశించెడు

శూరత వాసప్రసాదపు ముద్ర

దలపించు గురుబుద్ధి దైవ-చార్మక

చింతింపగలగోలీల గలదు

బొలుపొంది దనుకొని గలవలచేసెను

కూపున మారుచు కేపు ను

సరిపోలు ధైర్యంబునలని హిమ క్రికి

గాంభీర్యమును దుగ్ధిని

నే. దిమము శమమును శిలతియ దాని రుణ

తిపక దానంబు బ్రహ్మణతప్పరిలయు

శౌచము మిదంబుచేసి సామస్త్యుని

యలసెయ దెక కన్యలయందు లెపు.

77

వ. నీ కాళింద జామాతియైన నీవు ధన్యమున యెన్నఁచు నరులంబు
 ధన్యతముం బయ్యెడ నని యపదేనుచు నెన్నఁచు
 డయ్యె నంత నట వినాయకదేవుండును గతిసంప్ర మూర్త్యుల
 వింధ్యపర్వతంబు దాటి గోదావరి నుత్తరించి దక్షిణమూర్త్యు
 వట్టి నడచుచు నరిత్యానీవై భవంబు లోచన గచరిం బగుటం
 జేసి న్నవ్వు శ్రీమహానీలమహానలంబునకు విరిహవేసెనా

దోహాయమానాంతరంగుం డై పరిపరివిధంబులం బరిదేవనంబు
సేయుచు.

78

❧ విరహవర్ణనము ❧

ఉ. చూడకయున్నఁ జూచినటు సుందరిరూపము నామనంబునకొ
సూడినయల్లు సొచ్చి నను స్రుక్తఁగఁ జేయుచుచుండె నక్తటా!
చేడియ యెద్దియే మహిమ చేకొని యుండెనో యేమొ కానిచో
వీడనితాప మిట్లు పచరించి చలింపఁగఁ జేయఁ జాలునే. 79

ఉ. పూవిలుకానివిం డగును బోలిచి చూడఁగఁ జేడకన్బొమ్మల్
గావున దృష్టిబాణములు గాటముగామెయిఁజొచ్చి నాదుహృ
ద్ధ్రావము భిన్నభిన్నములు గా నొనరింప వికార మొంది నే
నీవగఁ జేష్టలం దొఱఁగి యిట్లయి పోతి నిఁకేమి చేయుదున్.

వ. అని మఱియు నతం డనేకవిధదీనాలాపంబులం బచరించుచు
నతిప్రయత్నంబునఁ బ్రయాణంబు సాగించు చుండెనంత
నక్తడ నక్తాంతామశేయు.

81

క. మనసిజతాపజ్వరమున

మన సెఱియఁగ నెదిరి దన్ను మఱచినగతి గాఁ

దనచెలులు పలుకరించిన

విని విననటు లై పొనర్చె వెడఁగుజెయ్యుల్.

82

చ. ప్రియమునఁ జెంతఁ జేరి కడువిగ్గరఁ దన్నుఁ గవుగిలించె నా
ప్రియుఁ డని మే నెఱుంగ కొగి మెగలి చేతులు సాచి వట్టిపె

- బయలు గవంగిలించి తమి వాతెఱకై తనమో మ చొగ్గి యే
మియుఁ గనరామికి నైలిసి మిక్కిలి గా వగచె నివ్వరాల్సియై. 83
5. సరగున లేచి యాకసము సందిటఁ జేర్చెడు మోవిపానకం
బరయఁగమోముఁ ద్రిప్పెడుఁ బ్రియంబున నేమియొపల్లరించెడున్
జురచురఁ జూచెడున్ గినిసి నోలెడువ్రాలెడు నవ్వెడుం గడున్
విరహము కొందెడుం దెలివి వీఁగి నెలంత దురంతచింతయై. 84
6. ఇట్లు నితాంసించింతాసాగిరంబున మునింగి తా నొక్కతయు
నొక్కయుపవనంబునకుం బోయి యొక్కపూఁబొదరింటం బడి
బడిబడి యడలుచు శరీరపరవశత్వంబున నగపడినవాని నెల్ల
నడిగికొనుచు నుండున త్తటి ధైర్యం బొత్తిగిల్ల బీత్తరి చిత్త
విభ్రమంబునొందినచందం బెఱిగి యదియ సం దని యచ్చంపు
వచ్చవిల్లు గలవచ్చిబోయ క్రిచ్చుకొనివచ్చివిచ్చలవిడిఁబెచ్చు
పెఱిగి హెచ్చరికఁ దెచ్చుకొనినిడుద గేదంగిపిడినడరు నెడఁదచిగు
రాకుటడిదన్నును జ మ్మని తలది మ్మిడునాలిభూతమ్మ లగుతుమ్మె
దలం గ్రమ్మినవారి నారితీటి జంట యగుతుంటవిల్లును దభుకు
లొలుకుచికిలిచౌవంచములుకులును మేలుగేదంగిచాలుం బలక
యుం గొని సుందరం బగుబొందళంబు దొడి తొడిబడుమీను
మొనలసిడంబుల నడరు గులుకుచిలుక జేజీయరదం బెక్కికొని
చిక్త నగుతనదళంబులతోఁ బుడమిఁజేనిపట్టిం జుట్టుముట్టి కట్టిఁ
డితనంబున కొడిగిట్టి యిట్టి టనరానికట్టిల్లఁ గలున కడకుఁ

గీసి నాన్గుబెట్టుపసెలకట్టియల పట్టెం పాకిది గట్టిగాఁ గొట్టి
 చిత్తుల బెట్టె దిట్ట పెనుమచి కేదగా నోమా మమాసమాసన
 యె మాచతి మిల సమాచ మెరికయ్యపై వ్రాని
 పొరలును ది లీనిరహసాగిరింను వెల్లినిసె నోయను
 ఎగిది నేత్రోంనుం గజ్జలంబిత శామ్మధానాపూరంబు
 తోర వై బోరునం దిగ్గారి కావ గట్టి చుక్కలం బడి
 ఎట్టగని మిట్టపడి పుడమి బి నా తండుడఁ గోకి కాకు
 కాకలీన్వయంబున నేన్పుమఁ జెక్కుటద్దములఁ దెయిఁ నీన్పు
 చిత్తులు పడినా హారంబులు హారంబు లగుట చూడ్చి
 నైచి యొక్కలగుచ్చు యుగొప్పొప్పు విప్పి నిండుం
 బోసికొని సొగ్గునై కు పరుడగు లెన్పు గునిమాస
 కేళావిలాసంబులు హృదయంబులం దిడి గుండుచున్న
 తఱి నతండు సొగ్గునై ట్టుయిం దెప్పువ లేచి యగ్గజగామిని
 కన్నుల దెబ్బది సలుచిక్కులం గలయ వెదకి కానక స్రుక్తి-
 పలుమాలు నిగినిం దూలుచు మున్నె కైన కన్నరు కిరతలం
 బున నొత్తుకొను గుండై జవికారంబుల సంతభ్రమయరోమాం
 చాడిసాత్వికాప్తచేష్టలకు బాలుపడి స్వస్వరససావంబు చేసెన
 పశువుపగిది బెల్లారాటంబున నిలిచినవోట నిలువక కూరు
 చుండినవోటం గూరుచుండక యన్న పానీయంబులు వర్జించి
 యితరవ్యవహారంబులు చాలించి తదేకధ్యానధారణామన

మ. ఇరుఁ డై భూరివసుప్తభాసలితుఁ డై శ్రీశుండు నై యుల్లస
 డ్ది సతెజంబున నొప్పునారవియు నాత్రిం బంది యాత్మాంశులకొ
 తనుసంజాతులఁ జెల్లపా ల్పజీచి సంప్రబంధుఁ గూలెం గటా!
 కనుఁగో నెంతటివారి కైనఁ జనునే కావధి న్నీటఁగక. 88

క. విరహులమన మిటు లొంచొకఁ

డరయఁ గా రాక యుండు నని తెల్పు నచక

ధరణీరలమునఁ దిమిర మ

విరళముగాఁ గ్రమ్ముకొనె వివిధభాగమ లక.

89

వ. ఇట్లు రాత్రి యైన కొంతవడి కలకష్టస్థయత్నంబునఁ బ్రయా
 ణంబు నాఁగించి వినాయక దేవు నందాపురంబుఁ జేరుకొని
 వేయింటికిం బో కట నున్న సర్వేశ్వరాలయంబునకుం జని
 స్వామిదిర్శనంబు గావించి యొక్కచో శయనించె నంత. 90

సీ. సందవురీశు డంతఃపురి శయనించి

తన కై నస్వప్నవృత్తాంత మెల్ల

దలపోయుచుండ నిద్రాదేవి చనుదెంచె

నంతలో విశ్వేశుఁ డవతరించి

నేను జెప్పినరాజసూనుండు నేఁ డిట

కరుదెంచి సర్వేశ్వరాలయమున

నివసించె నీ వాతనిం దెచ్చి నీపుత్రి

లీలావతి న్వానికేలఁ బట్ట

తే. పెండ్లి గావింపు మవల సీసృద్విరాజ్య
మునకు నారాజపుశ్రిండు భూరియశుండు
పరివృథుం డయి పాలించు బ్రజల నెల్లి
నీవు కృతకృత్యుఁ డగుదు వోభావరేణ్య.

91

వ. అని యాదేశించి చనియె నంత నాప్రతాపగంగభూపాలుండు
రాత్రి శేషంబు పుచ్చి మఱునాఁ డరుఁగోదయంబున లేచి
కాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి మంత్రి సామంతాదిపరివారపరి
వృతుం డై సర్వేశ్వరాలయంబునకు జని యట విశ్రమించి
యున్నవినాయకదేవుం గాంచి త న్నెఱింగించి కుశలప్రశ్నా
దికంబు గావించినవెనుకఁ దనగృహంబునకు దోడుకొని
వచ్చి సమయోచితోపచారాపచితులఁ బరితుష్టి నొనరించి
యిష్టమంత్రిమంతనంబున లీలానతీవినాయకదేవులకు వివాహ
మహోత్సవంబు నేయ నిశ్చయించి పురం బలంకరింపఁ బుచ్చు
టయును.

92

❧ వి వా హ వ ర్ణ న ము ❧

సీ. అంతరాంతరముల నారాజమార్గంబు

నలుపు గా సమార్జన మైనర్చి

నలుకెంకులయందుఁ జలువ లీనఁగఁ జాలు

పన్నీటఁ గలయంపి పరఁగఁ జల్లి

యలచతుష్పథములు నరుగులు కస్తూరి
 సిస్తు గా గోముఖశ్రీ నొనర్చి
 కనులపండువు గాంగఁ గనఁబడఁ గాఁ బండు
 ముత్యాలప్రోవుల మ్రుగు వెట్టి

తే. వేలురత్నాలతోరణా లోలిఁ గట్టి
 పట్టపవలుగ రే యెల్ల నట్టె మాఱ
 నన్నిదిక్కుల యంత్రదీపాళిఁ గట్టి
 పురముఁ గై నేరి రెల్లెడ ముదము గదర.

93

తే. పల్లకీ లాదమ్ములు భద్రకరులు
 తేరు లశ్వంబు లుప్రముల్ వీరభటులు
 దారులకొ సందశింసంగఁ దేరి పురము
 పట్టఁ బగ్గము లేకుండఁ బరఁగె నపుడు.

94

తే. తనదుశుభలేఖ లంది భూజనులు రాజ
 వరులు బంధువులుకొ విప్రవరులు రాఁగ
 వారలకు నొప్పవిడిదలు వలయునత్కృ
 తులు నొనర్చెను గంగభూతలవిభుండు.

95

వ. అనంతరం బావినాయకదేవుం గై నేసి యొక్కభద్రదంతావ
 శంబు నెక్కించి గంగభూపాలుండు సకలరాజన్యలోకంబును,
 హితపురోహితబంధుబృందంబులను, నానావిధ సేనాసము

హంబులును బరివేష్టించి ననువ నేగు బెండ్లిం జేయించిననడం
 పడి వినాయక దేవుడు హజారంబు గజారోహణంబు
 గావించి మందగమనం బంగీకరించి నందనదోహసంకీర్త
 నంబును, మౌగధమధురగానంబును, బలకవతనంబును,
 జెలంగఁ బుంభానుపుంఖశంఖభేరిమృదంగవేణువీణావిక్వాణం
 బులు రోదనీకుహరంబు నిండి రాణ తెనఁగ మృత్రిసామం
 తారు లిరుగడఁ బరాబరులు నేయఁ బరంధీరత్నంబులు
 నీరాజనంబు లిడి నేనలు చల్ల నల్లనల్లన నడుచుకు గృహ
 ప్రవేశంబు చేసి యెడనెడం గొన్నికయ్యోతరంబులు దాటి
 తోరణస్తంభాయమాన శాతకుంభరంభాకుంభిసీరుహసంభృ
 తంబును, నిఖిలమణిగణఖచితకనకకలశాదీపరిణయోచితవస్తు
 పరికరప్రభాభాసమానంబును, పాణిపీడనక్రమారంభ సంఘా
 రసంభ్రమత్పురోహితహితవిఖిలజనకలకలరవాలంకృతంబు న
 గునొక్కరమఃశీయభద్రోదవసితాభ్యంతరంబున మాణిక్యకలిత
 మంటపంబున నధివసించె నంతఁ బ్రతాపగంగదేవుం డమ
 దానందంబున నందనకు మంగళిస్నానగౌరీపూజాక్షులు నిర్వ
 ర్తించి కౌతుకవేదికపయిం దెచ్చి కూరుచుండఁ బెట్టి భేరిమృ
 దంగవేణువీణాదినిక్వాణంబులును, సకలజనకోలాహలరవంబు
 లును, వారాంగనాన్యత్యవిశేషంబులును, నానావిధగాయనగా
 నంబులును, జెలంగుచుండఁ బురోధసుండు, మంగళాష్టకం
 బులు చదువుచుండ నవగ్రహంబు లేకాదశస్థానఫలంబు

లొసంగఁ బంచకిరహితశుభముహూర్తంబున యుళింయుళిత్క
నకకంకణరవంబులు గోరుకలుక మంగళస్నాతం డై సాలం
కృతం డై మణిగణఖచితకౌతుకపీఠకాతలంబున నాసీనుం
డగువఱి శ్రీమహావిష్ణుస్వరూపుని గాఁ దలంచుచు యథా
విభవవిస్తరంబుగా నర్చించి మధుఁకంబు పొసంగి పితృదేవతా
ప్రీతికరంబుగా దారివోసి నాటకకన్యాదానంబు చేయు
టయు వినాయక దీప్తంబు లీలావతీవాణిగ్రహణం బొనరించె
సంతె.

96

శే. వరుఁడు వాణిగ్రహణవిధి నరపునపున
మరుఁడు మున్నేయలో దూరి వెరిలుచున్న
ములుకు లెల్లను వెలికి వాఁ దలలు సూపె
ననఁగఁ బలకాంకురంబులు దనఁ రెఁ జెలిక.

97

క. తెరచీట లెత్తి నైదువ
లిరువురు మోములను జూచి రింపుగఁ దలఁబ్రాల్
శిరముల నిడుకొని రంతట
వరుఁ డామెకుఁ దాలెబొట్టు వగమై గట్టె.

98

క. సతిఁతు లష్టదు తగి నా
హుతులఁ వేల్చి రిరుణార్చి హుతభజ్ముఖిమం
దుతులితఁలాశఁశాఖా
తతులఁ దధిలాజలఁ ఘృతంబున నంతఁ.

99

క. వరుఁడు నవోధావాదముఁ

గరమునఁ గీలించి సన్నెకలు ద్రొక్కించెన్

విరహార్తినాకతంబున

నరయఁగ నొఁ దప్ప పైపు మని తెలుపఁగ నాన్. 100

క. జాయూషతులకు బంధువు

లాయాదేశాధినాథు లమలాంబరభూ

షాయోషాదకవస్తువు

లాయాపేళ్ళఁ జదివించి రిటఁ గట్నము గాన్. 101

ఆ. మంగళంపుదివ్వె లంగన లిడునంత

మంగళార్థ మనుచు మగువ మగఁడు

నదె కనుం డటంచు నార్యులు సూఁజూ

చిరి యరుంధతిని రుచిరగతమున్. 102

వ. ఇట్లు విధిద్మస్తవిధానంబున వివాహంబు పర్వర్తించినయనంత

రంబ తదుత్సవాగతు లగుబంధుమిత్రాదుల నెల్ల సత్కరించి

వారివారియిండ్ల కంపిపుచ్చి నందాపురీవల్లభుండు కొంతకా

లంబు రాజ్యంబు చేసి. 103

తే. నందపురరాజ్యభర మల్లునందుఁ బెట్టి

† వహ్ని యుగ వేద భూముల వఱలుక్రీస్తు

వత్సరమున భౌతికవర్ష మొగి
పూజ్యుడౌతఁడు విష్ణుసాయుజ్య మొందె.

104

ఉల్లాసాంతము

సుగంధివృత్తము.

ఝాడుఖిండుఘాదః పాలసంతతి నృహాన్మతిక్
గూడి సుప్రతిష్ఠ కైకకోవిచుండు కోవి
వ్రాడభిష్టుతేష్టశిష్టవర్తనుండు విక్రము
డీడఁబోనిసంపదక మహేంద్రతుల్యుఁడై తిగున్.

105

గద్యము.

ఇది శ్రీమత్కవినార్యభామ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
ప్రణీతంబైన విజయలక్ష్మీవిలాసంబు
సపూర్వప్రబంధమున
ద్వితీయోల్లాసము.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీ రస్తు.

విజయలక్ష్మీవిలాసము

అను

విక్రమాభ్యుదయము.

వృత్తి యోగ్యము.

వెలయు జయపురాణము

దేవేంద్రునిఁ బోలి విభవనీపతుఁ డగుచున్

సేవింప విబుధలోకము

శ్రీవిక్రమదేవవర్తి చెన్నలగారున్.

1

వ. అక్కఱకుండు శ్రోతృ కిట్లనియె నట్లు ప్రతాపగంగభూవల్ల
భుం డమరత్నము నొందినపదంపడి.

2

విగాయక దేవు రాజ్యంబు పూనుట

నీ, అవినాయకదేవుఁ డవనీవిభుత్వముఁ

బొంద నై తమములపురుషుఁ డైన

విక్రమార్కున కెట్టివిధ మగుగదెయో
 తన కట్టిగద్దియ తనర వలయు
 నని మనంబున నెంచి యానందపురి నున్న
 కొండపై ముప్పదిరెండు మెట్లు
 గలమంటప మొకండు గావించి దానిపైఁ
 బట్టాభిషిక్తుఁ డై ప్రతిభఁ గాంచె

తే. అది మొదలు జయపురరాజు లావిశాల
 మంటపమున సాలగ్రావమణులు చేర్చి
 పట్టభద్రు లగుచు నుంటఁబట్టి పేరు
 దాని కలరె సాలగ్రావతక్కు నాఁగ.

3

తే. ఆవినాయకదేవు పట్టాభిషిక్తుఁ
 డగు నపుడు నెమ్మిపించుము నాలవట్ట
 మును గ్రహించినతనచుట్టములకు మాడు
 గులయు గొలుకొండ నిడె భూపతులను జేసి.

4

తే. చామరము పైచె రెడ్డివంశప్రభండు
 ఛత్రమును బట్టె గుడ్డాముపాత్రుఁ డపుడు
 భద్రసింహాసనంబునఁ బ్రభుత నెనఁగు
 శ్రీవినాయకదేవప్రభీష్టవిభునకు.

5

చ. జయపురవంశమూర్తిపురుషత్వముఁ గొన్నవినాయకుండు ని
 శ్చయముగఁ దాను శంకరునిసత్కృప నట్లు తలిర్చుట న్నిజా

న్వయ మది శంకరాన్వయము నా వ్యవహారము గల్గి జేసి ని
ర్భయముగ రాజ్యమేలె బ్రజరంజిలముప్పదిమూడువర్షముల్.

తే. ప్రాక్కున శ్రీకాకుళ ఘృతరమ్మునఁ గల
హండిపై బుడాలింగము నంతకుదెనఁ
బర్లకిమిడి రాయవరంబు పడ్డర రెక
పల్లి భాస్కరనది దాని కెల్ల లరయ.

7

తే. అవ్వినాయకుఁ డట్లు రాజ్యంబు వడసి
రిపుల నిర్జించి మూడేండ్లు విపుల నేలి
ప్రబలి యున్నట్లు ప్రజ దమవంకఁ ద్రిప్పి
జ్ఞాతివర్గము ద్వేషించె నాతనిపయి.

8

క. జ్ఞాతులు శైలాన్వయసం
జాతులు దేశమునఁ గలుగుజనసంఘములన్
ఖ్యాత మగునేనఁ గాఁ గొని
భూతలపతి నతని నెదిరి పోరిరి పెలుచన్.

9

మ. తనసేనల్ పెరవారిఁ జేరుకొని దోర్దర్పాబునం దోఁగి వ
చ్చినదానం బెనఁగంగ నోప కొకఁ డై శ్రీ వాసి మోరాటవిం
జనుచుండంగ బిడారునాయకుఁడు తత్సౌజన్యముం జూచి మై
త్రి నెసంగించుచు నాదరించి వనులం దీండ్రించున్వీయప్రజన్.

మ. పిలువంబంచిన హోయముంజలుపుటన్ విఘ్నేశ్వరాఖ్యుండు దో
ర్బలముం జూపెడువాఁడ మై ఘనపరీవారంబుతోఁ బోయి శ

త్రుల నోడించి మహాహవంబున సురేంద్రుండు యనం బొల్చి పె
ల్చులసన్నందపురాధిరాజ్యమునుసంస్థాపించెదామెండియున్.

ఆ. ఆవినాయకునకు నట్లు బిడారులు

నాయ మాచరించి జయ మొసంగిన

దానజ్ఞానకముగఁ దద్వంశజులు ప్రతి

సమయు నాలపూజ నలుపుచుండు.

12

మ. ప్రతివర్షంబును శ్రావణంబున నమావాస్యాతిథిన్ మృణ్మయ
ప్రతిమల్ గోవృషభంబులన్ మఱియు గోపాలావళిం జేసి యు
న్నతన్మిగ్గం గొని పూజసేయుదురు నానాదేశబంధుప్రజల్
క్షీతిదేవోత్తములుం గనుంగొనఁగ సుశ్రీవైభవోపేతు లై.

ఆ. మఱియు నాబిడారుమన్నీనిప్రీతికై

వాచిదామెనను స్వవంశభవులు

చేతివ్రాలతుదను జేర్చుకొనెడునట్లు

సమయ మాచరించె జనవిభుగడు.

14

వ. ఆదామెనచిహ్నం బిపుడు ఖడ్గచిహ్నంబు వలెం గానం బడు.

ఉ. ఈశ్వరసత్కటాక్షమున నిట్టిమహాన్నతవైభవంబు నే

విశ్వమెఱుంగఁ గొంటి నని ప్రీలవిభక్తి మనోబ్జపీఠపై

శాశ్వత మై తలిర్చునటు నల్పి వినాయకదేవుఁ డందు స

ర్వేశ్వరునాలయంబు రచియించె మనోహరశిల్పచాతుర్కి. 16

క. దేవవరంబున నతనికి

దేవపదం బాహ్వయమున దీపించుటఁ ద

ద్దేవపదనామధేయం

బావంశమువారి కెల్ల నాగత మయ్యెన్.

17

చ. ఘనుఁడు వినాయకుం డటు లఖండమహీవలయాధినాథుఁ డై
పెనుపడి దానకర్ణుఁ డినుపేర్చి వహించి మహాన్నతంబు గా
వనాధికాంచి నేలి జనవత్సలుఁ డై మని వెక్కువర్షముల్
తనయుని గాంచి మించి సురిధామముఁ జేరె ననంతరంబునన్.

❀ వి నా య క దే వ వ ం శ క్ర మ ము ❀

తే. అతనిపుత్రుఁడు విజయచంద్రాహ్వయుండు

† ఋతు గిరి శ్రుతి భూసంఖ్యనెనఁగు క్రీస్తు

వర్షమున కందపురరాజ్యభద్రసింహ

పీఠిపై నెక్కి స్రజ చేలఁ బెరిమ మెఱయ.

19

ఉత్సాహవృత్తిము.

వీరవిక్రమక్రముండు విజయచంద్రదేవుఁ డా

ధారణీవిభుత్వ మొంది దాయ లైనరాజులన్

వార కెడురునాశిలాస్వవాయున్ జయించి మేల్

జేగు మోయ రాష్ట్ర మేలె విగతకంటకంబుగన్.

20

వ. ఆతండు రాజ్యపాలనంబు సేయుకాలంబున.

21

సీ. అస్పటికాంచీపురాధినాథుఁడు తీర్థ
యాత్రలు సేవించునట్టిఁ డగుచు
శ్రీగన్నాథుని సేవింపఁ జనుదెంచి
పూరీపురంబును జేరినపుడు
స్వామికి రథయాత్ర జరుగుచోఁ గలకన్య
ఁతి పురుషోత్తమప్రభవరుండు
హరిమున్ను సమార్జనాదృతి నుండంగఁ
గని పాకివాఁ డనఁ గంచరాజు

తే. విని గజఙ్గీంద్రుఁ డతనిపైఁ గినుకఁ బూని
వీనిసుతఁ బాకివానికిఁ బెండ్లి సేయు
వాఁడ నని శపథము చేసి వాహినులను
గూర్చుకొని కంచీపురి కేగి పేర్చెఁ గలను.

22

చ. విజయముఁ గాంచి తత్పుత్రును వేడుకఁ గైకొని తత్పురంబున
భుజయుగయుగముం గలిగి పుత్తడి మెత్తిన దుర్గవిగ్రహం
♦ బిజు కినుమంత లేక కొని యింటికి వచ్చెడువేళ దారిలో
గజఁతి స్వప్నమందు హరి కన్గవవిం దయి చోచి యిట్లనెన్.

క. వల్లభనారాయణుఁ డనఁ

జెల్లినదేవుండ నిచట క్షితి నుంటి ననుం

దెల్లముగఁ దీసి యొకవో

నుల్లరిలం బూజసేయు నొప్పు నరేంద్రా.

24

వ. అని పలికినట్లు కల గని పురుషోత్తమగజపతి యట భూమిం
ద్రొవ్వించి వల్లభనారాయణవిగ్రహముం గాంచి సంతసిం
చుచుఁ గనకదుర్గావిగ్రహంబుతో నావిగ్రహంబునొక్కభద్ర
దంతావళంబుపై నిడికొని మగిడి వచ్చుచు మల్కనగిరిప్రాం
తమ్ము దరియం జని నష్ట డచ్చొటి ప్రజలకు నేనానందోహం
బువలన నొత్తిడి గలిగిన నారు నందాపురవిభం డగువిజయ
చంద్రదేవునకు విన్నవించుటయు నతండు నిజసైన్యంబుతో
నెదిరింపఁ బురుషోత్తముండు వారితో యుద్ధంబు నేయ నొల్లక
సంధి గావించుకొని చనియె విజయచంద్రుం డట్లు విజయంబు
గాంచి వానిసేనలోఁ గనకసర్గావల్లభనారాయణవిగ్రహం
బులతో నున్నవారణంబుం బట్టుకొని నందాపురంబునకుం
దెచ్చి యచ్చట నావిగ్రహంబులఁ బ్రతిష్ఠించి పూజించె
సంత.

25

తే. వారిఁ గులదైవతములుగా భక్తి చేసి

జయపురకులస్థు లిప్పటి కయముఁ గోరి

కొలుచుచుకొ దసరాదినముల మహోత్స

వ మైనర్తురు ప్రతివత్సరమ్మునందు.

26

వ. అట్లు కంచిరాజుం గెలిచి తెచ్చినదేవతాప్రతిమలం బోఁ గొఁ
ట్టుకొని చెఱఁబట్టుకొని వచ్చిన మచ్చెకంటిక జగన్నాథంబుఁ
జేర్చి కటకపురాధీశ్వరుం డామెం బాకీవాని కిచ్చి పెండ్లి నేయ
నున్నచో నతనిమంత్రి తంత్రంబు వన్ని గడుపు వేడి మగిడి
వచ్చినరథోత్సవసమయంబున సమ్రాజ్యనంబు నేయుతనరాజుం
దరియ వచ్చి కాంచీపురరాజకన్యం బాకీవాని కిచ్చి పెండ్లి
నేయుదు నని ప్రతిన వట్టిసమీర మీష్టతిజ్ఞకుం దగఁ పెండ్లి
యాడం దగుదు రని పలికిన రాజు మంత్రిమాటలకు సంత
సించుచు నామెం దాన పెండ్లియాడె నట్టిపురుషోత్తమప్రభు
తులనుక జయించి విజయంబు గొన్నమనవిజయచంద్ర
దేవుండు.

27

ఉ. ముప్పదినాలుగేండ్లు కడుమోద మెలర్పగ భూజనాళిఁ గా
నెప్పుడుఁ గన్నబిడ్డలటు నెంచుచు మంచిగ నాదరించుచుక
గొప్పయశంబుఁ గాంచి జనకుం డటు రాజ్యము నేలి పేను పెం
1 పొప్పదివంబునొండెగగ నొర్వి శ రోర్వుల నొప్పచేటిలోక.

ఆ. విజయచంద్ర దేవువెనుకఁ దత్సానుండు
భైరవేశ్వరుండు బాల్యమంద
తండ్రిస్వర్గపురికిఁ దరలెఁ గావునఁ బిన్న
తనమునంద రాజ్యమును గ్రహించె.

29

చ. అతఁడు మహానుభావుఁడు సమస్తనరేశ్వరపూజితుఁడు నై
 వితతభుజాబలంబునను వీరవరేణ్యుల వైరిరాజులం
 గృతముఖుఁడై జయించి ప్రజ కేక్తడయై పృథివీతలంబునం
 బ్రతిభఁదలిరై రాజ్యరమప్రత్యహముంబ్రసమృద్ధినొందుఁగన్.

సీ. భైరవదేవుఁడు భైరవదేవుఁడై
 దిగ్విజయము చేసి దేశములను
 గెలిచి స్వరాజ్యము వెలయించి యొకదండ
 యాత్రలోనఁ గళింగఖాత్రి కరిగి
 తత్సతి నోడించి తద్భద్రదంతిని
 గానుక గాఁ గొని కడక మెఱసి
 కటకేశ్వరుం డగుఘనుని బ్రతాపరు
 ద్రగజపతిం బోరఁ దాకి గెలిచె

తే. నతఁడు సామాన్యభూపాలుఁ డనుట గాదు
 వానిపేర్విన్నమాత్రాన వనులనుండు
 పులియు నీర్ద్రావ దన్నచో నలఁతు లైన
 భూపతులమాట చెప్పట పోలు నొక్కొ.

31

ఉ. భైరవదేవుఁ డొక్కపరిఁ బర్వతరాజ్యము లెల్ల మెట్టుచున్
 భూరిచమూస మేతుఁ డయి బొబ్బిలిరాజ్యముఁ జేరి యచ్చొట
 న్నారికిఁ దత్ప్రజల్ వసట వందురఁ గా విని యూరితూర్పునన్
 భైరవసాగరం బనఁగ బర్వఁగఁ జేసెఁ దడక మెఱయున్.

తే. సప్తదశవత్సరము లేకసరసి రాజ్య

* పాలన మొనర్చి గిరి బాహు బాణ ధాత్రి
సంఖ్య నగునేట దను వీరి సవిత్సగోళ
మును బగుల జేసికొని పోయె బుణ్యగతికి.

33

ఆ. వానివెనుక వానిసూనుడు గుణమశి

యగుచు విశ్వనాథుఁ డవని యేలె
నలువదియు నాల్గు వర్షముల్ నలుపు మీఁఁ
తండ్రితాతలు పాలించుదారి వట్టి.

34

ఆ. అతనివెనుక నతనిసుతుఁడు శ్రీ బుర్రాముఁ

* డబ్బ గిరి శిలీము ఖాబ్బ సంఖ్య
నలరునేట రాజ్య మంది యిర్వదియై న్ని
దేడు లేలె దివ్య లెన్న సంత.

35

మ. బుర్రామాత్మజుఁడై ప్రభం దగుయశోనాతుడు సందాపుర
స్థుడుగ్గంబున కీశ్వరు డగుచు విశ్వప్రస్తుతౌదార్యుఁ డై
చెలఁగంబెడిలియాడిగాంచుతునిశ్రీ విక్ర మాఖ్యాంచిత్రున్
మలికీముఖ్యులఁబాఁదోలియశముంగాంచెంబ్ర పంచంబునన్.

సీ. పీతాంబరుం డనుఖ్యాతి కానరసింహ

వాజపేయులతోడఁ తేజమెనఁగ

వేదశాస్త్రశ్రేతవిద్యలు గఱచియు

రామచంద్రుం డనుభూమిసురుని

చెంత ధనుర్వేగ మంతయును గ్రహించి

పట్టభద్రుం డయి ప్రతిభ గాంచి

మ శ్శగ్రహశరముల్ మాన్యముల్ పెక్కులు

దానంబు లొనరించి ధన్యుఁ డయ్యె

ఆ. వాన లేక రెండువర్షముల్ గఱ వైసఁ

బన్ను గొంట మాని ప్రజల నేలె

† వాని ప్రభుత గిరియు, బ్రహ్మ, శరము, భూమి

మొదలు నల్పదేండ్లు పొదలె నధిప.

37

మ. ప్రమనుఁడై ధరయేలనై చనుయశోవంతుండుగోత్రాగ్నిశా
స్త్ర మహీ సంఖ్య నెసంగునేట దివిఁ జేరం బోవ శ్రీవీరవి
క్రమదేవుండు తదాత్మసంభవుండు సామ్రాజ్యాసపత్యంబు నొం
ది మహిమ ముప్పదిరెండువర్షములుకీర్తిగాంచియేలెంజుమీ.

సీ. ఆతఁ డిర్వురఁ బెండ్లియాడియు సంతతిఁ

బడయంగఁ జాలక పరితపించి

నందాపురీస్థలమం దుంట వంశాభి

వృద్ధికా దని యిద్దబుద్ధి నెంచి

† గిరియు, బ్రహ్మ, శరము, భూమి 1597

• గోత్రాగ్నిశాస్త్రమహీసంఖ్య-వామగరిచే 1687

క్షత్రియావాసయోగ్యస్థల మని రాజ

ధానిక జయపురికిఁ బూని మార్చి
నాశికాగిరికిఁ జెంత స్మృణ్మయమ్ము గాఁ
గోట నిర్మించి యచ్చోట నుండి

తే. బాహుబలమున శాస్త్రవప్రతతి నోర్చి
పొట్టునూరు భోగాపురములను దాఁక
నైజరాష్ట్రము వ్యాపించి తేజు గాంచ
త్మోతలం బేలె వీరవిక్రమవిభుండు.

39

తే. జయపురికి నచ్చి నగత నాజనవిభునకు
మొదటినతియందుఁ గృష్ణదే వుదయ మమ్యైఁ
బర్లకిమిడిరామూలి నై షరఁగునవలి
దేవియందు యశోవంతదేవు పొడమె.

40

సీ. ఆతఁడు తనద్వితీయాత్మజునకు గుణు
పుర మిచ్చె భరణంబు పొంతుఁ బర్ల
కిమ్మిడి వారికి గుమ్మగుడానుండి
కిణివఱకుం గలక్షితి నొసంగె
నింతియ కాక సామంతు లైచనుముఖి
వారి కిచ్చెను శృంగవరపుకోట
ఫాయకరాయనివారి కనకపల్లి
బాహుబలేంద్రునివారలకును

తే. పొట్టునూరు భోగాపురముల నోసంగె
తనదుసైన్యము దైన్యము దక్కి మొక్క
వోనివిక్రమమున శత్రుభూషతులను
దాఁకఁ గల్గి మహోన్నతిం గైకొనంగ.

41

సీ. అనిలోన గోలకొండనవాబు మెప్పించి
వెల్లజెండయును విచుఁగతి
బలురాజలాంఛనములు మహిమత్తాబు
లమరెడుకీర్తిముఖములు రెండు
నాజంమహారాజ యాసార, యదలమిన్
సత్తనల్, మొహబతు, సమసమై, యు
జాదుదుద్దాల, యిస్లాం, ఖిలాఫత్, రాజ
సాబ్, ఝాడు ఖింఘాడుమా, బహదరు

తే. శ్రీజయపురసర్కారు నాఁ జెలఁగుబిరుదు
లను లిఖించినతామ్రశాసన మొకండు
గొనియె శ్రీవీరవిక్రమతోణివిభుఁడు.
తనదువంశపారంపర్యము సవి సెలఁగ.

42

క. ఆమహిమత్తాబులు లో
నై మహితము లైనబిరుదు లన్నియు దసరా
లో మహిషతు లుత్సవమునఁ
దా మూరేగింతు రిపుడుఁ దజ్జయపురిలోన్.

43

మత్తకోకిలము.

వీరవిక్రముఁ డట్లు రాష్ట్రము విస్తరిల్లఁగ నేలువో
వార కొక్కదినంబునం దొకపాత్రుఁ డస్పతిచెంతకుం
జేరి యిట్లను రాజశేఖర! చెప్పెద న్విను విస్మయం
బరఁ నూర్చెడునొక్కచిత్రకథాదికం బెద కింపుగన్. 44

సీ. శ్రీరామగిరి కింతచేరువ శబరీన

దీప్రాంతమున వేటఁ దిరుగుచున్న
శబరులలో నొక్కజనుఁడు వీడ్వడి పోయి
మూఁడుకొండలమధ్యమునకుఁ జేరి
తిరుగువో నచటఁ గందర మొండు గాన్పించె
నట నంత నందుండి ఁటరవంబు
విన వచ్చె నట సీవు వెడలిపొ మ్మిట రాకు
మెవ్వరికిం దెచ్చి కియ్యదంత

తే. మింత తెల్పితినే జత్తు వంతలోన

ననున దంతయు విని వాఁడు కనుకనిపడి
నాదుచెంతకుఁ జనుదెంచి సోది చెప్పి
చెప్పినంతన ఁడి చచ్చె క్షితితలేన.

45

వ. అంత నే సత్యతాత్పర్యసమాక్రాంతరంగుండ నై కతి
పయఁదివారంబుతో నట చని గుహముఖంబునం గూరు
చుండి నిధ్యాగవిశ్వేషనస్కుండ నై యుండినంత నన్ను

లోనికి రమ్మనినట్లు విన వచ్చినం బోయి చూచితి నాప్రకృతి
చిత్రం బంతయుం జూచి తీరవలయుం గాని చెప్పినం దీర
దైనం జెప్పెద నవధరింపుము.

46

చ. నలుచదరంబు గా నచట నాలుగు మూలలు తీర్చి నట్లుగాఁ
జలువలజేసితాడలకచాళులు చేరిచి కూర్చినట్లు గా
నలు వగునాగుహంతరమునకా సువిశాలగృహంబు దానిలో
డల నడుచక్కినదిటను బట్టఁగఁ జాలనిలింగ మొప్పెడుకా.

క. గుహయును గేహము లింగం

బహహ స్వయంవ్యక్తము లగు నవనీశ్వర ! నే

నిహమున స్వర్గసుఖంబుకా

నహజముగం బొందినాడఁ జని కనినంతకా.

48

వ. అని విన్నవించిన విని వీరవిక్రమదేవుం డాపాత్రునితో నటకుం
జని నాడు మహాశివరాత్రి యగుటంజేసి యచటిసెలయేటి
నీట జలంబాడి శివలింగంబునకు శతరుద్రీయమ్మున నభిషే
కంబు గావించి పూజించి కృతార్థం డయ్యె నాటివఱకు
నీశ్వరుండు గుప్తముగా నుండఁ గావున గుప్తేశ్వరుం డనియు
నది గుప్తేశ్వరగుహయనియు వ్యవహరింపంబడు నానాటిసుత
నేటివఱకు నేటేట మహాశివరాత్రిదినంబున నటకు వేల
కొలది శివభక్తులు వచ్చి పూజించి నేవించి పోవుచుందు

రాగుప్తేశ్వరప్రసాదంబున సీతామాద్యష్టసింధులం బడసిన శ్రీ
వీరవిక్రమదేవుండు. 49

•తే. క్రీస్తుశక మజ ఋతు గుణ క్షీతుల నలరు
నపుడు శివధామ మొంద నయ్యసపుస్త్రధమ
నతిసుతుఁడు కృష్ణదేవరాజన్యఃపూళి
రాజ్యపట్టాభిషిక్తుఁడై రాష్ట్ర మేలె. 50

క. ఘనుఁ డాతఁడు పిల్లలమఱి
పినవీరనతరమువాని బెరుమాఖ్యకొలం
బున నైనబసవయాఖ్యునిఁ
దనమంత్రిగఁ బడసి రాజ్యతంత్రము నడిపెన్. 51

సీ. కృష్ణదేవుండు సూరిరెడ్డివారికి రేక
సల్లియు శివరామపాత్రునకును
గొట్టక్కిగ్రామము కోర్కిమై వేదని
రాయాఖ్యతో జగ్గరాయసికిని
నరవయు ఛోటరాయాఖ్యతో రామ్మచంద్ర
రా వనువానికి దేవుఁడల్లి
ముత్తవారికి నెయ్యమునఁ గోటపాలెము
విజయవాటికనుండి వెలయ నైన

తే. పూసపాటిసీతారామభూమిపతికిఁ

•గుమిల గంఠ్రేడు భాగ్యపురముననుండి

నవడి వచ్చినయిల్ల్యబేగ్యవనఁతికి

బాబ్బిలియు నిచ్చె మూఁడేండ్లు పుడమి నేలి.

52

ఆ. ఇల్ల్యబేగు తనకు నిచ్చినబాబ్బిలి

పురము భాగ్యనగరమునకుఁ జనుచుఁ

గోరి వెలమదొరకుఁ గోపాలకృష్ణరా

వనెడువాని కిచ్చె నరయు మనుచు.

53

వ. అట్లు రాజ్యపాలనంబు చేసినకృష్ణదేవమహిమహేంద్రుండు

విశ్వంభరదేవ, మల్లకీమర్దన, కృష్ణదేవ, హరిదేవ, బలరామ

దేవులను నల్వరు కొమాళ్ళం గాంచి క్రీస్తుశకంబు

* నేత్రాద్రి రసధాత్రీ సంఖ్య నెసంగునప్పడు పరంధామంబు

నొందె నంత నానల్వరుకుమారులును.

54

క. నలువచతుర్ముఖములు నా

నలవేదము లనఁగ విష్ణునంచితఘనబా

హులు నాఁగ మహోదధు లన

వెలసిరి విద్యలను ధర్మవిక్రమగతులఁ.

55

• భాగ్యపురము, భాగ్యనగరము. హైదరాబాదునకు నామాధికరములు.

* నేత్రాద్రి రస ధాత్రీ-1672

న. అగత విశ్వాభరదేవుండు గాజ్యపట్టాభిషిక్తుం డై పూసపాటి
 వారు శ్రీ కాకుళమునవాబుసాహాయ్యంబున
 భూములం గాక జయపురంబునందలి గాడిగడ వలకుం గల
 దేశంబు నాక్రమించుటం జేసి దేశసంరక్షణార్థము కొంత
 సామంతసాహాయ్యంబు నొంద నెంచి వైరిశల్యుం డనుపేరితో
 సన్యాసిదొరకుఁ గురుపామును, శత్రుశల్యుం డనుబిరుదంబు
 తో జగన్నాథదొరకు మేరంగియు, సరిశల్యుం డనుబిరుదుతో
 మఱియొక్కచికి మక్కువయును, దక్షిణకవాటయువరా జను
 నామంబుతో జ్యాడితమ్మన్నదొరకుఁ బాచిపెంటయు, బ్రతా
 పరాయఁ డన్ననామధేయంబుతో గారయదొరకు నాండ్ర
 యు, బలియారసింహ మనుపేరితోఁ గిమ్మూరివారిలో జ్యేష్ఠుఁ
 డైనకొండదొరకు సాలూరును, పెద్దపదమును, రణభానుఁ
 డనునాఖ్యతోఁ దత్కవిఘ్ననకు రామభద్రపురమును, రణ
 సింహుడనుగావ్వాయముతో మఱియొకదొరకు శివుడియును,
 బ్రాత్రాధికారముతో జోగికిఁ బాలెమును, బాయకరాయఁ
 డనునభిధేయంబుతో దీనబంధునకుఁ బోలామును, మంగరా
 జనుపేరితో హరిహరరాయనికి రేఁగువలసయును, బాడ్వివా
 కుఁ డనుపేరితో సాలవరాయనికిఁ గోడూరును, ధరాఖండ
 లుం డనునాఖ్యతోఁ బీతాంబరమశిరాయనికి శంభామును,
 బొండపల్లియును యుగసాయి నామముతోఁ గళ్యాణరాయి
 కుమారునికిఁ గళాహండియు, గుమారపురీమహాపాత్రునకు

ఖిశిమాలయు, నీలకంఠరాయనికి నువ్వాగజియు నిచ్చి పదునైన
మండ్రు సామంతరాజులకును నిట్లు జమినుల నేర్పర్చి మఱియు
మాడుగులకృష్ణభూపతి తన కవిధేయుఁ డగుటంజేసి యతనికిం
బ్రతిగ మూకావారికి గాణతులాశంభుభూపతి యనుబిరుదంబు
నొసంగి, పల్లాకిమిడివారితో బాంధవంబు నెఱపి గుఱపుర
ములోనియణరాశిమురా, గాడి, ఖాముణి మొదలుకొని
శారీబంధమువఱకును నీమ యేఱుపఱచి యిచ్చి తానుం
దనతండ్రియుం జేసినసామంతరాజు లిరువదినల్లురు తనకు
సాయంబు గావించుచుండుటంజేసి.

56

సీ. చతురంగబలములశక్తి గలిగి పెక్కు

దిగ్విజయంబులు తివిరి చేసి

క్రమిలాపురమునందఁ గుంభినీధవు లైన

పూషవాడ్రాజులపొంక మడచి

బవరంబునం దన్నుఁ బ్రతిఘటించినచికా

కోలునవాబుపైఁ గోల్తలు నన

చెలరేగి యవనులతల లెల్లఁ గోయించి

ప్రోగులు వోయించెఁ బూడవు గాను

తే. మఱియునుం బెక్కువిజయముల్ మహిని గాంచి

తనదురాజ్యము నాగావళినిని దాటి

బొంతకోడూరువఱకుఁ దడవ్బొమ్మి యెల్ల

వ్యాప్తిఁ గాంధఁగ నాతండు ప్రబలుఁ డయ్యె.

57

క. సామంతు లెల్ల నాతని

స్వామిత్వము విస్తరిల్లి బ్రత్యద్బంబున్

బ్రేముడిఁ గప్పము లొసఁగుడు

నామైఁ దా సార్యభౌముఁ డై పొగ డొందెన్.

58

†శా. శశ్యద్వత్సర మక్షి గోత్ర రస భూ సంఖ్యం బ్రవర్తిల్లున

శ్చిశ్యగ్రీవవరప్రభావవిభవవ్యాపారపారీణుఁ డై

విశ్వం బేలె నతండు దండిమగఁ డై వీరాధివీరుండు నై

విశ్వాసంబున భూపతుల్ గొలువ దోర్వీర్యం బవార్యంబుగన్.

*వ. ఇట్లతండు నాల్గుహోయసంబులు భూభారంబు పూని ర సాద్ర

ఋతు చంద్ర సంఖ్య నోన్వసంవత్సరంబున విష్ణుసాయుజ్యంబు

నొందుటయు.

60

శా. ఆవిశ్వంభర దేవు పుత్ర రహితుం డై పోవఁ దత్సోదయం

డై విశ్వజ్ఞ పండితుం డయి ఘనం జౌమల్లకీమర్దనుం

డావిశ్వంభర నేలుచు న్నిజపురప్రాంతంబునఁ జ్రొంచినే

నావారంబులఁ బాఱఁ దోలి కడిమిన్ స్థాపించె సామ్రాజ్యమున్.

పంచచామరము.

పరంగినేనల్ జయించి వారిమేల్పిఱంగులన్

దురంబునన్ గ్రహించి మించి దోర్బలంబుపెంపునన్

† అక్షి గోత్ర రస భూ సంఖ్య-1672

* ర సాద్ర ఋతు చంద్ర-1676

బురంబుఁ జేర్చి కోటలోనఁ బూడ్చి పెట్టెఁ గొన్ని ను
స్థరాతిభీతిదంబు తాచు నారయఁగ వచ్చెడిక.

62

ఆ. ఎన్నిదేండ్లు రాజ్య మేలి శ్రీమల్లకి
మద్దనాఖ్యకృష్ణమహివిభుండు

♦ ధరణి వసు ర సోర్వి దర్శితస్వము
నం దపుత్రకుఁ డయి యరిగె దివికి.

63

తే. అతనితమ్ముడు హరిదేవుఁ డధిపుఁ డగుచు
మూఁడుసంవత్సరంబులు పుడమి యేలి

* వేద గజ రస భూ సంఖ్య వెలయుచేట
భౌతికాంగము విడి స్వర్గపదము నొంది.

64

చ. అతఁడు సపుత్రకుండు దివ మందినపై బలరామదేవుఁ డా
క్షితిఁజేతమ్ముఁ డీశ్వరితఁ జేకొని రెండుశరత్తు లేల నం
చితగతి రాజ్య మట్లు పెరిసీమలనుండి సరాసులుం బ్రిటి
ష్వతులును వర్తకంబునకు వచ్చి కడుం గలఁగించి రమ్మహి.

ఆ. వారు పూనపాటివారినహాయు లై

నందపురమురాజ్యమందఁ గొంత
యీశ్రమించుకొనిరి విక్రమంబున దాన
నందపురము త్రైణ్య మందఁ జొచ్చె.

66

వ. అట్లు కృష్ణదేవుకుమారులు నల్వరు నపుత్రకు లగుటంజేసి

♦ ధరణి వసు రసో ర్వి దర్శితస్వము

* వేద గజ రస భూ సంఖ్య-16

కడఁగతిరా జైనబలరామదేవు తనతండ్రి నవతితమ్ముం జైన
 యశోవంతదేవుకుమారుం జైనవిశ్వనాథదేవునికుమారులు
 రఘునాథదేవు, శంకరయశోవంతదేవు, ముకుందదేవు లను
 మువ్వరిలో మొదటివానిన్ గుణపురంబునుండి తెచ్చి దత్త
 హోమవిధిన్ స్వీకరించి వానికి రఘునాథకృష్ణదేవుం డని
 గామకరణంబు చేసి రస గ జర్తు భూ సంఖ్యం దగుసంవత్సరం
 బునఁ గీర్తి శేషుం డయ్యె నయ్యెడ రఘునాథకృష్ణదేవుండు
 రాజ్యాభిషిక్తుం డై.

67

సీ. తనతోడునీడ లై తనరుశంకరయశో
 వంతముకుందదేవస్థభులకు
 గుణపురంబును రాయఁకుడయు నొసంగి థా
 ట్రా జనుబిరుదతో రాహుంశ్వుఁ
 డగుకృష్ణనామున కాబినంకటకము
 నిచ్చి త న్నెదిరించి హెచ్చి యున్న
 మేరంగిపురజమిందా లైనతమ్మరా
 యనితలఁ దీయించె నాహవమున

తే. అతనియనుచరుఁ జైనజగ్గన్న కెలమి
 శత్రుశత్రుజగన్నాథపాత్ర బిరుద
 మునను మేరంగియును దోడు చనినెడన్
 కిమిడివారికి బత్తి లిక్ గృతికి నిచ్చె.

68

ఆరఘునాథకృష్ణదేవు ప్రథమభార్యయందు రామచంద్రదేవ,
 బలరామదేవ, విశ్వంభరదేవులను; ద్వితీయభార్యయందు
 లాలాకృష్ణదేవ, విక్రమదేవ, ముకుందదేవ, రఘునాథదేవు
 లను; గాంచి యిరువదిరెండేండ్లు రాజ్యపాలనంబు చేసి వసు
 * గగ నాద్రి వసుమతీ సంఖ్య నెసంగువత్సరిమ్మునఁ బరిం
 ధామంబు నొంచె నంతఁ బ్రథమపుత్రుం డగురామచంద్ర
 దేవు పట్టభద్రుఁడై తి న్నాశ్రయించినయొక్కనికి నిశ్చయ
 బిరుదముతో సంగమునలన నొసంగి రాజ్యం బేలుదుండ
 నతనిపెదతమ్ముఁ డన్నతోఁ బ్రతిఘటించి బెలగాము, సంగ
 మవలసవారి సాహాయ్యంబునం జేసి నారాయణాష్టానమున
 స్వతంత్రరాజ్యము స్థాపించుకొనియె నయ్యన్నదమ్ముఁడోరా
 టంబ సంపద గాఁ గొని కలహుడియు స్వాతంత్ర్యముం బడసె
 నంత నమ్మునటిరామచంద్రదేవు మూడేండ్లు రాజ్యం బేలి
 యు ద్రాద్రి భూ సంఖ్య నొప్పహయసంబున స్వర్గంబునకు నిగ్గ
 మించెనవ్వం నతనితమ్ముఁడు బలరామదేవు రాజై నారా
 యణాష్టానంబునన యుగి రెండేండ్లు పాలించి దేహియా
 చాలించినవెనుక నతనితమ్ముఁడు రెండవవిశ్వంభరదేవుఁడు
 †పావకా జ్ఞా ద్రి జ్యో సంఖ్యం బొల్పునబ్దంబున రాజ్యసింహా
 సనం బలొకరించి.

* వసు గగ నాద్రి భూ-1708

• య ద్రాద్రి భూ-1711

† పావకా జ్ఞా ద్రి జ్యో-1718

విజయలక్ష్మీవిలాసము.

సీ. మంత్రీ సామంతులమంత్రబునంజేసి

ధాత్రి యంతయు వారితలన పెట్టి

రాజ్యాంగములయందు శ్రద్ధ యింతయు లేక

నారాయణపురాబున న్వసించి

చెఱపులు నూతులు టేత్రంబు లు దందు

నిలిపి జంఝావతి కలరునాన

కట్ట గట్టించియుఁ గాలముం గడపె ము

న్నార్దురు భార్యలు పర్వి కొలున

తే. నురుచిరమతి మహేంద్రమిశ్రుండు ముత్రి

వలుకఁ గూరేళ్ళనరసింహభట్టునకు గ

జపతిగరోపమండలస్థ మునునమధు

సాడు సగ్రహారము చేసి భక్తి నిచ్చె.

70

తే. స్రుతిదనంబును సందాపురముననుండి

కనకదుర్గాప్రసాదము గలుగువఱకుఁ

గుడువనిస్త్రతంబు గలిగి యొక్కఁ డగునాట

నది లభింపమి పస్తుండె నవనివిభుడు.

71

ప. నాటిరేణు స్వప్నంబునఁ గనకదుర్గ ప్రత్యక్షు ఖై ప్రత్య

హంబును సందాపురంబునుండి నాప్రసాదము సీకు వచ్చుట

దుర్లభంబు నీవు మఱి యొక్కదుర్గావిగ్రహము జేయించి

ప్రతిష్ఠించి తత్ప్రసాదము స్వీకరించుచుండు మదియు సీకు

శ్రేయస్కరం బయ్యెడు ననిన చతుఁడట్లు కావించి నియమంబు
చెల్లించుకొనియె విష్ణు డావిగ్రహంబులు రెండును జయపుర
ప్రాకారమధ్యంబునం బ్రకాశించుచున్న వట్లున్నవిశ్వంభర
దేవుండు.

72

మ. పడమారే ల్వనుదేవనండనుచ కొప్ప న్నాకు నం దర్థ మే
బానలబోలచెయంచుటత్తులకునై ముప్రోద్ధు చింతించుచుం
దుడకాతండుశత త్రయాబ్జములుబంగోకొంచునుద్వాహముల్
గడురం జేసికొనంగఁ గల్గె జనముల్ హాహాయటం బాడఁగన్.

క. స్త్రీలోలుం డగునతఁ డా
లోలాక్షుల కంతిపురిములుం బూదోటల్
శేఖాకుళులున్ నగభులు
కేళీగిరులున్ గ్రియానుకృతి నిర్మించెన్.

74

శా. కన్నుంబండువు గాఁగ వెన్నెల కడుం గాయంగ రే యెల్ల న
మున్నూర్వు ర్వనితామణుల్ గొలిచిరాభూపాలచంద్రుండు నం
పన్నం బై తగుబాహ్యభూషణిణి వాహ్యళి వేంచేసి యం
దెన్న న్వెన్నెలవత్తులాడు నత మేతేనంతసం బేర్పడన్. 75

మ. చలువం గోరెడు గ్రీష్మవాసరములన్ సాయాహ్నవేళ న్నదీ
పులినప్రాంతములందు మండలగతి న్మున్నూర్వురుం గూరుచుం
డ లలిం దా నొకపింఛముగరములన్ గైకొంచుఁదన్మధ్యమం
దెలన వ్యాప్తఁగ నాడుఁ బాడు నతఁ డేతేనంతసంబందుచున్.

శా. మూడున్నూటలునారులొక్కగతిమైఁబోఁడేతులంగట్టిమో
మీఁజాడల గదలించుచు, బదము లెంతే వింతగా నెత్తుచుం
గ్రీడాలోలత మండలభ్రమణముల్ రెక్కో నతం డాదు మే
నాడంబోఁ గరతాళముల్ నలుపుచున్ వ్యాలోలతంజూపెడున్.

చ. జలములఁ జల్లులాటల నెసంగి మునిగినవారి ముట్టుకో
గలఁ డయి యిందు నందు నెమకం దిరుగాడుచుఁదచ్చిపూవులం
గలయఁగ నంటి కంటి నిదె కాంతమొగం బని పల్కునంత న
మైలతలు నవ్వి కా దనుచు మేలము సేయనతండుబెం డగున్.

ఉ. ఒక్కొకచేడెమస్యమున నొక్కొకమా తొకచక్కినిల్పుచున్
నుక్కువఁబిల్పుచున్ మఱియుమాటలునల్పుచునీటఁగొల్పుచుం
ఁకట్టి కేగుదె మ్మనుచు నందిటఁ బట్టి నడల్పుచున్ మదిన్
నిక్కము లేనిచెయ్యలను నిల్పుచుఁ బొల్పునతండునిచ్చులున్.

ప. ఇట్లనేకవిధంబులఁ గేళీవిహారంబులం దేలుచు నతండు ముప్పది
తొమ్మిదేండ్లు రాజ్యం బేలి పదియేడువందల యేబదిరెండవ
సంవత్సరంబునఁ గాలధర్మంబు నొందుటయును. 80

తే. అతనికాంతలు మున్నూర్వు రదటు లేక
వానితో సహగమనము పూని చేసి
రచ్చెరువు నొడ లోకము నాస్థలం బి
పుడు సతీగర్భ మనుపేరఁ భాధలుచుండు,

న. ఆద్వితీయవిశ్వంభరదేవు ననంతరంబున నతనినవతితమ్ముం
డగులాలాక్ష్మణుడేవుండు రాజ్యసింహాసనం బధిష్ఠించి రామ
రాజ్యంబు వోలె పూజ్యసామ్రాజ్యంబు పరిపాలించుచు. 82

సీ. అతఁడు జగన్నధయాత్మకై చని మళ్ళి
వచ్చుదారిని గుడివాడలోనఁ
దమపూర్వు లగ్రహరముసల్పినది విని
త్రవ్వించె నటఁ జెర్వు దాని కిపుడు
లాలాచెఱువు నాఁగఁ గ్రాలుఁ బే గొప్పిల్చి
పరిసరమున నిచ్చెఁ బదియు నెన్ని
దగ్రహరంబుల నగ్రజన్ముల కవి
నందాపురముపట్టి నాఁ దలిగ్గు

తే. అపుడు పల్లకిమిడినుండి యతినమర్థఁ
జైనపట్నాయకునిని నారాయణాఖ్య
బాదలఁ బిల్చి సరాబాడి వుల్లు నడద
రము మూతా యీఁగ నవి బర్లకిమిడి కొనియె. 83

వ. అట్లాతం డా అద్దంబులు రాజ్యంబు పాలించె నపు డతని
వైమాత్రేయానుజం జైనగోపీనాథదేవు పల్లకిమిడివారి కులు
కాబాదు దేశ మిచ్చి వారిసాయంబున గుఱపురము తన
వశంబు చేసికొనియె మఱియుం దనసోదరుం జైనవిక్రమదేవుం

డన్నతోఁ గలహించి విజయనగరరాజుల సైన్యసాహాయ్యం
 బునఁ గయ్యంబునకుఁ గాలుద్రవ్వె నది యెఱింగి లాలా
 కృష్ణుం డనుజన్ము నోడింప నోడి రాష్ట్రకల్లోలము సహింపక
 రాజ్యంబు వీడి కళ్యాణసింగపురంబునకుఁ బోయి సుఖం
 బుండె నంత నా ప్రథమవిక్రమదేవుండు రాజై నారాయణ
 పట్టణంబునుండి జయపురంబునకు రాజధానిఁ మార్చి
 రాజ్యంబు చేయుచు.

84

సీ. మలకనగిరియొద్ద మార్కొన్నతురకలఁ
 బ్రెంచివారలతోడఁ బిలుకుమార్చె
 నమరకోటం బోరి కమరి వచ్చినమరా
 టీదండు నెదిరి యోడించి పుచ్చె
 బస్తరునకు సాయపడి కోటపాడును,
 జరుచుండయును, బోరఘరును, రాయ
 ఘరును, నమరుకోటఁ గైకొనియె న్వారి
 వలన నామన్నీడు ప్రతిఫలముగ

తే. రాయఘడచెంతఁ గిమిడివారలకుఁ దోడు
 పడి విజయనగరమువారిఁ బాఱఁ దోలి
 తద్గతం బగునిజభూమిఁ దరిమి కొనియె
 సీరవిక్రముఁ డయ్యాదివిక్రముండు.

85

వ. అతనికి రామచంద్రదేవ, జగన్నాథదేవ, నరసింగదేవు లను
 ముగ్గురు కోమాళ్ళందు జగన్నాథదేవునకు నవరంగపురంబును

జగన్నాథపురమును; నరసింగదేవునకు గుడారము నిచ్చెను.
 జగన్నాథదేవునకుఁ గృష్ణదేవుండును నరసింగదేవునకుఁ
 జైత్ర్యదేవుండునుబట్టిరి. జగన్నాథకృష్ణదేవు లంతరించుటం
 జేసి జైత్ర్యదేవుండు నవరంగపురజగన్నాథపురములఁ దనుగు
 డారిం జేర్చుకొనియె; గాని తాను నపుత్రకుం డై పోవుటం
 జేసి వావిభార్య లయినపాపయమ్మ పిట్టమహాదేవి, దేవదేవి,
 సులోచనదేవు, లాగ్రామాలు లనుభవించినపిమ్మట నవి మరల
 జయపురసంస్థానంబునం గలసె విట్లు పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిం
 బొలుపొందినప్రదమ విక్రమదేవుం డిరువదిమూఁడు వర్షం
 † బులు రాజ్యం బేలి ధరా వ స్వర్గి చంద్రులం బొందు
 నేటఁ గాలధర్మంబు నొందె నాత పితృ శ్రేష్ఠపుత్రుం డగు
 రామచంద్ర దేవుండు రాజేంద్రుం డై.

86

సీ. జగతిరెండవరామచంద్రుండు నా నొప్పి

పోరు లేకచుట్టుచుపుంతు నెమకఁ

గలిగి యీష్టిండినూకంపెనీ కరసాటు

పదియుఁ దొమ్మిది కేలు ప నొన్నంగ

సన్నదు ? ల్పించి జయపురరాజ్యంబు

పూజ్య మై వెలుంగఁ దదఁ బోహగించె

ద్విదేశములనుండి తెప్పించి ప్రసాదు

దినదేశమున నెల్లెఁ దనరఁ జేసి

తే. గ్రామములు గట్టి యగ్రహారములు నిలిపె
యడవు లెల్ల సేద్యమునకు ననువుఁటచి
ప్రబలి వీరాధివీర వీరప్రతాప
నందపురభూప బిరుదము లండఁ గలిగె.

87

సీ. అతఁడు శ్రీజయపురమం దున్నప్రాగోట
విడిచి క్రొగోటఁ గావించినాఁడు
నందపురంబునయం దున్నకనకదు
ర్గను వల్లభాఖ్యనారాయణునిని
చెప్పించి కోటా బ్రతిస్థించి భక్తిమై
సేవించి మిగులఁ బూజించినాఁడు
తనమంత్రి మై పేర్మి జనుజగన్నాథుని
పేరిఁ బెంజెన్వ త్రొవ్వించినాఁడు

తే. మఱియు నతనికిఁ వోడరమల్లు ధాట
రాజు వీరవరుగ డనుతేజుమీఱు
బిరుదములతోడ బెర్గాము ప్రీతి నిచ్చె
నర్వనుతకీర్తి శ్రీరామచంద్రమూర్తి.

88

సీ. బస్తరురా జై స్రబలునజగసింగు
సనిమొన వధియింగిచి యతనియనుజుఁ
డగుదరించుసింగు నట రాజుఁ జేయ నా
తఁడు తమవారు మున్నొడిసి తీసి

కొన్నట్టిచురుచుండ, కోట్లా, డమరకోట,

పోర్లడ, సందిరాల్ మొదలుగలుగు

గ్రామముల్ వెండి యారాజున కిచ్చె దం

తేశ్వరిసాక్ష్యము నీయ నుండఁ

తే. దన్నుఁ గోడ్పడుకడ మాటుకొన్న రామ
చంద్రవాహు మరాటిశూరేంద్రు గెలిచి
బస్తరు సితధ్వజము తానె పట్టి తెచ్చె
శౌర్యగతితాపు శ్రీరామచంద్ర దేవు.

89

తే. ఆసితధ్వజ మిపుడు జయపురమందు
నాశ్వయుజశుద్ధమున ద్వితీయాదినమునఁ
గోటలో నెత్తుదురు నాటఁగోలె నుత్స
వమ్ము ప్రారంభ మగు నస్ఫరమ్మునందు.

90

తే. పద్మనాభమునం బూసపాటివిజయ
రామభూషణతో బ్రతిచ్చిఁఖలు కైస
పోరునక సాయపడ బ్రతిష్నానికి జయ
మలరఁగాఁ జేసి మెప్పుంటె నప్పు డతఁడు.

91

తే. అతఁడు కలహంజి నుదయసింగ్వాత్మజాత
శౌరిపట్టమహాదేవిఁ గోరి పెండ్లి
యాడి నల్వదినాలుగుహయనములు
ప్రజల నేలెను దనకన్న ప్రజల యట్లు.

92

వ. అమ్మహారా జట్లు సర్వస్వజారంజకంబుగా రాజ్య మేలి
 *బాణ నేత్ర గజోర్వి సంఖ్య హూణశక మొప్పునప్పుడు పార్థివ
 సంవత్సరకార్తికికకృష్ణత్రయోదశీదినంబున విష్ణుసాయుజ్యంబు
 నొందె నంత నతనిపుత్రుడు రెండవవిక్రమదేవుండు పట్టభ
 ద్రుండై రాజ్యంబు నేయుచున్న సమయంబున నాగన్నదొర,
 సన్యాసిభూషణి, లిమ్మచంద్రదేవు, లక్ష్మన్నదొర, శానఢాట
 రాజు, ఘోనసిగ్గి, బలిమూరిసంఘండు, ముఖవీరభద్రరాజు
 మున్నగువారు చేరిచుహూత్రులలో దొరతనమువారికిఁ దోడు
 నీడయై సాయంబు చేరిచడాన వారిమెప్పులకుం. దానికం
 బయ్యె చ మ్యేడఁ గ శ్యాణపురంబునకుం బోయినతన బెద్దతండ్రి
 యగులాలాకృష్ణదేవుసంతతివారికిఁ గ శ్యాణపురం బినాముగా
 నిచ్చె సతంబు కాకతీయవంశపులాలావారికుమారిత యగు
 సమృతకుమారి దేవియు చంద్రవంశపుబాహుబలేంద్రులవారి
 కన్య సునర్ణదేవియు లోనగునైదుగురుగరితలం బెడ్లియాడి
 యమృతకుమారి దేవియందు రామచంద్రదేవు విశ్వంభర
 దేవులను; సునర్ణదేవియందుఁ గృష్ణచంద్రదేవుం గాంచె
 నందుఁ గృష్ణచంద్రదేవు రామచంద్రదేవుకన్నం జిన్నయు
 విశ్వంభరదేవుకన్నం బెద్దయు నై పేరు గాంచినాలో దేశం
 బిల్లుతల్లిదండ్రు బయ్యె మంత్రులు స్వతంత్రులైరి. పుత్రులును గొం
 దలు ముఠేదారులును గలిసి రాజుపై చ్ఛేషించిరపు డేజంబు

న్మాల్పేట వారినంశికైప్రయత్నించెం గాని యది పొసంగ
మించేన ముప్పదిమైదుసమలు రాజ్యమేలిన శ్రీవిక్రమదేవు
తనకొడుకు రామచంద్రదేవునకు రాజ్యం బిచ్చి తాను నారా
ణపురంగనకుం బని కాలక్షేపంబు చేయుచు హూణశకంబు
గగన ర నేభ భూ సంఖ్యం బందుపడియున్నయప్పుడు
కొద్దిసంస్కారభాద్రపదకృష్ణనవమీశుక్రవారంబునఁ బరమ
పదంబు నొకె ననంతరకాలంబున జయపురరాజ్యంబు
క్షీణించె బ్రథమవిశ్వంభరదేవుకాలంబున నున్ననందాపుర
రాజ్యంబును, విశాఖపట్టణమండలంబులోనిభాగంబులును,
శ్రీకాకుళములోనిపొంగులంకోడూరుముఠాయునునన్యులచేతికిం
జక్కి విశ్వంభరునాట సామంతులుగా నున్నవా రెల్ల
స్వతంత్రు లై కలహండి, కాశీపురము, నవరంగపురము,
గుడారి, బాబ్బిలి, మేరగి, కురవాము, రామచంద్రపురము,
పార్వతీపురము, సాలూరు, వాచిపెంట లోనగుపరగణాలం
జేసికొనిప్రభువు లై రట్టిసమయంబున మూడవరామచం
ద్రదేవు కృష్ణచంద్రదేవవిశ్వంభరు లనుననుజులు గూడి
రాజ్యపాలనంబు గావించె నది యెట్టి దనిన.

93

సీ. రామచంద్రుడు ప్రజారంజకంబుగ రాజ్య

పరిపాలన మొనర్చి ప్రజలఁ బ్రీతిఁ

కైకొని పోయిన గ్రామాకులను గ్రమ
 క్రమమునఁ గొన్నింటిఁ గైవసంబు
 కావించుకొని ధనాగారముల్ నిండించి
 నృపుల కష్టల నిచ్చి వృద్ధి చేసి
 తన క్రిమినల్ సివి లనుశక్తును వీడి
 సర్కారునకు నిచ్చి సనదు గాంచి

తే. దాత యై నీతిశాలి యై భూతలజన
 రగజకుం డయి బాహుఁడ రాక్రమాంగి
 తుం డయి సమర్థుఁడై జనస్తోత్రపాత్రుఁ
 డై మెలంగెను రామచంద్రాధినేత.

94

పే. యెఁదేగి గుణపురసీమ నల్లరిచేయు
 సవరలపొగ రెల్ల సమయఁ జేసె
 బస్మరుపురములో సిస్తుమీరినయల
 జడి యెల్ల ప్రేల్మిడి నడఁగఁ ద్రొక్క
 రంపశితుారిలోఁ గంపించుదొరలకుఁ
 జేదోడుపడఁ దననేన సంపె
 విక్టోరియారాజ్ఞవిశ్వాసపాత్రుఁ డై
 పరఁగి మహారాజబిరుద మందె

తే. వేసవే లొమ్మ వ్యయము గావించి కోట
 యందుఁ బొందుగ నర్పారుహాలు గట్టె
 పవితగుణవర్తి దళితసన్మనిజనార్తి
 చంద్రమక్షీర్తి శ్రీరామచంద్రమూర్తి.

95

తే. అతఁడు కాశ్యపగోత్రుఁ డై యలరుకాక
 తీయవంశజుఁ డగులాలుదేవసుతను
 లక్ష్మీని బెండ్లియాడి యాలలనవలస
 దేవసన్నిభు విక్రమదేవుఁ గనియె.

96

పంచచామరము.

తృతీయరామచంద్రదేవు తేజ మొప్పు రాజ్య మ
 గతి న్యహించి గోలుచున్న కాలమందుఁ గాలదా
 మ్మతి నిర్వమాతసూతి మైనక స్థచంద్రదేవుపై
 మతి న్మహాగ్రహాలు మాటి మాట మానె మాటికిన్. 97

విక్రమానాయకుని తల్లిదండ్రులు

ఉ. విక్రమనందనుగ పగుచు విశ్రుతి గాంచినకృష్ణచంద్రుఁ డ
 గ్ర్యక్రమపద్ధతిగ ననకు రాజ్యవిభుత్వము లేక యుండినన్
 విక్రమనిజ్జతారిపృథివీధవుఁ డై తనయగ్రజోన్నతి
 ప్రక్రియ సర్వదేశములఁ బ్రస్తుతి కెక్కఁగఁ జేసె బెంపునన్
 దే. కృష్ణచంద్రునిదేవేరి కీర్తనీయ
 చంద్రవంశ బహుబలేంద్రసంతతి నయి

ప్ర బలునట్టిలక్ష్మీపతిరాయుపుత్రి
పరగుచుండు రేఖాదేవి మితదేవి.

99

సీ. అగజాత యై వరునర్థదేహము హరిం
పచినర్వనుంగళ వనిత యీమె
చిలుకడు లేకచంపిత నొగ్గల గుని
మంగురైవతి మగువ యీమె
పగులనొక్కలోఁ బడి జవ్వవా లయి
రచ్చు కెక్కనివాని చమని యీమె
నాక మేర్పారసాని నని విజ్ఞప్తిగని
సుమనోవరాంగన సుదతి యీమె

తే. అనుచుఁ బగడితు లెల్లరు నభినుతిన
ధరణిఁ బరమపాత్ర ప్రత్యగరిమఁ బరఁ
గొప్పతనమును నైకొని యెప్పుమీతె
శ్రీమహితరేఖ శ్రీరేఖ శివమయూఖ.

100

స. అట్టిపతిని తాఁగిరోమణిం బట్ని గ బడసినకృష్ణచంద్ర దే
వతిభక్తి బేయుచుండినం దనపై నన్న ద్వేషించుటంజేసి
జయపురంబున నుండ నొల్లక గుణపురంబునఁ గొన్నినాళ్ళును
మాడుగులం గొన్నినాళ్ళును బంధుగృహంబులఁ గాలక్షే
పంబు చేసి పిమ్మట గంజాముమండలంబునందలిపర్వతాలుపేట

యనునగ్రహంబునకుం జని కొన్ని న భృండ్ల యట నుండి
ముఖలింగక్షేత్రంబుకడ నున్న నగరికటకుంబునకుం బోయి
కాపురంబుండె నంత నిక్కడ.

101

తే. అల్లవిశ్వంభరుం డన్న కాపుర డగుచు
మాడుగులకృష్ణభూతిమాన్యకన్య
సమ్మిదేవిని బెండ్లాడి యామెవలనఁ
గనియె రాశేంద్రమణిదేవి యచెడునుతను.

102

వ. అట్లు వైమాత్రేయద్వేషి మై తృతీయరామచంద్రుడే విరు
వదితోమ్మిదివర్షంబులు రాజ్యంబు పాలించి.

103

†తే. హూణశక మిషు గిరి వార ణోర్వి సంఖ్య
వెలయుంపెత్తిరియన పీఠిముం డను
సంకనుం గని వానినచ్చలు గైచి
హూయసంబునఁ బెడఁబాసి యరిగె చవికి.

104

ఉ. మైనరు గాన విక్రమకుమారుఁడు రాజ్య మిమానోలోక సు
ధాన మొనర్చియుం బ్రిటిష్ రాధులఁపున పైలు రేలె నై
వైనసమల్ జగం బెఱుఁగునట్లుగఁ దొమ్మిదిలకు లగ్ధి నొ
నొ నన నట్టికాలమునయందఁ గనఁబడె మాక్క-సంబుఁక.

సీ. అవ్వల రాజ్యము సంది విక్రమదేవుఁ
డది ఘనతకు నెక్కునానఁ జేసి

మహాలుల గట్టిగచి మంచివస్తుల నెల్ల
 నెవకి తెప్పించి బేళమును
 జయపురకోటలో స్థాపించి తాణా ల్క
 చేరీల్ దివాణాలు పేరు గలుగు
 మంత్రులుం గలుగంగ మహి నేలి బినముకో
 టయు మాడుగులయు బిడారును నవ

తే. రంగపురమును వ్యేజ్య మెసంగఁ జేసి
 గెలిచి లక్ష్మీపురోఁ మండలము మఱియు
 సాము మేరంగియును గొన్ని భూములు జయ
 పురమురాజ్యమునం గూర్చి గరిమఁ గంచె.

106

క. ఆసారోదారునకున్

పాసీ మహా

గే. నీ. ఐ. శశ. చతురము

భాసిల్ల గవర్నమెంటువా రిడి రెజిమింట్.

107

నీ. పొదలుసింద్రావతీనదిమీఁద వంతెన

లలిఁ గట్టుటకు సార్థలక్ష నిచ్చె

విద్యాగురువు మాన్వపేర సత్తముఁ గట్ట

నక్షయ్యముగ సార్థలక్ష నిచ్చె

జెన్నపురంటున స్త్రీకళాశాలహా

ల్కట్టుటకై యొకలక్ష నిచ్చె

వైద్యసంగ్రామ పుగునట్లు వైద్యశా
లొనాక నిర్మలం బడు నిచ్చె

తే. మఱియు నెన్నేసె లక్ష లామాన్యచరితుఁ
డిచ్చె ధర్మకార్యములకు నెల్లదొరల
మెప్పులకు నయి జగతిలో గొప్పజేరు
సంగ్రహించె ధనాధ్యుఁడై నిజ్జనుఁ డయి.

108

తే. సత్రములు వైద్యశాలలు చావడులును
గట్టుటయ కాక శమకోట గట్టిఁబడి
క్రొత్త గా సూర్యమహా లనుకోటఁ గట్టి
పుష్పిఁ గల్పవృక్షం బు జేరు గాంచె.

109

శ. శృతియొక్క మనో చరణులను గూర్చి నీ శాస్త్ర
సంహిత రచించె ముచ్చట ననుమాన
నరసింహదామనీశుని యనుమానైఁ గని ముప్పదియొక్క
వత్సరంబులు వసుంధర నేలి.

110

*క. గగ నాక్షి ధాతృ చంద్రులు
దగిలినచూణ్డామందు ధర్మాశ్మఁ జిత్ర
డగు ననఁ బ్రయాగపురిలో
సుగతిం గొని రామచంద్రుఁ జొచ్చె నయ ముగళ.

111

వ. ఈరాజేంద్రునియు నితనిపుత్రునియు చరిత్ర గలు భవిష్యంబైనను
బ్రభూతంబు చేసి చెప్పదు నవధరింపుము. 112

క. ఆవిధి మూడవక్రమ
దే వతిగిన రామచంద్రదే వతనిసుతుం
డావసుధారాద్యరమన్
బ్రావీణ్య మెసంగఁ దాల్చు బాహుయుగమునన్. 113

శే. తాను బలరామపురరాజతనయ లక్ష్మి
జేకొనెడుఁ బట్టమహిషి గాఁ జెల్లెలు నరి
సిఁహాద్యవతీదేవి శ్రీపక్షైక
శామహారాజుసుతుని కేల్వట్టు నధిప. 114

సీ. నాగవరామచంద్రమహేంద్రచంద్రుఁడు
పట్టభస్మిండైనపై నగునమఁ
గఁదియు మహారాజవదము లిబ్బసిటివ్
కొన్నిలుమొబ పై ఘనతఁ గాంచు
నాయాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకుఁ బో
ధాన్సెల రగుచు యశంబునొందా
నిర్వికళాశాల కుర్విశతుల్ మెచ్చు
లక్షరూప్యంబులు లలిగ నిచ్చు

శే. జయపురిం బాఠశాలకోస్తలును స్త్రీల
కాసుపత్రియుఁ గట్టిచు నావిశాఖు

పురమునకా హవామహాలు సంపూర్ణవిభవ

విస్తరముగ నన్నాటుచే లెట్టి సలుపు.

115

వ. ఇట్లు మహోన్నతంబు గాఁ జతుర్థరామచంద్రదేవు జయపుర
రాజ్యపట్టభద్రుం డై ప్రజారంజకంబు గాఁ బదునొక్కేండ్లు
రాజ్యంబు నేయు నాకర్ణింపు మంతకుము న్నట్లునగరికటకం
బునకుం బోయి కాపురంబున్నకృష్ణచంద్రదేవుండు. 116

కృష్ణ చంద్ర ని చ రి త్ర ము

ఉ. చంద్రుండు కృష్ణపతీమాల సర్వజనంబుల కింపు గూర్చు గా
సాంద్రకళాభిరాముఁ డయి సన్నుతిఁ గాంచఁ డటంచునాధరి
త్రీంద్రుండు కీర్తిచంద్రికలఁ గృష్ణమునందును గాచి తత్తమ
స్సాంద్రతఁబాసి లోకమున సన్నుతి కెక్కిన గృష్ణచంద్రుడై.

సీ. అడిగినయగ్గంబు లర్థల కర లేక

యిచ్చెడుముచ్చట నెనఁగువాఁడు

ఘనతర మీయుపకారంబు నీచేత

గాఁ దగు నన్నచోఁ గడఁగువాఁడు

పరుఁ డైన బాధలఁ బడనున్నఁ జేతనై

సంతలోఁ దొలఁగింప నలరువాఁడు

భూతదయాభుక్త్యబుద్ధి నెల్లెడ మంచి

వాఁ డని పే రింది నఱులువాఁడు

తే. అతఁడు నలువొండు సత్యవాక్యప్రవర్త
కుండు శాంతిండు సుగుణసాంద్రుండు మృదుల
హృదయుఁ డాచారనిరతుండు సదమలుండు
రాజచంద్రుండు కృష్ణచంద్ర భుండు.

118

సీ. మెచలనీఁ డత్యే నే సదమహృదయుండు
రాజద్ధనంబున రాజరాజుఁ
బొచలనీఁ డత్యే నేబుధమాన్యచరితుండు
జ్ఞానప్రతిమై జనకరాజుఁ
గదలనీఁ డత్యే నేకరుణావలోకనుం
డతివినర్జనమున నంగరాజుఁ
బ్రిచలనీఁ డత్యే నేవిఖ్యానాతముండు
దివ్యభోగంబున దేవరాజు

తే. అతఁడు పెంపొందు శ్రీశంకరాన్వవాయ
కలశవారాశిచంద్రుండు కాశ్యపీంద్ర
వినుతసద్గుణసాంద్రుండు వనితభూసు
రేంద్రుఁ డమలయశోజితార్యేంద్రుఁ డవని.

119

వ. అట్టిశ్రీకృష్ణచంద్రదేవుం డవ్వైతాత్ముండు గావున హరిహర
భేదంబు పాటింపనిరమభక్తు డై.

120

మ. శివపంచాక్షరి బింబిత్రముపైఁ జిత్రించి వేల్ వేలు గా
శివదేవుం ముఖలింగదేశమున నాశ్రీకృష్ణచంద్రుడు శా

శ్రునిధిఁ బూజలుచేసి ప్రత్యహమునాసావిత్రి యుక్ బాలయున్
శివపంచాక్షరియున్ జపించు నియమాన్వితాంతరంగంబునన్.

శా. శ్రీకూర్మంబునఁ గూర్మనాథు నెదుటం జిత్రాసనాసీనుఁడై
ప్రాకామ్యం బిడుమంత్ర రాజము జపించం జాలి శ్రీవైష్ణవుల్
వాకో సూక్తములన్ సహస్రతలులనీపత్రంబులం బూజ ల
స్తోకాంతర్గతభక్తి నల్పు నలకృష్ణుం డిప్టరోవిష్ణువై. 122

తే. అతఁడు సంతానకాంక్షమై నధికతపము
నిన్ను మనమున నిడికొని కొన్నివత్స
రములు గావించి నీదయారసపరిష్క
తాంగుఁడై యొప్పెఁ దనవంశ మతిశయిల్లి. 123

వ. అట్టియవసరంబున నతనికి నీప్రసాదంబున సువర్ణదేవి యను
నొక్క కన్యామణి జన్మించె ననంతరకాలంబున నామె పల్లా
కిమిడిప్రభు వగుగౌరచంద్రగజపతినారాయణదేవునకుం దేవే
రియై దివ్యపదంబు నొందె నంత. 124

మ. అతిభక్తుం డగుకృష్ణచంద్రుఁడు నినున్ ధ్యానించి నేవించుచున్
సతీయుందానునుబెక్కువర్షములు నిష్కృష్టద్వితంబూన నా
వ్రతమధ్యంబున నీవు వారలకు స్వప్నంబందు సాక్షాత్కరిం
చి తగం గోధుఁడు నే వధం బిడంగ వాసి న్నత్తు నం టచ్చూతా,

చ. అనవుడు వారు హర్షమున నంజలి చేసి నమస్కరించి మ
 మ్మనుమతిఁ బోవ భావమునయందుఁ దలంచెడువాఁడ వేని నీ
 ఘన మగునంశముం గలిగి కాశ్యపి నేలఁగఁ జాలి పండితుం
 డనుపమకీర్తి మై తనరునాత్మజు నీయ ననుగ్రహింపవే. 126

క. అని వేడ వారి నెంతయు

ననుకంప సమాదరించి యట్ల యగుం గా

కని వర మొసంగి యుంటివి

ఘనభుజ ! నీ కెఱుఁగరానికరఁబలు గలవే.

127

వ. అని చెప్పిన నప్పుడరీకాక్షుం డౌ నది యట్టిద యని విజ్ఞానం
 బభినయించినంత వామదేవాదు ఁట్లు కావించి లోకోప
 ద్రవం బడనయింపు మని ప్రశంసించుచుండ నండ నంజలిఘ
 టించి యున్ననారదమునీంద్రుం దిలకించి దేవమునీ ! నేను
 నీప్రార్థనంబునంజేసి ధరణీతలంబునం దవతరించి సర్వజనసమ్మ
 తం బగుకార్యంబు సాధించెదం గాక నీ వింక విగతజ్వరుండ
 వై యుండు మని పల్కుచున్నంత సభాసదు లెల్లరు మేలు
 మే లని ప్రశంసించుచు నతనియనుమతిం బడసి కొలువు
 చాలించి యథాగతకృతగమను లై రని చెప్పిన శ్రోత లవ్వలి
 వృత్తాంతంబు సెప్పు మని కథకు నడుగుబయలును. 128

ఉ ల్లా సాం త ము

మ. ముఖలింగేశ్వరునత్ప్రసాదమునసంపూర్ణప్రభావాధ్యుఁ డై
మఖిభుజ్నాథముఖాస్తదిక్పతిలసన్మాత్రాప్రభూతాంగుఁ డై
నిఖిలైశ్వర్యసమేతుఁ డై వసుమతీనేతృత్వవిఖ్యాతుఁ డై
సుఖి యశావిక్రమదేవవర్మ జగత్క శోభిల్లు నెల్లప్పుడున్.

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమత్కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
ప్రణీతంబైన విజయలక్ష్మీవిలాసం బను

నపూర్వప్రబంధంబునఁ

దృతీయోల్లాసము

శ్రీ . శ్రీ . శ్రీ .

శ్రీ రస్తు.

విజయలక్ష్మీవిలాసము,

అను

విక్రమాభ్యుదయము.

చతుర్థోల్లాసము.

మద్వన్ద్యంశమునకొ

బూమిశ్వరుఁ డగుచు జగతిఁ బట్టి బయపుర

శ్రీమించువిక్రమార్కుఁ డ

సామాన్యప్రతిభ నలరు శాశ్వతకీర్తిక.

1

వ. అక్కడకుండు శ్రోతల కిట్లనిమె నట్లు పుత్రకామేష్టి జేసిన
శ్రీరేఖాకృష్ణచంద్రదేవులకు విష్ణుదేవుండు ప్రత్యక్షంబై
వరం బొసంగినకొంతకాలంబునకు శ్రీరేఖాదేవి గుర్విణి
యయ్యె నయ్యెడ.

2

గుర్విణి వర్ణనము

క. నెల దప్పెఁ గోర్కులొప్పెను

బలుకులు నడకలును జాలఁ బడలికఁ జెప్పెన్

బలువేవి ల్లోగిఁ గప్పెను

వెలవెల నై మోము కళిలవిష్వం గుప్పెన్.

3

క. అలరెడుతేజముతోడన్

వెలుఁగొందెడుకొడుగు లోన వెలసినకతనన్

నెలఁతుక యొడ లయ్యెడలన్

దళతళ మనుకాంతి నలరెఁ దగఁ బరికింపన్.

4

క. సవతి యను వెడఁదకొడం

బవునో యనువగను భోలె నలివేశి కడున్

దవిలి భుజించెడి మన్నన్

భువిఁ గా దన నితరవస్తువులు లేవె తినన్.

5

వ. ఇట్లామె తొమ్మిది మాసంబులు సీరుమోసి శుక్లనామసంవత్సరంబున జ్యేష్ఠమాసంబునఁ గృష్ణక్షయంబునఁ జతుర్థిభానువాసరంబున ధనిష్ఠానక్షత్రద్వితీయపాదంబున మేషులగ్నంబున గురుఁడు మేషమును, రవి బుధశుక్రులు మిథునంబును, రాహువు కటకంబును, గుజుఁడు సింహంబును, శని వృశ్చికంబును, జంద్ర కేతువులు మకరంబునుబొంది యున్నయప్పు డొక్క శుభముహూర్తంబునఁ బర్వతాలుపేటలోన.

6

శ్రీ విక్రమ దేవవర్మజనము

క. కనె సుకుమారుఁ గుమారున్

మనసిజకల్పోత మోహమశుభాకారున్

జననాథభవ్యలక్షణ

జనితౌజస్సారు స్వర్ణసదృశశరీరున్.

7

చ. నెఱిలగనంబునం బొడమి నిద్దపుతేజున వెల్లుచున్నయ
చ్చిఱుతను మంత్రసాని తనఁజేసురియం దగ బొడ్డు గోసి సోఁ
దెఱవలు లాలవోసి యరితిం బొడితోఁ బొగ వేసి యుమ్మలం
బఱచిన మెత్తలం దునిచి పాటలు దీఁబుగఁ బొడిరూఁచుచున్.

ఆ. గాలి మాలి పోకి కందు సెవక యుండఁ

జల్లి బూదె వేళ్ళు వెల్లకులును

నూఱి పొగలు వేసి నోములు నోచిరి

పేరటాండ్లు భక్తి పేరుకొనఁగ.

9

న. లంగం గన్నతల్లి యగుశ్రీ రేఖాదేవి యుల్లంబున సంతపిల్లుచు
దానును.

10

మ. తిలతైలం బొడలెల్ల రాసి వెనుకన్ దివ్యజ్యేష్ఠగంధంబునుం
గలయం జల్లి హరిద్రచూర్ణమును నల్లం బెట్టి గోర్వెచ్చనీ
ళ్ళలఁ దానం బొనరించి యార్చితడి పాలున్నేయియుగబోసియు
య్యెలమంచంబున మెత్తలందునిచి హాయింబ్రోచెనబ్బలకున్.

శా. కాళ్ళుంజేతులు రెండుచేతులను దాఁ గైకొంచు నట్టిట్టు గా
వెళ్ళఁ ద్రిష్టచు నింతనే పుదరము స్వీపున్ శరీరంబునున్
వేళిళ్ళన్ వ్రాయుచులోనజీర్ణమగుఁబాల్వెన్నల్ తుణార్థంబులో
నే శృంగారాడమందుఁ బోలె ననుచు స్వీక్షించు నబ్బలకున్.

సీ. ఒకవేళ నున్యూల నునిచి బాలకు నూచి

జోలపాటలు పాడి క్రాలుచుండు

నొకమాటు సంకుతో నునిచి పాలను బాలు

నోటిలోఁ బోసి లో నొక్కుచుండు

నొకతేజ యురమునం దునిచి యడ్డాలు గా

చిలుత ముద్దాడి లో ముఱియుచుండు

నొకమాటు పొత్తి శృ నునిచి కన్నకుమారుఁ

బక్కలోఁ బండి తాఁ బాడుచుండు

తే. నొక్కఁటి మోము మోమున నునిచి నవ్వు

నొక్కతఱిఁ జిచ్చి గొట్టి న వొప్పఁ జేయు

నొక్కతూటి గిల్గింతల నొక్కి పెట్టు

నాత్మభస్ర నోముసమయంబునందుఁ దల్లి.

13

తే. ఉగ్గుఁబాలును లోనగునుచితవస్తు

సంతతులు వెట్టి పాపని సంతతంబు

నరసి పోషించు చుండ నయ్యన్నమిన్న

కంటినిఁ తెప్పవిధమునఁ గాచికొంచు.

14

ప. అంతఁ గృష్ణచంద్ర దేవుండు కుమారునకు జాతకర్మాదిసత్త్రి

యాశలాపంబులు విధ్యుక్తమృదులం జేసి శ్రీవిక్రమదేవవర్మ

యని నామకరణంబు వ్రాసె నంత నక్కుమారుండును శుక్ల
పక్షిపాకరునిచందంబున దినదినప్రవర్ధమానుం డై. 15

బా ల్య వ ర్ణ న ము

మ. నవరత్నంబులు రాలునో యనఁగ నానందంబు సంధించుచున్
నవు మో మెత్తికలస్వరంబునను విన్నాణంబు సంధిల్లఁ గా
నెవరేనిం బలికింప నూ! యనుచు లో నెన్నంగ మాతాడుసౌ
రవరీతిన్ జనకోటిముద్దులకుఁ దావై బాలుఁ డొప్పెం గడున్.

సీ. తల మెత్తి చూచుచు లలి నొత్తగిలుచును

గొన్ని నాశ్శకుఁ దానె కూరుచుండె

నది యిది చే నూని పదిలంబుగా లేచి

క్రమముగాఁ దుదకు విదైములు చేసెఁ

బడుచు లేచుచు వేడ్క పడి తప్పటడుగులు

వైచుచు నేర్చి చివరకు నడిచె

నా! యంచు నూ! యంచు నట్టిట్టు లాడుచు

నాటికి నాటికి మాట లాడె

తే, బొమ్మలను గూర్చుకొని చాల సమ్మతమునఁ

బొంగి యాడుచు నంతట సంగడిండ్లఁ

గూడి యాడుచుఁ బాడుచుఁ దోడివారి

వేడుకల కయ్యె రాఘాలి పేర్మి నపుడు,

చ. తనచెలికాండ్రతోఁ గలసి తా నొకరా జయి వారు సేనయై
చని యతఁ డింతద వ్వచట శాస్త్రవరాజచమూసమూహమం
చనుఁగులు తాము వోలె నగునందఱ గెల్చితి మంచు వారితా
వును దమ రాక్రమించుకొనిపుల్లలునాటెడునందునందునున్.

మత్త కోకిలము.

మట్టితోఁ గరులం బదాతుల మాపులన్ శకటంబులం
బెట్టి యిట్టును నట్టు నయ్యవి పెల్లురేఁగినకిన్నమైఁ
గొట్టికొన్నటు చేసి యొండొరు కొంతసేపటిలో నొక
శ్మిట్టె యోడినయట్లు చేయుచు నాటలాడు నతం డొగిన్. 19

చ. అడరి యనేకు లొక్కకడ నై తమవంకకు వచ్చి తత్పదం
బూడిసి కొనంగ నుండి రనునూహ జనించినయంతమాత్ర నొ
క్కడ చని వారిపైఁ బడి వికావికలై తఱలంగఁ గూయుచున్
జెడుగుడు లాడునాఁడు తమసీమజనుల్ బళియంచుమెచ్చగన్.

తే. శత్రువశమున నుండినసకలభూమి

భాగముల నిట్లు స్వవశంబు గాఁగఁ జేసి

కొందు నని తెల్పుటకు నేమొ కొండిక యతఁ

డుష్టపట్టిల నాఁడు పెం పుష్పతిల్ల.

21

ఉ. వేగురు చుట్టు మూఁగికొని వేయివిధంబులఁగన్నుఁ గప్పినన్

వీఁగనిచిత్తముం గలిగి విశ్రుతమార్గము వట్టి మెట్టుచున్

మూఁగినవంచకావళిని బోకడఁ బెట్టెద నంచుఁ చెల్పు నా
దాఁగురుమూత లాడుతఱి దాఁగినవారిని బట్టు నెట్టనన్. 22

తే. సూత్రము బన్ని రాజ్యాంగశుద్ధపథము
నిట్టునట్టును బోకుండఁ బట్టి నిలిపి
లీల నాడింతు నని తెల్పు లీల నతఁడు
గాలిపడగల నాడించు బాలుఁ డగుచు.

23

తే. అట్లు బెల్లయినందు కృష్ణాత్మజుండు
కష్టసుఖము లెఱుంగక యభేష్ట గతుల
నెల్లవారల యుల్లము పల్లవింప
మెట్లు చల్లారుముద్దులపట్టి యయ్యె.

24

మ. అపు డాంగీరసనామవత్సరములో నాకృష్ణచంద్రాఖ్యుఁ డా
న్మఃచంద్రుండుకుటుంబయుక్తుఁ డగుచున్ శ్రీశర్వతాల్పేటనుం
డి పచారింపం దగునానగర్కటకుకు నిచ్చేసి వాసింపె నె
ల్లపుడున్ శ్రీముఖలింగదర్శనము సేయ న్వచ్చు నన్ముచ్చటన్.

తే. అచట విక్రమదేవున కక్షరాభ్య
సనము గావించి బడి కంపి చదువఁ బెట్టె
జదివె నాతఁడు శ్రీకృష్ణశతక మొండు
బాలరామాయణంబును బ్రీజ్ఞ లేమి.

26

తే. ఇంతమాత్రమ తెలుగు నొక్కింతమాత్ర
నోఁడ్రిమును నేర్చె మూఁడేడు టుండి నగరి

కటకమున వెళ్ళి ధాత్రబ్రహ్మకమ్మునందు

దత్తుడై మాడుగుల కేగె దరలి యతఁడు.

27

ఉ. దత్తుడ యయ్యె మాడుగులధాత్రికి విక్రముఁ డంచు నారదుఁ
డత్తఱి నాలకించి యటు లైన నతం డుదయించు టెన్నఁ గా
రిత్త యటంచు దాన మొనరించిన నయ్యది చెల్లకుండ నే
నెత్తులు పన్ని కార్యమున కెంతయు విఘ్న మొనర్తు నేర్పునక.

తే. అతఁడు ఝాడ్ధరిడుఘాదుషా మైనఁ గాని

ధర్మసంస్థాపనము చేసి ధాత్రిఁ బ్రోవఁ

జాలఁ డామాడుగుల ఘాదుషాల లోని

యలఁతి సామంతసామ్రాజ్య మగును గాడె.

29

వ. అని నిశ్చయించి తదంతరాయాన్వేషణంబు గావించి వారివారి
యంతరంగంబులనావహించి కార్యంబు సాధించె నదియెట్టిదనిన.

నీ. శిష్టుక్ష్మశ్శకవీంద్రు నిష్టుఁడామాడ్గుల

కృష్ణభూపతిభార్య లిద్ద టక్క

సెల్లెండు గుఱుపురక్షితిపాలపుత్రికల్

పట్టపుదేవి మై పరగు నీత

కృష్ణచంద్రుని వేడి యేకపుత్రుని విక్ర

ముని దత్త పుత్రుగాఁ గొనియె సంత

నీతామహాదేవిచెల్లెలుక సంతతియు

నగునీలమణిదేవి యడ్డు దగిలి

తే. వ్యేజ్య మొనరించి దత్తత వ్రీలఁ జేసె
మనకథానాయకుం డంత మాఝల విడి
తల్లిదండ్రులచెంతకుఁ దరలి వచ్చి
నీతిమంజరి చదివె సంప్రీతి నచట.

31

వ. ఏడేడ్లయీడున దత్తుఁ డై మాడుగులకుం జని రెండువత్స
రంబు లట నుండినప్ప డతండు రఘువంశంబున రెండుసర్గలు
చదివె నంత.

32

ఉ. మాఝలనుండి వచ్చినసమక జనయిత్రి పెరింబు నొండఁ బై
చేష్టక మైనతండ్రి తన కేష్టు పెదా అరుచెంచినప్పు పో
గో ఝడువంగనై యతఁడు కొందఱు రమ్మని ప్రోత్సహించుటకా
వ డ్దయి వారి వెంబడిని వచ్చె విశాఖపురి స్వసింహగళ. 33

తే. జయపురిమునుండి సార్ధత్రిశతము మొదట
నడుమ నెనిమిది నూఱులు కడపటను స
హస్రమును మాసభృతి రాఁగ నయ్యె దాస
గాలమును ద్రోయుచుండె నాప్రోల సతఁడు.

34

నారదుఁడు సరస్వతికిఁ బ్రభోక్షించుట

వ. ఇట్లున్నసమయంబున నారదుం డొక్కనాఁడు బ్రాహ్మణ
రూపంబున వచ్చి విద్యాభ్యాసము చేయుచున్నవిక్రమకుమా
రుం గాంచి ధర్మసంస్థానదత్తుం డగునితనికి విద్య లొసంగు

మని సరస్వతిం బ్రాడ్ధింత మని సత్యలోకంబునకుం జని విద్యా
స్వరూణి యగునద్దేవిగనుంగొని నమస్కరించి యిట్లనియె.

చ. నినుఁ గనుఁ గొన్నఁ జాలి యగు నీవు సుఖింబన నెట్టలుండునో
కని విని యే నెఱుంగ వొకకాలము నాటికి నెకు ఁవ్వయే
దినమును రచ్చ కెక్కుటమె టీఱనివాక్కులహంబె చాలిఁగ
ట్టినమగఁ డైన ఛాందసుఁ డతే సుగ మెట్లగుదెంచునమ్మరో.

క. పదుగురినోళ్ళుం బ సచుఁ

టదియుండఁగ నిమ్ము నిన్నహరి శిముఁ జ

క్కెదు రిక్కోసి పెట్టెడు

నది పైఁగ రాని దేమి యందం దల్లి.

37

ఆ. మగనిమాట కేమి మగనాలి కెట్లైన

వానిపోరు పడఁగ వచ్చు ననిన

నత్తగారిపోరు నాడుబిడ్డనిపోరు

పడఁగ రాని దనుచుఁ బలుకుచుంటి.

38

క. హరియుర మెక్కితి ననుచున్

గరువము హెచ్చవై నత్తగారికి నీపై

గురువులువాఁడు గోము

గరితరా ! ని న్నెడల నడవఁ గాఁ దలపోయున్ .

39

శా. నీరాపుల్ గననో మమ్మె నననీ ! నీ విట్టికిష్టంబులన్

భాగ్యశంకర నెల్లకారతలవలెన్ పైఁడంగ లే విం కిటన్

గారాబంబున నిన్నుఁ గైకొని మదిం గాంక్షించి నేవించెడి
ధీరోదాత్తుఁడు విక్రమప్రభువు హృద్విధిం బ్రతిష్ఠించుచున్.

క. అతఁ డుర్వర నన్నిట ను

న్నతిఁ గాంచు విశాఖపురమునం గలఁ డటకున్

మతిసేయు మరుగ సౌఖ్య

స్థితిఁ గల్గెడు నాదు నొడులు త్రికరణశుద్ధుల్.

41

క. చెప్పఁ గలయంతవట్టుం

జెప్పితి నీమీఁదికూర్మిఁజేసి మహేశీ !

తప్పక నీమది కిత వగు

చొప్పునఁ గావింపు తగవు చొప్పుడి యుండన్.

42

❀ సరస్వతి తనలో నాలోచించుట ❀

వ. అని యనేకవిధంబులం బోధించుచుం జెప్పిన నప్పులుకుంబోడి

వేడుకమెయి నాతని నంపిపుచ్చి యేకాంతంబునకుం జని తన

మనంబున.

43

ఉ. వేదజడుండు పెన్ముదిమి వీసరవోయినవాఁడు తాత తా

నేదినమున్ యతీశ్వరుల కేడ్గడ యయ్యెడు మట్టిభామ్మలన్.

వేదురురీతిఁ జేయునని వేడుక నుండెడు సన్న నోళులం

గాదన కెట్లు వేసికొని కాఁజీయ వైటెడు నామగం డయో.

ఉ. ఈతని గట్టుకొన్న మొద లీతలఁ బాసినగొడ్డువోలె నే

నైతి సుఖం బెఱుంగ నలకంతయు నానయి నత్త కోతలన్

నాతను వింత లింత లయి నాశిలఁ జొచ్చెఁ గ్రమక్రమంబునం
బాతము సంభవించెడిని భద్రము లెంచుచు నిట్టు లుండినన్.

మత్త కోకిలము.

అత్త యెంతయు సంతసంబున నాత్మవల్లిభువక్షమున్
గుత్త చేసి వసించి మించినకోర్కు లంది సుఖించుఁ దా
నుత్తమాంగన యన్యశంబున నూరఁబోవక యుండు నే
నుత్తగోల నెఱుంగ నాల్కగ లొందుపొందిక లక్కటా. 46

సీ. మాయత్త సిరి యిట్లు మగని టొమ్మెక్కి లో
కేళి యై గరిమతో నాశ మించు
మాపిన్ని పార్వతి మగనిసామే నాక్ర
మించి లోకఖ్యాతి మిసిమి నెసఁగు
మాచెలి యింద్రాణి మగనితో నేప్రొద్దు
సింగంపుగనైపైఁ జెలువు మీఱు
మాలోకబంధువుల్ మగలచెట్టం బెడఁ
బాయనట్టిర యయి ప్రబలుచుండు

తే. వేదజడుఁ గట్టికొన్ననే నేది లేక
మగనిపొం దిట్టు లుండు నన్మాట కైన
నోచుకోకున్నదాన నై నొగిలి యిట్లు
భాగులఁగా నుంటి బ్రదు కెల్లఁ బొల్లగాను,

న. అని యనేకవిధంబుల నగచి వగచి తాఁగ యని రచ్చనట్టుల
 రట్టువచ్చినను రా ని మ్మని దాని కియ్యకోలు చేసి బ్రహ్మలో
 కంబుఁ బెడఁబాసి భూలోకం బెల్ల వైభవంబుల కాకరం
 బనియు నందు భారతవర్షం బుత్తమోత్తమం బనియు నెంచి
 యటకుం బోఁ దలంచి యం దేవదాన్యుని వరించుదాన నో
 యని యంతరంగంబున వింత వితర్కించి యంతలో నారద
 మునిగోధనంబు బుద్ధిం దగిలించి.

48

మత్తకోకిలము.

కృష్ణచంద్రవిక్రముండు సుకీర్తితుండు జగంబులన్
 విష్ణుతుల్యుండు సత్యసంధుండు వెన్కఁ గాఁ గలవాఁడు రో
 చిష్ణు వాతని చెంత కేగినఁ జేరఁ దీసి భజించు వ
 ర్ధిష్ణువై కడు గారవంబునఁ దేటిపాటఁగఁ జూచుచున్.

49

సీ. ఆపాదమస్తక మను వైన నగలు మే

నెల్ల నిండఁగఁ బెట్టి యేలుకొనును

జాతియు రీతియు శయ్య పాకంబును

జతనుపడం జేసి సాకికొనును

హావభావంబుల ననుకూలపద్ధతు

లలవడఁగం జేసి యరసికొనును

నవరసంబులతోడి నవ్యకళల్ గూర్చి

నదసౌష్ఠ్యము గల్గఁ బొదివికొనును

తే. జంషకోత్పలమాలికల్ సాధుగీత

ములును నా కింపు పుట్టంగఁ బొందలఁ జేసి

మంచికొను నన్ను నే సౌకుమార్యమునను

సర్వలోకవిఖ్యాతికి స్థాన మగుదు.

50

చ. నను విడినాఁడఁ డెన్నఁడుచు నాయకరత్నముఁ బోలె గంగనీ
మను దగిలించుకొంఁచుఁ గడుమన్ననఁ జేసెను నెల్లవేళలన్
ఘనతరవైభవంబునను గ్రాలుచు నిచ్చకొలంది నెల్లవో
ట్లను విహరించుచున్ సుఖపడం గల విక్రమదేవునంగతిన్.

సరస్వతి కీర్తితో భూలోకమునకు వచ్చుట

క. కట్టళ్ళ బడుచు నిచ్చటఁ

దిట్టులఁ బడ నోప నత్త దే రాజ్యం బై

దిట్టపడ నిమ్ము నే నిక

ని ట్టుగడ గఁ జాల జగతి కేగెద ననుచున్.

52

వ. మఁలంబున నిశ్చయించుకొని తన చెలిమికత్తె యగుకీర్తికాంతం
బిలిచి దానితో నగతయుం జెప్పి యొప్పించిన నప్పడంతయు.

ఆ. మెఱుఁగులేదు నాకు మిసిమింతురాల నై

పోవుచుంటిఁ బూట పూటకు నిట

నావిహారములకుఁ దావును దగి యుండ

దేస్తు నిన్ను విడువ లేను దల్లి.

54

క. నినుఁ గూడి మాడి యుండఁ

మన మగుఁ గా కొంటి నిచట మసలఁ దుంపఁ

మనవి విని నన్ను నీతోఁ

గొని పొమ్ము శుభమ్ము నీ కగుం గళ్యాణి.

55

వ. అని విన్నవించిన నొఁ గత మని వాద్దేవత యశోవనితం
గూడి సత్యలోకంబు విడిచి భూలోకంబునకు వచ్చినంత 56

హి మ వ త్ప ర్వ త వ ర్ణ న ము

మ. కని రావాణియుఁగీర్తికాంతయులసత్కాంతిచ్చటాచ్చాదితా
వనిదిగ్విష్ణుఁడోష్ణభానుకిరణ వ్యాపారభూరిద్రవ
ద్ధననీహారశిలాతల్లోల్లసితవాగ కల్లోలితస్వర్ణదీ
జనితోదారజగత్త్రియీనుతయశస్సాంద్రమ్ముగోత్రేంద్రమున్

మ. బయలేరు న్నెల రాయుకూటశిరముల్ పశ్చాతద్గళ్యామలో
ఛ్చ్రయతాపింఛవనద్విపాజనము భస్వద్విస్త్రతప్రాణసం
చయగర్భంబమలాంగముంబొదలసాక్షాత్కారముంజేయుశూ
లి యనంబోలఁగఁదోచె వారలకుఁబ్రాలేయాచలంబయ్యెడన్.

తే. కాలు వెట్టినచోఁ లెల్లఁ గనకమణులు
ఘనతరాపథులుం గన్నుఁ గవకుఁ దోఁప
మంచు దోషము గా వారి లెంచ రెరి

తియ్యమావిపండున జీడి తెలియనట్లు.

59

వ. అట్లు దానియనుభావంబున కద్భుతంబు నొందుచు నావాణి
కీర్తులు.

60

సీ. జగముల సృజియింపఁ జంపఁ బెంపం జాలు
సీశ్వరేశ్వరునకు నితఁడు మామ
కను మూసెనేని లోకము నశింపఁగఁ జేయు
నాదిశక్తికి నితం డనుఁగుఁడండ్రీ
గోహృదధర నై మహారత్నదుగ్ధము
లిచ్చుధరాదేవి కితఁడు బిడ్డ
తారకాదుల గిట్టి దైవతాధులఁ గొట్టు
నిందునిదళవాయి కితఁడు తాత

తే. ముజ్జగంబులను బవిత్రముగ నొసర్ప
నవతరించినగంగామహాస్రవంతి
కితఁడు పుట్టినయిల్లు సంస్తుతవిభావుఁ
డగునితని వైభవం బెన్న నలఁతి యగునె.

61

మ. అఖిలారాధ్యునికాళులం గడిగి కన్యాదానముం జేసి చి
త్సుఖివృత్తిం దనయింట నిల్లిటముగా శుంభత్సవంబునన్
మఖిభుజ్నాధముఃఖిలామరగణానందంబు గా నిచ్చి తా
సుఖమైయీహిమవన్న గేంద్రుఁడెనఁగు స్తోత్రాతిపాత్రంబుగన్

వ. అన్ని ప్రశంసించుచుం గొంత చని గంగానదిం గనుంగొని
సరస్వతి కీర్తికాంత దిక్కుమొగం బై యిట్లనియె.

62

గం గా వ ర్ణ న ము.

మ. పరఃగం దోల్త హిరణ్యగర్భనిశుభవ్యాపారపాత్రంబునన్
 వరసీరం బయి పిమ్మటన్ హరికి సత్సాదోదకం బై యనం
 తర మీశానునిశీర్ష భూషణము నై తర్వాత శ్రీజహ్నున
 ద్వరకన్యామణి యై ప్రకాశితెడు నీభాగీరథీగంగ యే. 64

సీ అతఁ డంతదనుక స్వర్గతి నొందు నిం దెంత
 దనుక నెవ్వనియమ్ము లొనరుచుండు
 సతఁడు జగద్వంద్యుఁ డై శివరూపుఁ డౌ
 నేతత్తటమునందు నెవ్వఁ డీగ్లు
 సతఁడు సవిత్ప్రగోళమం దుండు నెవఁ డిందు
 సావిత్రి జపియించి సంధ్య వార్చు
 సతఁడు పితృప్రీతి నమరత్వమును బొందు
 నిందుఁ బిండము లెవ్వఁ డిడునొ పితృల

తే. కిందు వారాణసీక్షేత్రమందు మరణ
 మంద నెంతు రింద్రుండొట్టియమరు లెల్ల
 మూఁడుకన్నలు నైదుమాములును బొంది

శిల్పిలుతోపేరులు నెల్లనగల్ చేకొనంగ.

65

వ. అని యభివందనం బాచరించి యిచ్చుక చని.

66

క. ఇది వారాణసి యనుచుం

బాదలెడుసత్త నము శిశుఁడు ముద మెదఁ గడరన్

గదిసి వసించెడు సతితో

నిది కల్పాంతమునఁ జెడక యెసకంబెసఁగున్.

67

తే. తనదుకడుపునఁ బడునట్టిజనుల నెపుడు

వెండిఁ గూర్చుండి బంగారు వ్రేల నంటి

యస్టభూతు లనుభవింప నాచరింతు

ననుచుఁ గై గంకణము గట్టుకొనియెఁ గాశి.

68

చ. దురితలతాలలిత్ర మయి దుర్నయగాడితమిస్తమిత్ర మై

పరమపవిత్రమై సుజననద్వలకెంతయు జ్ఞానసూత్రమై

గురుతరమోక్షసత్ర మయి కోరికచేలను బెంచుక్షేత్ర మై

పరఁగెడు కాశికాపురము పద్మదళాయతచారులోచనా.

69

వ. అని తదనుభావంబున కచ్చెరుపడి మెచ్చుచుం ద్ర్యంబక

మ్మునకుం జని గోదావరిం దర్శించి.

70

శా. బమ్మం గన్నమ కమ్మ వై హరికిని బాదమ్మనం బాట్టి గౌ

రమ్మం బ్రక్కకుఁద్రోసి యీశుశిరమదావాసముం గాంచిపా

పమ్ము ల్వాసి గరిష్ఠి గోతమముని బాలింప వేంచేయుమా

యమ్మా! గంగమతల్లి! మమ్మరయరావమ్మా! శుభాకారతన్.

వ. అని స్థాధించి తన్మాగ్గాఁ వట్టి చని భద్రగిరిరామభద్రుఁ

దర్శించి.

72

భద్రాచలరామవర్ణనము

సీ. ఇతఁ డఁటే జగ మెల్ల నెనఁగింపఁ గౌసల్య
కడుపుచల్లఁగఁ గన్న కొడుకుకుట్ట
ఇతఁ డఁటే సోకుల నెదిరించి జడదారి
యజ్ఞంబు గాచినయట్టిబిరుదు
ఇతఁ డఁటే వేనవే లెత్తఁగలేనియూ
శ్వరునివిల్ విఱచినబల్లిదుండు
ఇతఁ డఁటే శబరి దా నిడినయెంగిలి సూడి
దని ప్రీతితోడ మెక్కినదయాళుఁ

తే. డితఁ డఁటే వారినిధిఁ గట్టి యెనఁగినాతఁ
డితఁ డఁటే రావణునిఁ జావనేసినాతఁ
డితఁ డఁటే విభీషణుని గాచి యేలినాతఁ
డితఁ డఁటే జగ మేలు లక్ష్మీశ్వరుండు.

73

సరస్వతి జయపురారణ్యాదులువర్ణించుట

వ. అని ప్రశంసించుచు నట నుండి ప్రాజ్ఞార్ధంబుఁ బట్టి మహార
ణ్యంబు లరయుచుం జని చని జయపురంబు దరియ న్వచ్చి
సరస్వతి కీర్తిగాతం గాంచి యంగుళినిగ్దేశంబు నేయుచు. 74

శా. నాకంబెన్నఁడు క్రిందికిఁ బడవయుండన్ వేల్పులూహించియ
స్తోకప్రజ్ఞరసాతలం బరయుపాతు ల్లు సీభూమి భూ

ర్యాకారంబులు స్తంభముల్ నిలిపిరా యన్నట్టులీభూధ్రముల్
నాకుంబోల్పగదోచుసాధ్యసమునుస్సంతోషముగూర్చుచున్

వ. అదె చూడు చూడు మాక్రోలుపులి.

76

ఉ. మోమువిగించి కన్నుఁగవమోక్షకమాచుచునిష్పల్కొల్కఁగా
సీమెయి దృష్టి సాచి యొకయింతటిలో నిల దద్దఱిల్లఁ బె
ల్లమడమ్రోయగాండ్రుమనియూర్చి వియత్సథమంటునోయనన్
దీమనమొప్పుగా దవుడు దీయగ్ర సించియు నోట జంతువున్.

ఉ. అండజయాన ! చూచితివె హర్ష మొసంగెడు దంతినంతతుల్
పిండులు గట్టి బిట్టడరి పెద్దలు ముందు నడంగ నల్లనన్.
దొండము లెత్తి పూత్కృతులతో విలసిల్లుచు నల్లచాయలన్
గొండలసందులన్ నడచుకొండ లొకోయనఁజూడనొప్పెడున్

మత్తకోకిలము.

కాలకేయు లెఱుంగ కప్పుడు కంధి డాగిరి గాని యీ
సాల తాల తమాల బియ్య రసా , ముఖ్యమహాద్రుమా
భీలకానన మిందు డాగిన బీ తొకింతయు లేక యుం
డ్రోలతాంగి! రవిద్యతుల్ పడియుండ వీగహనంబునన్. 79

వ. అదె వీక్షింపు తలోదనీ ! జయపురప్రాంతంబులం గొండలం
దుదయంబందిననీటిధార నది యై యుప్పొంగి పాటంగ నొ
డ్లదరిన్ రాపొడి యేరి మూస నిడి వండం గాంచనం బబ్బుని
ప్పదమందుంగల వెన్నియేనియు గను ల్బంగారముందీయఁగన్.

మ. జలపాతం బదె చూచితే సుతతి! యశ్రాంతంబు నెత్తైనకొం
డలపై నుండి మహాస్వనంబునను గ్రిందఁ బడ్డనీ శ్వాకసం
బలమం బోయెడునట్లు పై కెగిరి ముత్యా ల్చుల్లున స్లెలెడం
గలయం బుల్లుచు నేత్రసర్వ మగుచున్ గన్పట్టు విస్పట్టుచున్.

ఉ. పట్టుపులుగులం బెనుచుపట్టి చూచితె కీర్తికామినీ!
పెట్టినగ్రుడ్లనుండి కపః బిన్నలు పెద్దలు పెద్దపెద్దలుం
బట్టినకోశము ల్విరియ బాటెడుచిల్కలు గన్నుపండువై
యిట్టిమెడం గలంచు మది కెంకయునింతగః దోచియిప్పరిన్.

చ. కనుగొను మల్లలోయల సఖిండగతింబ్రవహించువాగులన్
బనుపడునాగరంగములు పచ్చగఁ బండినపండ్ల నిండి పైఁ
జనుమన కిట్లు తోచెడి వసంతునిరాకకు వేచి మోములన్
వనవనితామణుల్ పసపు వాసి నెసంగఁగఁ దాల్చిరో యనన్.

మ. పసపుంబయ్యెద లొప్పుపుప్పొడిగముల్, పాలిండ్లుపూగుత్తులు
ల్లిసదంగాబులుపోవుతీనలా, కురుల్ పైనాడుతే, ట్లంఘ్రులుం
గిసలంబుల్ నగవుల్ సుమంబులగుచు గీర్తింపనైయొప్పుఁగాఁ
బసమీఱ న్వనలక్ష్మీలున్ వసంతలున్ పర్తింతురేకాకృతి. 84

మ. సెలయేళ్ళం గను మల్లవే గిరులలోఁ జెన్నారుతాచాళ్ళపైఁ
గలగల్లాడుచు వాకపండులగతిన్ గన్పట్టిపార్వీ శృలన్
గళముల్వంచిజలంబులానుమృగముల్ కందోయిపైదుంపురుల్
కలయంబడ్డ విదిర్చెడి మొగములం గంటే కురంగేక్షణ.

తే. గాగినిగురువ గరుశాఖ గదలి తాళ

జుమ్మి లలి రేగ మసుమక్షీకమ్ము లంత

నా పెరునుండి కాకెడుతేనె నా

నగుల వేయు ప్రోతము గంభీరము.

86

మ. పరిమళగర్వలగా ముక్కులకు పూస జాలి పాదంబునం
గొలి పావైకము కొమ్మపై నిలిచెక్కున వీరి భక్షించుచు
బలితప్రక్రియఁబల్కుచు బిక ముగిబాటగ మాతొడ్డి పె
గినుకం జుపుచు జిల్గు గుల్కు నదె వీక్షింతే సరోజేక్షణ.

వ. అని మఱియు ననేకవిధముల వనవైభవం బభినర్ణించుచు
జయపురరాజ్యంబు నతిక్రమించి కీర్తికాంతానరస్వతులు
కథానాయకుఁడు విశాఖసత్తనంబు నుండ నని తెలియ
వచ్చుటంచేసి తజస్వినానం దగులర్పణలు పేటమార్గంబున
ముఖలింగక్షేత్రంబును, నగరికటకంబును, శ్రీకూర్మంబును
జిత్తగించి కింగిద్దూరంబును నున్నవిశాఖపురంబునకు జని
రదియును.

88

సరస్వతి విశాఖపురికి వచ్చుట

చ. తుదివలస్వ డస్వరము తోరపుమేడలు మేటిమాడుగుల్
సదనములు మహిజములు శాంతసముద్రజలాంతరంబున
బ్రదిలినసూర్యకాంతి ప్రసరించుటచే బ్రతిబింబితంబు లై
మదులకుఁ దోచ వచ్చుగరిమ దగులన్నగలోకమో యన.

ఘ. మధుమాసంబున గేయునుంబవ అసామాన్యంబుగాఁ దెమ్మరల్
మధితోష్ణప్రభవంబు లై జలధిపాణ్యధ్వంబున ధుంకి ఖి

వ్యధితంబుల్ జలశీకరంబులు జగద్వ్యాప్తంబుగాఁ జేసి సు
ప్రధితంబుల్ చలువల్ జనించునటు లేవ న్నెట్టు నప్పట్టునన్.

తే. భక్తసంప్రార్థనంబున స్వామిమలకు

నల్లకైలాసముననుండి నరుగునావి

శాఘుఁ డటఁ జల్లగాలికి సౌఖ్య మొంది

పురము తనపేర నటఁ గట్టి పోయె మున్ను.

91

మ. కలివేళన్ సకలార్థసంతతులకుం గళ్యాణహర్యాళికిన్

విలసన్నాయన భాస్థలంబులకు సద్విద్యాప్రదానాధ్యసం

స్థలకున్ సజ్జనకోటికిన్ నిలయ మై తల్కొత్తు నంచు స్వరం

బెలమి జేసె విశాఘుఁ డప్పరికిదా నెంతేబ్రియం బేర్పడన్.

వ. అట్టివిశాఘపత్త నంబునకుఁ గీర్తికాంతాసరస్వతులు విజయం

చేసి వాయురూపంబున నందు విహరించుచు విక్రమదేవుని

విడిదకుం జనుదెంచి మించినవేడ్క సమ్మహికళన్త్రు నావేశించి

రంత నతండును.

93

 విక్రముని విద్యావిశేషము

సీ. ఎంతచెప్పినఁ గాని యెఱుంగఁ బడనివిద్య

నుపదేశమాత్రన యూహ చేసె

నొకదొరచెంగట హూణవిద్యయు నొక

వైయాకరణుచెంత వ్యాకరణము

నొక్కదైవజ్ఞునిచక్కి జ్యోతిషము నిం

కొక్కతార్కికుచెంత నొక్కముక్క

రమ్యకలాక్షణీకువియోద్ధ గణంబుల

గురుతులం దెలిపెడిగురులఘువులు

తే. చదివి లోకమునం గలనకలవిధము

లయినగ్రంథములం దెచ్చి యప్పు డపు చొ

క్కొక్కపరి చూచి చూడనిక్కొ జూచి

యన్నివిద్యఁ బండితుం డయ్యె నతఁడు.

94

తే. ఇట్లు లారాచజాబిల్లి పుట్టి నేర్చె

నొక్కొ పుట్టక నేర్చెనొక్కొ యటంచు

జనులు నుతియించువడుపున సకలధర్మ

మును నేర్చెను దనుదాన పాలుపు మీఱ.

95

క. తా నల్లినాఁడు విద్యా

దాసము గావించియున్నధన్యుఁడు విద్యా

మానవతీకరుణాన్వితఁ

డైనట్టిఁడు గాన విద్య లభ్యె నతనికిఁ.

96

తే. అతఁ డోధిము సగస్కృత మాంధ్ర మింగి

లీఘ హిందియు ననునైదుభాషలందు

నేర్పరియుఁ బండితుం డయి కూర్పరి యయి

విద్వదభిసంఘతుం డయి వినుఁజి గాంచె.

97

మ. చతురత్వంబున రక్తినుక్తిమొద లాపద్వింశతిచ్ఛందముల్

ప్రతివారమును బ్రస్తరించి తెలియఁ భావించి వృత్తంబు లి

ప్పతి సాహిత్యము వేలు మే లని కవల్ వణ్ణంప సర్వేశ్వరుం

బ్రతిపాటించు ప్రముఖముల్ సలిపెడిక రంజింద్ర చంద్రుండీక.

అంధకర్తృత్వము

సీ. వరకవి మై శ్రీనివాసకళ్యాణనా

టక మాంధ్రమునఁ జేసె సుకపు లెన్న

నవలికాలమున మానవతీచరిత్ర మన్

దృశ్యకావ్యము చేసెఁ దెలుఁగుబాస

గీతపద్యంబుల సీతిగీతతతి యన్

వరకృతి యొం డాంధ్రభాషఁ జేసె

నాంధ్రప్రత్తికలలో వ్యాసంబులే కాక

విడిపద్యములు వేలు కడిమిఁ జేసె

తే. ననఘుఁ డలమంత్రిపైగడ సూర్యప్రకాశ

సత్కవికన్యతకృష్ణాక్షునచరిత న్వ్యక్తి

కావ్యమున కాంధ్రమునను డీకన్ రచించె

దివ్యగుణవర్మ విక్రమ దేవవర్మ.

99

సీ. చాతుర్య మెసయి సుగీశరాధామాన్

నమ్ము నాఁబడునాటకమ్ము మఱియు

సరసగీతావళిసన్నామకృతి పద్య

ములును బాటలు శ్లోకములును గలుగ

భక్తిరత్నానభిరకృత్యముఁ దులసీ

విక్రమరామాయణ ప్రమంబు

నాచమనవిధాన ముగియఁజగ్వ్యోగీయ

సంభార్యయోగ మన్ సద్వచనము

తే. సరసకాదంబరీకధానారవచన

మాదిగా నోధ్రమునఁ బెక్కు తైస్త్రిధ
రాజములు సల్పె సత్కవిరాజు తెన్న
సాధుసద్గణపాలి రాజ్యపశాలి.

100

తే. ఆంధ్రమున నోధ్రమునను ద్విజాచమరవి

ధానముక భగవద్గీతఁ దగుమహత్వ
మమర గోవిందమంజరికావలయును
విష్ణు తెన్న రచించె నెవ్వకముండు.

101

క. జాతకముహూర్త ముఖ్య

జ్యోతిషభాగములయందు ససమానుం
భూతభవిష్యద్వృత్తిము
లారఁడు సరి దాకఁ జెప్పఁ జిగిసమాక్ర.

102

తే. తన కొకస్వంతు బృరబె యెరిసంపఁ

దానె గ్రంథములెరిసి నైచ్చులు చేసి
కొని మహానైచ్చు డియ్యె నాసునుండు ధాతు
పును బరీక్షించి చెప్పఁ జూడెననిధమున.

103

తే. వాత్సక్యకళాపద్ధతిధాతుగతు

నెఱుంగు చున్నఁగ గ్రహములు నెఱుంగుట్టి
దయగు నట్టిధాతుపరీక్షి నప్రసక్తును
బురుండుగాఁ జెప్పి ఎచ్చు నానరవగేయ.

104

వి వా హా ది క ము

వ. సరస్వతీ ప్రసాదంబున నిట్లు వివిధవిద్యలు బండతుండై వండి
కెక్కి విక్రమదేవుడు విరాజిల్లుచున్న సమయమున. 105

సీ. వారణాంబర వసు ధారణిసంఖ్య నొ
నబ్బంబునందుఁ జోహాణమౌత
భవనిరాకారసింగ్భహదరునకును హే
మకుమారిదేవికిఁ సుకృతఫలము
గా జనించినపుత్రికామణి మైనహీ
రాదేవిఁ బెండ్లిమై రాజమాన్యుఁ
డైనవిక్రమదేవుఁ డామె కాల్యెట్టిన
దాదిగాఁ బ్రబలుఁ డై యతిశయిల్లె

తే. అతనికి సువర్ణరేఖ య౯సుత జనించె
నారమణిని నిచ్చారాకుమారుడై ప్ర
సిద్ధిఁ గవినవిద్యాధరసింగుదేవు
ప్రభునకు నొసంగి వేడుకఁ బెండ్లి చేసె. 106

క. శ్రీయుతుఁ డగువిద్యాధరుఁ
డాయల్లుడు జగము మెచ్చ నధికాభిఖ్య
బీ- యో- బీ- యల్- యం- ఆ
ఏ- యస్ బిరుదంబు లంది యెసఁగఁ బెనఁగున్. 107

తే. ఆసువర్ణరేఖకును విద్యాధరునకు
జనన మైరి పద్మావతి యనెడుకన్య

యును బ్రతాపనారాయణుఁ డనఁగ మఱియు
విజయ నారాయణుం డన వెలయు సురులు.

108

క. పుత్రికయు నల్లుఁడున్ దా

హిత్తులును గళత్త మెపుడు హితమతిఁ గొలువన్
మైత్రిం జేయుచు విక్రమ

ధాతీశ్వరుఁ డెనక మెనఁగుఁ దాశ్చర్యమునన్.

109

❀ విక్రముని ధర్మగుణ ప్రశంస ❀

వ. అట్లు కుటుంబవంతుం డై దండి కెక్కిన శ్రీవిక్రమదేవవర్మ
మహీమహేంద్రుం డజ్జయపురంబునుండి మాసైకసహస్రముం
బడయుచు.

110

చ. క్షుద్రువఁగఁ గట్ట లేక కడుఁ గొందల మంచెడుచీదవారి నె
ప్పుడు గనినన్ దయగారసము పొంపిరివోవఁగఁ జేరఁ దీసి లోఁ
గొడుకులకన్న మిన్నయగుకోరికఁ గన్గొనుచుం దదిప్రముల్
తడయక తీర్చి స్తోచెడు నశం చొనరం దనశక్తి మెపునన్.

111

సీ బీదలఁ బాడఁగన్నఁ బెరిమతో వారల

కన్న పానము లిచ్చి యాచరించు

విద్యాధులకు మాసవేతనములు పుస్త

కము లిచ్చి యెంతయుఁ గరుణ నరయుఁ

గవులును బండితుల్ కానిపించినయంతఁ

దగినంత ధన మిచ్చి తనియఁ జేయుఁ

బత్రికలం గొని పత్రికాధిపతుల

కర్ణాదు లొసఁగి సాయం బొనర్చు

తే. నెవ్వఁ డేయుపకృతిఁ గోరి యేగుడెంచి

వినిచినంతన కాదు పో దనక వాని

కోరిక నశింపఁ గాఁ జేసి గారవమున
నంపి పుచ్చెడు విక్రమాఖ్యాకవిభుఁడు.

112

తే. అంబికామపురికి నాను లౌ నరునా
నను జగన్మిత్ర నాటకన మిత్ర నిశీప
దానిఁ బోషించుభారము తాన పూర
నాటకప్రియుఁ శజ్జననాయకుఁడు.

113

క. శ్రీరామలీల యని చెడు
పేరున శ్రీరామనవమి. బేర్కొని మహముం
గోరిక గావించెడు నా
ధీరుఁడు ప్రతివత్సరంబు దివ్యులు మెచ్చున్.

114

వ. అని చెప్పిన కని శ్రోత లవ్వలివృత్తాంతంబు సెప్ప మని
కథకు నడుగుటయును.

115

ఉల్లాసావ ము

ఉ. లే దన్మతోక్తి, లేన వెఱ, లేదు ముఖస్తుతి, లేదు క్రూర్యమున్
లేదు ఖిలస్రసంగమును, లేదుదురూహయు, లేదులోభమున్
లేదు పరావవాదమును, లేదు జడత్వము నట్టి డయ్యునున్
లే దన కిచ్చు నర్థులకు లేవడి వో. నలవిక్రముం డిలన్.

116

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమత్కవిసారస్వభావ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
ప్రణీతం బైన విజయలక్ష్మీవిలాసం బను
సమూర్వస్రబంధంబునఁ
జుతుర్థోల్లాసము

శ్రీరస్తు.

విజయలక్ష్మీవిలాసము

అను

విక్రమాభ్యుదయము.

సంచమోల్లాసము.

మద్రాజకులార్ణవ

సోముం డై విభవతులితసుత్రాముం డై

భూమి నగు కల్పవృక్షం

బై మించెడువిక్రమక్షమాధిపుఁ డలరున్.

1

వ. అక్కఱకుండు శ్రోతల కిట్లవియె నట్లు విశాఖపట్టణంబున
విక్రమదేవవర్మ విరాజిల్లుచున్న సమయంబున విశ్వసృష్టిండ
నుండు వివిధలోకంబులం బరిభ్రమించుచు విప్రవేషంబున
నట వచ్చి విద్యావంతుఁ డై యమ్మహారాజు కౌమారదశం
బొందియున్నవాఁ డని యెఱింగి యితండు రూఢుఖిండు
భాదుషా యైనది గాని తనయవతారంబునకు ఫలంబు చేక్షా

ర్పం జాలం డనియు నప్పదంబు యౌవనప్రాదుర్భావంబునం
 గాక యంతదనుకం గాకుండుటకుఁ దండ్రితపంబునందలిరాజ
 సం బనియు నిశ్చయించి తా నొక్కశ్యోతిష్కుండనని చెప్పచు
 వతనికడకు వచ్చి జాతకచక్రంబు పరీక్షించి గ్రహంబులస్థితి
 గతులంబట్టి ప్రజాపతివత్సరంబున నాశ్వయుజశుద్ధంబున దశ
 విశాధినంబున రాజ్యలక్ష్మీసమేతుండ వయ్యె దవు ధర్మంబు
 లుద్ధరింతు వని చెప్పి యొప్పించి యప్పుడ వికుంఠమ్మునకుం
 బోయి వైకుంఠం డెడ యె యున్నయప్పు డప్పద్మాలయం
 గాంచి ప్రస్తుతించుచు నిట్లనియె.

2

నారదుఁడు లక్ష్మీకడకుం బోవుట

చ. ఇలఁ గలయెల్లతీర్థముల నేర్పడునట్టు లెఱింగి వచ్చితిం
 గలిగినమాట చెప్పటకుఁ గొతుక మయ్యెడు గాని చెప్పినన్
 వల నతి యెట్లు పోయి యెటు వచ్చెడి నో యని లోఁ దలంకెదం
 గలహమునం బ్రియుం డనెడికంటకముం బడఁ జాల నమ్మరో.

క. కావున విరమించితిఁ గా

నీ వెనుకటిరీతి నీకు నీకోడలికిన్

వాపులు చెల్లుచు నున్నవి

యే వేఱుతెఱంగు నాకు నెఱుంగఁగ వచ్చున్.

4

న. అనిన నమ్మహాలక్ష్మీ సంశయించుచు,

5

చ. కలిగినమాట యంటి వది కానిదియో తలఁ కేల వచ్చెనో
తెలిసిన నేరి కేమి యగుఁ ద్రొక్క యుండిన రిత్త వోవునో
పలుకువెలందిమాట గొని వచ్చితి వాయమ తొటియట్లు గా
కలరెడు నెట్లు కొంక కది యంతయు వింతగ నానతీయవే. 6

ఉ. పొత్త ములేవియోయెదుటఁ బ్రోవులు నేయుచుఁగూరుచుండుఁ బ
ల్లెత్త గునోటిమాటకు సహింపక పెద్దల గద్దరించెడు
బెత్తన షేను జూప వినిపించుకొనంగఁ దలంప దెప్పు నే
నత్తయుఁ దాను గోడ లనునంతిర మితయు నెంచ కుండెడిక్.

క. చీఱచీఱలుం బురపురలుం
గఱకఱలుం గలుగ నెపుడు గరువముకలిమిక్
జూచుటఁ జూచెడు నన్నుం
గఱకులు మితి లేని వయ్యెఁ గదె కోడలికిక్. 8

క. గయ్యాళితనము హెచ్చెక్
వెయ్యారులలోన నైన వినవినఁ జనుచుక్
బ్రుయ్యం దిట్టుచు నాపైఁ
గొయ్యతనం బెచ్చ నెదురుకొనుచున్న దయో. 9

చ. అడఁకున నేయుదానివలె నాడినమాటకు హద్దు మీఱ దే
నడుగక యున్న నావలయునన్ని యుగ్రన్ననఁదెచ్చి యిచ్చు నె
డ్డఁడఁగి మడంగియుండుమునునాచెలి యిప్పుడు నాద మాట నా
నడ రెడునగ్గిమంటనలె నై యొకవేర్మిడిఁ గాల్పఁ జూచెడుక్.

క. మును పేమన్నను మౌ ర్పలు

క నెఱుంగుదు చచ్చి నట్లు గాఁ బడి యుండున్

గనుసన్న మెఱుంగు నూడిగ

మొనరించుచు నుండు నాకు నొడబాటు మెయిన్.

11

ఉ. ఆకుమఱుంగుపెందెవలె నై తనకోటరికంబునందు లో

ఘేకడ నింతయుం గలుక నీయ కడకువతో మెఱుంగు నా

కాకల కోర్పు నన్నలువ కామినికామిని వోలె నేఁ డిదే

మోకదె మండిమండిపడుచున్నది గర్వ మవార్య మమ్యెడిన్.

క. నాకంటఁ బడుట పూజ్యం

బై కానఁగ వచ్చు నెచటి కరిగెడి నో తా

నేకరణి గరువ మో యది

వాకొను మోమునివర్యే! వగ పుడుగంగన్.

13

వ. అనిన నక్కలహాశెనుండు.

14

నారాయణుడు లక్ష్మీకి బోధించుట

మత్తకోకిలము.

అత్త కాలము కొన్నినా శ్మగు నంత కోడలికాల ము

వ్వెత్తుగాఁ జనుదెంచు నన్ముడు వేల తప్పెడుఁ దల్లిరో.

తొత్తు గాఁ గనుచుందు వామెను దొల్లి నీ విపు డామెయుం

జిత మం దది నిల్వ ని న్నటు చేయఁ బూనెడు నేమొకో. 15

ఉ. అప్పటికొడలే యనుచు నాయమ నెంతువ యేమొ యట్లు కా
దిష్పడు లచ్చి గిచ్చియు మ తెవ్వరు నెవ్వధి కైన సాటి రా
రొప్పదు నుత్తమత్వమున నొక్కనెలంతుక లెక్క నేయ నే
నొప్పలకుప్ప నైతి నని యుబ్బెడుఁ బ్రబ్బెడు గర్వ మేర్పడక.

వ. అని మఱియును.

17

సీ. చాపలంబునఁ బెరచునుఁ జేరుచుండునీ

ర్వామికన్నియ యెంతపాటి దనుచు
మగనిపామేను వోఁ దెగఁ డీసికొనియుండు

కొండపుట్టువ యెంతగొప్ప దనుచు
మాటుమగనిఁ బొంద మాట యిచ్చినపేద

రా లైనశచి యెట్టిరాణి యనుచుఁ
బూతిగంఢముతోడి పుట్టెపేరులు దాల్చి
పొలుచుకాళిక యెట్టి పొలఁతి యనుచుఁ

తే. బరిహసించుచు న్నెట్లభవనములందు

వైభవప్రాభవాదుల భాగ్యభోగ్య
ములను దసకుఁ బాలిసనతుల్ గలుగ రనుచుఁ
గన్నుఁ గనకుండఁ సీకొడ లన్నుమిన్న.

18

ఉ. నావుడు లచ్చి యిట్లనియె నారద! కుక్కినపేను వోలెనై.
చావున కైనదానివలె నన్నిధిఁ బాయక కన్నునన్నలం

బోవుచునుండువాని యిటు పోలనిపోకలఁ బోవుమంటకుఁ
గావర మేని దాన మది కావలయుఁ జమి సంయమిశ్వరా.

తే. లేక యుండిన నింతలో లేనిపోని

పోకడలఁ బోవుచుండెడుబుద్ధి వొడమ

దట్లు గా కెద్దియేనిమహత్తర మగు

కారణం బున్న జెప్పవే కలతెఱుగు.

20

వ. అనిన నారదుండు.

21

ఉ. కారణహీనకార్య మది కలెడునే త్రిజగజ్జనేశ్వరీ !

కారణ ముండె శారదకు గర్వము పర్వతకు న్వచింతు నా

ధారణి విక్రముం డనఁగ ధార్మికతల్లజుఁ దొక్కరుండు వి

ద్యారతుఁ డుండు నాతనివదాన్యత నీవు నెఱుంగ కూదువే.

శా. ఆరాజన్యనిపోషకత్వమున విద్యాదేవి కత్యంతమున్

ధీరత్వమ్మును సుందరత్వమును వాదిత్వమ్ము సత్త్వమ్ము సం

చారిత్వమ్ము విభుత్వముం గలిగె నైశ్వర్యమ్మునందూఁగుచున్

వేరి న్మెచ్చ కహంకృతి న్మోఁగు వాగ్విర్యం బవార్యంబుగన్.

మానినీవృత్తము.

విక్రముఁ డామెకు వేడుక మీఱఁగ విశ్రుతగౌరవవిస్తరతన్

సక్రమపద్ధతి సర్వశుభంబు లెసంగ నొసంగుచు సంతతమున్

ప్రక్రియలెచ్చగఁబర్వములెప్పుడు ప్రబ్బగ జేయుచుబ్రత్యహము

ష్టక్రి జగత్త్రియి సాకునిధంబునసాకుచునుండెనిశాలనుతిన్.

క. స్థానబలంబునఁ ద్రిజగ
 త్స్థానంబుల నుండుచెట్టిసామ్యము కైనర
 గాననితెఱఁగున గర్వా
 స్థానం బై యుండె నామె తలపోయంగఁ.

వ. అని చెప్పి మఱియును.

శా. ఏమో చెప్పితి నం చుపేక్ష నికఁ జూతేనిం గడుం దక్ష
 మీమీసంఘదల్లెఁ గొల్లగొను నామీనాఁకీ కక్షీణ మై
 నీమీఁదం గల దీరసం బట యశోనీరేజపత్రాఁకీయుక్
 మోమోటబడిచెప్పఁగొండెములవెన్నోజానుగుం జేరంగఁ.

ఆ. వాణికంఠఁ గీర్తి వైరంబు మెం డయి
 యుంటఁ శెంతఁ జేరి యున్న విన్ని
 లేని విన్ని చెప్పి నీనిత్యగౌరవ
 మరుగఁ జేయుచుండె గరితమిన్న.

28

వ. ఇంతకును విక్రమునిప్రాసకంబు మూలంబు గావున నీ వాతని
 పై విద్వేషంబు పూనక నయమ్మున నమ్మహీపతిం జిక్కఁ
 బట్టుకొని తానే నీవు గా నుండి సరస్వతికి సభాస్థలిం దక్కఁ
 దక్కినచోట్ల నడుగు వెట్ట రా దని కట్టడి చేసి కీర్తికాంత
 నింతలోఁ బల్లెలు పట్టణమ్ములు దేశమ్ములు పర్వతమ్ములు
 ననమ్ములు సందర్శిమ్ములు ధాటిపో వెళ్లఁగొట్టింది విజ

యంబు గాంచు మిప్పటి కిదియెనాచెప్పనైనచో పుని చెప్పి
నారదుండు యధేచ్ఛం జనియెనంత నామంగళదేవతయు. 29

విజయలక్ష్మీదేవి తనలో నాలోచించుట

మ. పలుకుబోటి నిరంతరంబును ననుభక్తి బ్రదర్శించుచుం
బలుకం బోవక మున్న నానొడులు సల్పం బూనియునాపదం
బులకు మ్రొక్కియు నేవఁ జేసియుననుంబూజించియున్నానుడు
ల్లలపైఁ దాల్చియు నాకు దాసి వలెనై తానుండు నెల్లప్పుడున్.

క. నే నింతకూడు వెట్టిన
దానికి జీవనము గలిగి దైవారంగ నై
కానఁబడు గాకయుండిన
నానాఁడే చెల్లినట్టి దగు నోచెల్లా.

31

ఉ. దీనముఖంబు వెట్టికొని దేవురులాడుచు నాముఖంబునం
గాననియట్లు నేనయినకాలమునంగయిమోడ్చి మ్రొక్కుచున్
నానొడికిఁ బ్రతీక్షణ మొనర్చుచు నిట్టన నిల్చి యూడు న
ద్దానికిఁ బోతరం బిటులు దాపర మయ్యెనె దైవనిర్మితిన్. 32

క. అచ్చల కెక్కితి నిన్నుం
బచ్చడి నేయితు ననుచుఁ బలికినఁ నాతోఁ
నిచ్చకమాడ కడఁకువ

కౌచ్చ రక్షింపు మునుచు నెంతయు వేడుకన్.

33

తే. ఇంతక్రొవ్వెక్కియుండుట కేకతం బా
 కో! యనఁగ నేల విక్రముఁ డోమి చెంతఁ
 జేర్చుకొంటన గరువంబు పేర్చే దానఁ
 గన్నఁ గానక యున్న దానన్నతాంగి. 34

ఉ. వేడుక లోడి కెత్తగను వేల్పువెలందులు గారిలోనివా
 రాడుచుఁబాడుచుం గుతుక మందుచు వైభవ మొప్పనుండిరే
 నోడినదాని బోలెఁ నిటు లుంటి విభుత్వము సన్నగిల్లి నా
 కూడిగ మాచరించునదియున్ నను మించి తిరస్కరించెడిన్

క. గ్రహబలము సన్నగిల్లెన్
 బహువిధముల నాదుమదికి బాధ జనించెన్
 సహనము గలుగుట లేద
 వ్యహమును గన వేఁ గృశింప నయితిం గట్టా. 36

ఆ. బలఁగ మెంతో కలదు భాగ్యభోగ్యంబులు
 కలవు వైభవంబు గలదు ప్రాభ
 వంబు గలదు నీదువర్తనంబున లోప
 మింత లే దటందు రెఱుంగ కకట. 37

చ. కలఁగెడు పుట్టినిల్లు చెడి కందెడు మెట్టెడునిల్లు పాపి యై
 బలమఱు లోడు పాపమెయిఁ బండెడుజేఁ డిది సంస్మరించినన్
 జలనము నొందు నామున మజ్జనము దానిని బట్టి లక్షి చం
 భల యని పేరు వచ్చినది సర్వజగంబులు గన్ప యుక్కటా, 38

మ. ఎవ రెట్లున్నను వారితోడఁ బనియే మీశుండు తా నొప్పియు
 న్నవరారోహకు లోపఘేమియనుకొన్నన్నాదునాథుండుఘో
 రవిషజ్వాలలఁ గ్రక్కుపాముపయి నిద్రం జేయుచుం గ్రద్ద నె
 క్కివడిం బాటుచునుండురక్కసులతోఁగీడ్పటులేయెప్పుడున్.

క. దినదినగండం బనుటకు

ననువగు నానాథుచరిత మది యుండఁగ ని

మ్మనఁ జీమ చిటుకు మన్నన్

నను విడి ధరఁ బుట్టుచుండు నా కితవగునే.

40.

క. తలపోసికొన్న నెన్నో

కల వన్నియు నొక్కయెత్తు గవ్వకు వైనన్

పెల గానిపలుకుబోఁటికిఁ

దలఁకుచు మను నొక్కయెత్తు తలపోయంగన్.

41

తే. ఏయుపాయము పన్నియే నాయుడిగవు

టతివనుం దాసఁచెలికత్తె యైనకీర్తి.

నడఁగఁ ద్రొక్కక యున్ననామెడఁద కించు

కంత శాంతియు లేకుండు టది నిజంబు.

42

స. అని యంతలో విక్రమదేవునివృత్తాంతము తలంపునకుం

డెచ్చుకొని

43

అట్టి విక్రముని వరించుట

సీ. నడయాడ నేర్చిననాఁడె పున్నెము నాలు

గడుగుల నడిపించె బుడమియందు

నత్త తాత యటంచు నాడనేర్చిననాఁడె

యలహరిశ్చంద్రునిహరువుఁ దాల్చె

నోసమాల్ నేర్చెడునానాఁడె చాగంపు

టాకుల వ్రాయుచో స్మరసికొని మెఁ

జీటలు గట్టనేర్చిననాఁడె కుడికేల

బీదలఁ బోవంగ బిరుదు గట్టె

తే. హీరమణిదేవిఁ బెండ్లి మై యింపుమీఱ

వీధులం దేగుఁబెండ్లికై వెడలునాఁడె

వెడఁదయస మనుసకి నేల వెడల నడఁచెఁ

దెలియ నొప్పఁడె విక్రమదేవవర్మ.

44

శా. నే నావిక్రమదేవుమైతిఁ గొని నిర్నిద్రప్రభావంబునన్

దానిం గ్రొ వ్వడఁగించి పుచ్చెదను దత్సఖ్యంబునం బొల్చి బ్ర

హ్మనందంబున నొప్పకీర్తికినిఁ బ్రాయశ్చిత్తముం జేసి త

త్థానంబు నివిడి దేశదేశములు వోఁ దంత్రంబు గావించెదన్.

తే. విక్రముఁడు విక్రమాంశము వెలయ నవత

రించె నాతని వరియించు శుంచి చూడ

సముచితం బగు నందున సర్వకార్య

ములును సాధింప వచ్చు నా కెలమి హెచ్చు.

46

మ. గరువం బెల్ల నడంచి వైచి స్నుషకుం గట్టఘృ గల్పించి నా
కరమం దుండెడురాజచంద్రమునిచే గర్జంబు ల్ సాధనాం
తరముల్ పర్వంగఁ జేసి దాయ కట నుండం దావు లేకుండగాఁ
దరలింతు బరభూముల్లెదిరుగన్ దంత్రంబు గావించుచున్.

మ. ఒక్కఁడొక్కండగుతంత్రమున్న డుపఁగానొక్కండునొక్కండుగా
సకలత్మాతలదేశముల్ మఱియు నస్వప్నాదిలోకంబులున్
సుక మింతేనియు లేక మెట్టునది యై చూడంగ నొప్పు నృహా
త్సకతంగూర్చుచునాకుదాసియయియెందుందానయైయుండగన్.

చ. జయపురరాజ్యలక్ష్మి నయి చంచలతన్ విడి నేను విక్రమున్
నయమునఁ జేరి శారదను నావశవర్తిని యై మెలంగున
ట్లయమునుగూర్చుచుండునటులాజ్ఞయొసంగిసమస్త భాగముల్
ప్రియముననాక్రమించుకొనిపెంపెనలారగనుందుహిందుగన్.

క. పదుగురఁ గూడెడు నొకచోఁ

బధిలంబుగ నుండఁ బోదు పద్మాసయ యన్

కదిరిననింద దొలంగఁగ

ముదమున నావిక్రమార్కు పొంతన యుందున్.

50

వ. అని నిశ్చయించుకొని సహరివారంబుగా నప్పుడ వికుంతంబు
విడిచి కొంత చని 'చెలికతెం గని.

51

అట్టి లోకసంచారము చేయుట

మ. ఇది గోలోకము గోస్తదాత లగువా రీలోకమం దెప్పుడు
ద్రి దశాధీశముఖాఖిలానఘసురశ్రేష్ఠార్చితాంఘ్రిద్వయూ
పదు లై వారనివైభవంబున జగత్ప్రభాతినిం గాంచి న
త్యదయాశౌచసమేతు లై సతతసౌఖ్యం బందుచుం డ్రోచెలీ.

వ. అని కొంతదూరంబు నడచి. 53

ఆ. ఇద్ది సత్యలోక మిందుఁ జతుర్ముఖుఁ
దెల్లెప్రాణికోటి సృష్టి చేసి
మనెడుప్రాదు లెపుడు మానక వానినొ
సళ్ళ వ్రాయుచుండుఁ జతురమతిని. 54

వ. అని చెప్పుచు సంతలోన. 55

మ. ఇది మార్తండునిలోకమోచెలియ! యిందెల్లెప్పు డుష్ణంబు వా
యదు నానావిధజంతుసంతతులు తద్వ్యాప్తిం గడుం దప్తమై
పదనుం దప్పినరూపముం గలిగి గూప్రాంతంబులం దొప్పు ని
య్యదియే తేజమొసంగులోకములకుంబ్రాంచత్స్వతేజంబునక.

వ. మత్రియు నింత చని. 57

చ. చలువప్రేతిలోక మిది చల్లదనంబున నెల్లజంతువుల్
'మెలఁగెడు' నిందు సౌఖ్యమున మిక్కిలిన్మై యిదియుష్ణభానుదీ

పులఁ దపియించులోకచయము దనచల్లవఁజేసి తాపము
దొలఁచి సుఖింపఁ జేయుఁ గనుదోయికి విదగునట్లుమాచితే.

వ. అని యిత చని కొంతలో స్వర్గలోకంబు లోచనగోచరం
బగుటయు నిందిరాదేవి వెండియు. 59

సీ. సప్తసంతానముల్ సలిపినవారును

ధానధర్మంబులఁ దవినవారు

నమలయజ్ఞంబుల నాచరించినవారు

తగినయుద్ధంబులఁ దెగినవారు

భూతదయాళు లై పొదలినవారును

సత్యమార్గంబునఁ జనినవారు

సంగంబు విడి తపస్సంగతి నగువారు

సదమలచిత్తు లై చనినవారు

తే. వచ్చి యిటఁ గాపురం బుండ్లు వనజనేత్ర!

సురవిభుఁడు దీనిఁ బాలించుఁ జూడు మిందుఁ

గోర్కు లీడేర్చుచెట్లును గోవులు మణు

తొప్పొచ్చుండెడు నెంతయు నొప్పు మిగుల. 60

వ. అని యభివర్ణించుచునల్లంతదవ్వలయమలోకంబుఁ బొడఁగని.

మ. ఇలఁ బాపం బొనరించుదుర్జనులె కా దేహాదు పుణ్యక్రియల్

సలుపం బోయెడునట్టిసజ్జనులుఁ బెచ్చి దీని దర్శించియే

వెలులం జెల్లెడు ధర్మరా జశివుఁ డై వీక్షించి తత్తద్గతుల్
గలుగంజేయునువారివారికిజగత్కాశ్యాణముం గూర్చుచున్.

సీ. పరధనపరదారపరిహర్త లగువారు

పరులను వంచించఁ దిరుగువారు

కుబధర్మముల నేటఁ గలుప నెంచినవారు

పుల్కిసాదుల నంటఁ గుల్కువారు

వేదశాస్త్రము లన్న వెక్కిరించెడువారు

బ్రహ్మవేత్తల బడ ల్పఱచువారు

భూతదయాళు రై పొనరనివారును

బాపకార్యంబులఁ బడినవారు

తే. లోనయిన దుష్టు లెల్ల నీలోకమందు

భయద మై యుండునసిపత్ర వనమునందు

నంధతామిస్రమునయందు నధికకుంభి

పాకమునయందు దుఃఖంత్తు పంకజాక్షి.

63

ప. మఱియు రౌరవాదు లెన్నో సరకంబులు గల వవి పాపాత్ముల

పాలింటి వని కదలి వారుణాదిలోకంబు లరయుచు భూలో

కంబున కవతరించుచు మేరువుం దిలకించి.

64

సీ. గ్రహ తార కేందు భాస్కర గంధవహు లెప్పు

వలగొన్లుచుండు రిష్యర్వతంబు

బంగారుభవనముల్ రంగారు నిక్కొండ

యంతటఁ బుష్పఫలాన్వితమ్ము

గరుడగంధర్వరాక్షససురాసురు లిట

నప్పరోగణముతో నాడుచుండు

బ్రహ్మదుద్రాదు లీబంగరుకొండపై

వివిధయాగంబుల విస్తరింతు

తే. నారదాదులగానంబు దీరు నిందుఁ

గశ్యపాదులు సప్తర్షిగణము పర్వ

పర్వముల వచ్చి కొల్తు రిష్పర్వతంబు

కాపురంబుండఁ గావ్యుఁ డీఘనగిరిపయి.

65

చ. రతనములున్ సువర్ణములు రాసులు రాసులు గాఁగ నిమ్మహా
క్షీతిధరమందు బాందుపడుఁ జేకొనియందుఁజతుర్థభాగ మా
శితిగళమిత్తుఁ డుర్విపయిఁ జెన్నలరారుమనుష్యకోటికిన్
సతతము సన్నతింపఁగొనంగుచునుండుఁగళాంశమాఘృతై.

వ. ఇష్పర్వతరాజంబు నాశ్రయించి మెల్లలోకంబులుం దీపించు
నం దీభూమండలంబున జంబూ స్లక్ష కుశ క్రొంచ శాక
శాల్మలి పుష్కరంబు లన నేడుద్వీపంబులును, లవ జేతు
సురా సర్పి దధి క్షీర జంబు లను నేడుసముద్రంబులును,
గలవు, జంబూద్వీపంబుకం టెని ధక్కునుం గల ద్వీపంబు
లును లవగ్రానము ద్రుంబుకం టెనవ్యలినముద్రంబులును త్తరోర్తర

ద్విగుణప్రమాణంబు గలవై యున్నయవి లవణసముద్రపతి
 వేష్టితం బగు నీజంబూర్వీపంబు జంబూవృక్షంబువలన లక్ష్మీతం
 బగుదీనివిష్కృంభఁగిమాణం బెనిమిదినేలునాఱునూర్లు యోజ
 నంబులు దాని కినుమడి నై లవణసముద్రంబు భద్రం బగు
 నిందు భరతాదివర్షంబులు; జనపదంబులును, బురంబులును,
 వనంబులును, సదీనదంబులును, బెక్కులొప్ప చుండు నని
 వర్ణించుచు హిమవన్మార్గంబున హింమాదేశంబునాదిగి పరి
 భ్రమించుచుం జని నాధ్రీదేశంబునందలి విశాఖసత్తనంబు
 నకు వచ్చి విక్రమదేవు నావహించె ననంతరాబ. 67

❀ వి క్ర మ రా జ్య ప్రా ప్తి ❀

చ. జయపురరాజ్యపీఠమున సర్వవిధంబులఁ బూర్వరాజధ
 ర్మయుతము గాఁగ నేలుదొరమాన్యుడునాలవరామచంద్రదే
 వయమునుగోరిమంత్రి వరులాపులుభృత్యులుగూడిరా మహా
 ఛక్రియముననొప్పలత్మణపురంబునుజూడఁగఁబోయె వేడుకన్.

తే. కాలవశమున వేఁకి యాత్మైవిభునకుఁ
 •దాఁకి తీవ్రతరఁబుగా ధాత్రి వహ్ని
 ధాతృ భూసంఖ్య నొప్పవత్సరమునందుఁ
 నిబ్ర వరి నిర్వవనాఁడు వెడలె దివికి.

క. ఆవార్త తెలియ వచ్చిన

పై వడిఁ జని దొరతనంబు వా రారాజ్య

శ్రీ వశము చేసికొంచున్

భావన దామూచికొఱకుఁ బరఁగించి రొగిన్.

70

ఉ. స్వత్వము లేనివారు కలువారును వారనిరాజ్యకాంక్ష ని
త్యత్వము కొందఁ దెబ్బుటయుఁ దద్బ్రీటిమప్రభుత్వజుత్ తగం
దత్వ మెక్కిగి శత్రులమునం దగువిక్రమదేవవర్మ
త్వము చిశ్చయించి నృపతిత్వ మొసంగిరి వారి కిచ్చమై.71

వ. అట్టిశుభోదంత మాఁగించి విక్రమదేవవర్మ విజయివారఁగి
వృత్తు డై జయపురంబునకుఁ బ్రయాణం బయ్యె నయ్యెడ.

ప్రజలు విక్రమదేవు నెడఁగొనుట

చ. తమ ప్రభు వేగునెఱుమ నని తత్పరతఁ జయపూర్వరస్రజా
సముదయముఁబ్రానులునుసద్భటసంఘములుఁజమూసమూ
హములును నేగు లందఱుము లశ్వములున్ శకటంబులుంగరం
బమరఁగఁ జేసి వాసిమెయి నధ్వమునం దెదు రేగి రిచ్చమై.

నీ. వైశాఖపురిదాఁక వచ్చిరి కొందఱు

కొందఱు అప్పలదేవుకొండవఱకు

విజయనగరునకు వెడలిరి కొందఱు

కొందఱు సామూహకొటవఱకుఁ

దూరుపుంగనుమలఁ జేరిరి కొందఱు

కొందఱు కొటపాడునోర్జవఱకు

తిరుకొరాపుట్టి కేతెంచిరి కొందఱు

కొందఱు మునికొండసందువఱకు

తే. ఇట్లు గుంపులుఁ గుంపులై యెల్లప్రజలు

కూడుకొని వచ్చి వేడుక లోడిగిల్లి

మార్గమధ్యమున న్మహిమండలేంద్రు

రాక్షక వేచి విలిచి రారాత్రి పవలు.

74

ప. అట్టియవసరంబున.

75

క. చలువల నీ నెడువొర నై

కళిలం గుహ్వాచును దమము గడతేర్చుగ నై

విలిసిలు రా జెల్లరకనుఁ

గలువలు వికసింపఁ దోచె గడుముద మొదవక.

76

ప. అట్లు దర్శనం బిచ్చిన నమ్మహారాజచంద్రుండు.

77

నీ. సంభాషణంబులు సాగించి కొందఱు

గొందఱు జిఱునవ్వు పొందుపఱచి

హస్తవిన్యాసంబు లమరించి కొందఱు

గొందఱు గనుబొమకుదురు గదిపి

పొదలగ మూర్ధము గదలించి కొందఱు

గొందఱు. . కేగంటికొనలఁ జూచి

తనలోని యానందమునుజూపి కొందఱు

గొందఱు నూఁ యని కుదురుకొల్పి

తే. తన్నుఁ గనవచ్చునందఱు ధరణివిభుఁడు

తగినసన్మానమునఁజేసి తనియఁ జేసి

మెఱపుజంశ్రపుబండ్రిపై మెఱసి జయపు

రమున కేతెంచె వాద్యఘోషములు సెలఁగ.

78

నర్మసచివులు పురవిశేషంబు లెఱింగించుట

వ. అయ్యవసరంబున నర్మసచివు లమ్మహా రాజుఁ దిలకించి. 79

మ. అదె కన్గొంటివె సూత్రఽట్టినటు లై హర్షోందుబద్ధిధులుం
దుదు నిొంటిని రాయుమేడలు ననస్తామంబులుం జెర్వులుం
బాదలకస్వర్గపురంబు వోలె గనుఁగో మోగంబునఁకంచెడిం
గదె క్రందై జనకోటితోఁ బరమహాకందోయికిన్విందుగఁ.

తే. సూత్ర ఽట్టినవీధులఁ జూడ నొప్పుఁ

గ్రందుకొని పార్శ్వములయందుఁ గాక నడుమ

నడుమఁ జిత్తరువుతోడ నడచుచిత్త

తోరణంబులు కనుపడువై రహించి.

81

సీ. జిలుగువ్రాతలతోడిచిత్తఃచిత్తపుం

బనులు గల్గినచిత్తస్థలకము లవె

యం దందుఁ జూడట్లు నతీసుందరంబు గా

నక్షరపంక్తుఁ డతిశయిల్లి

పరమేశ్వరుడు జయపురరాజచంద్రు వి
 క్రమదేవవర్మను గాచుఁ గాక
 కనకదుర్గాదేవి కనికరంబుగ విక్ర
 మక్షమాపాలుని మనుచుఁ గాక

తే. జయము చేకూరు విక్రమక్షమావిభునకు
 స్వాగతము విక్రమార్కభూజాని కఖిం
 సంపదలు గల్గు శ్రీకృష్ణచంద్రసుతున
 కనుచుఁ జూచితే దృష్టి నచొస సాచి.

82

మ. అంఘ్రపావళినాటికిఁ జయము లనన్ హర్మ్యంబులం గోపురం
 బుల గుళ్ళిన్ గృహమండలంబులను బెంపుంగాంచనాచత్వరం
 బులయందుం బరివీధులందు దళిమై పొందంగ దీపావళి
 పెలుగుం జూచితే రాజచంద్రమ! జగద్విఖ్యాతతేజాబునన్.

తే. మినుకుమిను కనుదారలు మింట వాని
 పోల్కి మా కేటి కని కడు నల్కుఁ జేసి
 చుక్కలం దాకఁ జని మెడురొక్కొ నాఁగఁ
 జన్వ లవె లేచుఁ జన్వ చూచె రాజ.

84

తే. మీశతఘ్నులు మాతోడ లేశ మైన
 సాటి రాచని తమపెంపు సాటి చెప్ప
 ననఁగ డామ్మని ప్రేలెడు నాటుగుండ్ల
 పెంపు గనుగొనుచుంటివే పృథ్వివాహ!

85

క. రే యెల్లఁ బట్టవ లై

పోయెడు నన వివిధవర్ణముల మహాతాబలో

పాయక వెలిగెడుఁ గనుఁగొం

తే యెంతో వింత గా మహీశ్వరతిలకా.

86

రాజేంద్రుని పురఃప్రవేశము

వ. అని మఱియు ననేకవిధంబులు గా నభివర్ణించి చెప్పచుండ
నప్పుధివీపురిందరుండు పురఃప్రవేశంబు గావించి రాజమార్గం
బునఁ జనుచున్న డప్పురాంగనలు రాజదర్శనలాలసలై సాధో
పరిజాలకంబుల నావరించి రట్టినమయంబున.

87

చ. ఇ. కులవార్ధిచంద్రుని సమీక్షణముం బొసరించుపెంపునం
దసరినవీటిచేడియలు దారు సుధామయసాధవీధులన్
ఘనతరజాలకంబులను గమ్రముఖంబులు నేర్చి యున్నెడన్
గనఁ దగె స్వర్ధునిం గనకకంజము లెల్లెడ నుల్లసిల్లు నాన్. 88

చ. తనచెలు లెల్ల రాజుఁ గనఁ దారి రటం చతినగభ్రమంబునన్
వనిత యొకర్తు పాదముల వ్రాయుచు లత్తుక నడ్లు కేలు గ
ట్టినవనసంబునం దుడిచి తీవిమెఱుం జనుఁదేర నెచ్చెలుల్
కని కదియంగ రా కనుచుఁ గైకనఁ గొట్టిరి రాగ మొప్పుటన్.

చ. అతివ యొకర్తు దిద్దకొన నాయిత మయ్యెడు సంతలో క్షమా
పతి చనుఁదెంచె నంచు విని నైభవ మారయుతత్తరంబు లో

ఁ తికిన దాఱుమాఱుపడ నాభరణాబులు మేనఁ దాల్చి యు
న్నతనిజసౌధ మెక్కెఁ గని నాతులు చేతులు దట్ట బెట్టుగన్.

చ. వడిగ గవాక్ష కేగునొకవారిజలోచన కొప్పు వీడి మే
నడరఁగఁ గప్పిన న్ముడువ వైనఁ నలంపడ పోనఁ బెన్నెరుల్
జడదము, మేనితఱ్ఱు చపల, ల్విడిరాలెడుపూలు చిన్ము,లం
చడుగునఁ జూచువారలకునానమయంబునఁదోచెనెంతయున్.

చ. చని యెడు రా జటంచు విచానయొకర్తుపిఱుందుదోయియుం
జనుఁగన కొప్పును న్నగలు చాచి భరం బగుటన్ జడత్వమొం
దిననడ సౌధ మెక్కుటకు చేరఁచో మది యూతఁ జేసి తో
డ్కొని చని చూపితాను వడిఁజొల్లిపడెన్ బయినుండిరాజుపైన్.

వ. ఇట్లు మందగమన మందానందంబునం బొందుచుండ మంద
మందగమనం బుగీకరించి రాజచంద్రుండు వందినందోహ
సంకీర్తనంబును, మాగధమధురగాఁబును, బాఠకపఠనరవం
బును జెల్పఁగఁ బుంఖానుపుంఖిశంఖిభేరీమృదంగవేఁపవీణాదిని
క్వాణంబులు రోదసీకుహరంబున రాణ లెనఁగం జని హజా
రంబుకడ విద్యుచ్ఛకటావరోహణంబు గావించి ముత్రిసామం
తాదు లడుగుడుగునం బరాబరులు నేయఁ బ్రకృతిప్రధాన
వర్గం బడుగులకు మడుగు లొగ్గఁ, బ్రధానపరిచారకుం డాత
పత్రంబు వట్టి నిష్టభృత్యు లిరుగడ వేఁచోపు లిడుచునుండఁ

బుడమి వేల్పులు జయజయశబ్దపూర్వకాశీర్వాచనమంత్రంబులు
చదువుచుండ గృహస్థవేళంబు గావించె నంత. 93

మండూకితి రాజ్య మొసంగుట

చ. జయపురరాజ్యం క్షీన్యపచన్త్రుని విక్రమభూత లేన్ద్రునికొ
బ్రియమునఁ జెందె నాఁటిన భవేమక కన్యెను మండలేశ్వరుం
డయమును గోరుచు బలికె నష్టమ గొప్పకపీన్ద్రులెందఱో
నయమునఁబద్యరత్నములునాల్కలఁగాన్కలనిచ్చి రెచ్చగఁ.

సీ.. రథహస్తీసత్తిశురగములును నగళ్ళు

ప్రాకారములును నావరణములును
నకలోపకరణముల్ స్వర్ణమణిగఁ

ఖచితవిభూషణప్రచయములును
జరురంతయానముల్ ఛత్రచామరములు

సింహాసనము రాజచిహ్నములును
రాజధానియు నూళ్ళు గ్రామముల్ పురములు
గోవుషభాదులు గోష్ఠములును

తే. నదులు వనములు గిరులునానానిధులును

గలిగియుండినజయపురలలితరాజ్య

మెల్ల విక్రమదేవనరేశ్వరునకు

సంక్రమించె నద్భుతవశమ్ముకలిసి,

వ. అంత.

శరదృతృవర్ణనము

క. శరదాగమమ్ము గురుతర

ఁరితోమాగమము హంసవారమ్ముగఁ

స్మరదివ్యాగమ మొప్పెను

బరివర్ణితనప్త పర్ణభవ్యాగమ మై.

97

నీ. నదు తెల్ల చిర్మలానందకందము లమ్యె

నంచల కానంద మతిశయిల్లె

నాకసంబు విచిర్మలాకారమును గాంచె

దీరి నక్షత్రముల్ తేజరిల్లె

బండువెన్నెల కాచె నిండి రేల్ కన్నుల

పండువై కమలముల్ పరిధవిల్లె

బాలము తెల్లను సస్యకలితమ్ము లై యొప్పె

శక్రపసంటులు కడుఁ దలిచ్చె

తే. నలినగర్భమరందపానప్రభుత్వ

భృంగసంగీతనాద మెసంగె దెసల

భూమిసతి కిడ్డమేటివిఃజామరములు

నాఁగఁ దగె తెల్లుపూల్ శరదాగమమున.

98

చ. తెలతెల నోయె మేఘములు తేటి కృశత్వమునొందెవాకలు

గలకల లాఢే హంసములు కొంతములై కమలంబు లొప్పెడు

జలజల రాలె మంచు మృగజాతికి సంతస మయ్యె నప్పు డిం
పలరంగ రేలు బట్టపవ లట్టులు తీరిచి కాచె వెన్నెలల్. 99

చ. ఇలపయి నెల్లవర్ణములు నేకవిధం బయి తన్నుఁ జేరఁ దా
నలరెడుబ్రహ్మమో యనంగ నంతట నిండి విశుద్ధకాంతిమై
వెలసి సమస్తజీవులకు వేడుకఁ గూర్చుచుఁ దీర్చి కాచె రేల్
నలిగఁ జకోరపాళి కశనం బయి శారదచంద్ర చంద్రికల్. 100

మ. ఎలమిఁ గార్తికమాధవుండు త్రిజగన్వీక్షాపరస్వాతుఁ డై
యిలపై మెట్టఁగ రాఁ దనీయు లపు డెంతే భక్తి భావించి ర
త్తులసీకాంతసహస్ర సీమలతోఁ దోతెచ్చె నెత్తమ్మి పూల్
సెలంగం జల్లె ననఁటి పండ్లిడె వహించెఁ తొల్లు విజామరల్.

ఉ. ఫారసపత్ర నేత్రలు విజప్రమదావనసౌధవీధులన్
చేరి మనోరథంబునను జెల్వము మీఱఁగఁ దీరి బాఱులై
శారదపూర్ణిమానిశల సారెకు వెన్నెలవత్తు లాడుచున్
మారుచీమిలోయనఁ గవం దగి రందము చంద మేర్పడన్.

తే. తమకు నాకాశధర్మంబు దవిలికొనఁగఁ
గలక దేటి వినిర్మలగతులు గలిగి
సరసు లుల్లసీలున్ శరత్సమయమునఁ బొ
వరుపరమహంసల కగుమానసము లట్లు.

103

ఆ. తనయుజన్మదినము దా పయి పచ్చన్న
తెంచి సంతసమున మించు ననఁగ

శరవణులు పూచే సంపూర్ణపూర్ణిమో

చంద్రకాంతి కెనయఁ జాలుకాంతి.

104

వ. అట్టి శరదాగమంబున.

105

ఉ. విశ్వమెఱుంగ బస్త రని విశ్రుతి గాంచినవీటినుండి పృ
థ్వీశ్వరు నాజి నోరిచి గ్రహించినమేటిశితధ్వజంబు న
య్యాశ్వయుజాదివారమున నజ్జయపూర్వరమందుఁ గోటలో
శాశ్వతకీర్తికిఁ నిలిపి శాంకరిపూజలు చేసి రాజనుల్. 106

ఆ. నాఁడు మొదలు గాఁగ నవరాత్రములు దేవి

పూజ రాజవసులు బుధులతోడఁ

గూడి వేడుకలకుఁ గొదవ లేకుండఁ గా

వించి రెల్లవారు వినుతి సేయ.

107

వ. అంత నవ్విజయదశమిదిసంబున.

108

పట్టాభిషేకమహోత్సవము

సీ. మునుమున్న కరిఘటల్ ముచ్చటఁ గూర్చుచు

నడగొండలో యన నడచుచుండ

వెనుచక్కి నంచలపిండోకో యన వెలి

మావులు నడయాడి పోవుచుండ

వెనువెంటఁ జెవి కింపు వెంఁచ దౌర్యత్రిక

మును మహోన్నతముగా మొఱయుచుండ

వందిమాగధులు కైవారముల్ నేయుచు
జయజయశబ్దముల్ నలుపుచుండ

తే. మంత్రి సామంతముఖ్యులు మాన్యజనులు
పాదచరు లయి చెంగటం బరంగుచుండఁ
బైడిపల్లకిపై నెక్కి పార్థివుండు
వీధులం దేగుబెట్టి గావించె నపుడు. 109

వ. అ ట్లేగుబెట్టిమహోత్సవం బైనపదంపడి. 110

తే. రత్నమాణిక్యఖచిత మై రమ్య మై వి
మానసల్యప్రభాభాసమాన మైన
భద్రసింహాసనంబునఁ బ్రాజ్ఞు లెల్ల
విక్రమార్కమహారాజు నెలయఁ జేసి. 111

పీ. ఉభయపార్శ్వములందు నుండి సాముఖ్యులు
వరభక్తి ఛత్రచామరము లిడఁగఁ
బరమమంత్రీశ్వరుల్ పరివారయుక్తు లై
ముద మొప్ప నిటనటు మూఁగి కొలువ
వందిమాగధులు కైవారముల్ నేయుచుఁ
నదటుగుండెంతోడ నెదుట నిలవ
నచ్చరలకు దీటు వచ్చువారాంగనల్
స్మత్యగీతాదులు నెరపుచుండఁ

తే. గడలఁ బౌరులు బండుగులో గనుచునుండే

రమణ మెఱయఁగ వివిధతూర్యములు మొఱియ

బ్రహ్మలాతలు వేదమంత్రములు పలుకఁ

బట్టభద్రుఁడై విక్రమప్రభు వెసంగె.

112

ప. ఇట్లు పట్టాభిషిక్తుం డైనవిక్రమదేవవర్మ మహారాజచంద్రుండు
రాజ్యసింహాసనాసీనుం డై ప్రజలం గన్నప్రజ లట్లు కాచి
రక్షించెద నధర్మం బడంగఁ ద్రొక్కి ధర్మం బుద్ధరించెద వేద
శాస్త్రములకుఁబ్ర వర్తనంబు గలిగించి వర్ణాశ్రమధర్మం
బులు సమగ్విధంబునఁ బాలుపొందఁ బరిపాలించెద నని
పలికి లోకంబున కభయహస్తం బిచ్చినయనంతరంబ. 113

పట్టభద్రుం గవిసార్వభౌము లాశీర్వదించుట

శ్లో. శ్రీమద్విక్రమదేవవర్మనృపతి స్సామ్రాజ్యసింహాసనే
భూదేవేంద్ర ఇవ ప్రభూతవిభవ స్థిత్యా ప్రజాగ పాలయన్
నానాదేశకపీశ్వరా ననుదినం సమూహ్య విత్రాదిభి
ర్విద్యా నివద్వదభిష్టుతగ కవివరగ ప్రాప్నోతి భవోన్నతిమ్.

శ్లో. లక్ష్మీ ర్దిశ త్వకసంపద మాజ్ఞతారం
నారాయణాంకముదితా మునిమానసీయా

శ్రీకృష్ణచంద్ర తనయాయ మహోన్నతాయ

శ్రీవిక్రమాయ కవిరాజసమంజితాయ.

115

శ్లో. లక్ష్మీం తనో త్వాగ్నితవత్సలస్య

శ్రీకృష్ణచంద్రాత్మజసత్తమస్య

వీచ్ఛద్య విఘ్నా సేకేలా స్థణేశ

స్సామ్రాజ్యకార్యేషు మహాప్రభావః.

116

శ్లో. జగజ్జాలం యస్యా స్సకల మకలంకై స్సకరుజ్జైః

కటాక్షేక్షాపాతై ర్భనతి వద తీతి శ్రుతిచయః

తత స్సా సర్వేశీ ప్రధితవిభవా వైభవకరీ

మహాశక్తిః పాయా జ్ఞయపురఃసతిం విక్రమవిభుః.

117

శ్లో. దిశతు భువనభర్తా మంగళం భూమినేతృ

ప్రణతవిమలరాజన్యాన్వయే విశ్రుతాయ

కవికులసహకారశ్రీవసంతాయ నిత్యం

జయపురవరరాజ్యశ్రీయుతా యానఘాయ.

118

వ. అని కవిసార్వభౌము లాశీర్వదించి రాజేంద్రుం బేర్కొని. 119

❧ రా జ ధ ర్మ క థ న ము. ❧

సీ. నీపితృపైతామహాపితం బైనమ

హారాజ్యమున సౌఖ్య మందవయ్య

నీరాష్ట్రమున నున్ననిఖిలప్రజల నీవు

గన్నప్రజలయల్లు కావవయ్య

నీయొద్ద నుద్యోగు లైయున్నవారల

సహకారు ల క్లెంది సాక్షవయ్య

నీబంధుమిత్రుల నిన్నుం బలెం శూచు

కొని విడనాడక మనుషవయ్య .

తే. నీపయిఁ బ్ర బంధములు సెప్పి నీయశంబు
సకలదిక్కులు మోయంగ సల్పు సత్క-
వీంద్రచంద్రులయిక్కట్టు తేగఁ జేసి
చెలిమికాండ్రవలెం కటాక్షింపవయ్య.

120

శా. నీరాజ్యం బిది కోటిరూఢ్యములకుఁ హె డ్చైనకప్పంబుచే
కూర్చుం జేసికొనంగఁ జాలినది పెక్కుల్ సెప్పఁగా నేల బం
గారంబుం గనునేళు లున్నయవి తత్కార్యానుసంధానముఁ
ధారాశంబుగఁ జేసి విత్తపతి వై ధాత్రీప్ర జం బోపుమా. 121

తే. రయితు రాష్ట్రంబునకు మూల మయినవాఁడు
రయితు లేకున్న లేదు రాష్ట్రంబుపెంపు
రయితులం దెచ్చి నీదురాష్ట్రంబునందుఁ
బొందుపడఁ జేసి యభివృద్ధి నొందవయ్య.

122

ఆ. పువ్వు నొవ్వకుండఁ బూదేనె లానెడు
పట్నదంబురీతి జనవిభంధు
ప్రజల నెల్లవేళ బాధించి నొప్పింప
కుండఁ గరధనంబు నొంద వలయు.

123

సీ. ఇంద్రియబంధంబు నిష్టధీసచివవా

కృష్ణవర్తనమును విప్రవిహితము

పురదుర్గరక్షణంబును బ్రజారామాది

పాలనంబును మహిపాలజయము

కాలోచితవ్యయ మాలమునం దిచ్చ
 మతరక్షణంబును మనుజహితము
 నశ్వేభయానంబు నస్త్రశస్త్రకలాప
 పరిచయంబును గవివరులమైత్రి

తే. మఱియు నవరోధజరక్ష మంత్ర గుప్త
 కొడుకులకు చేచి స్వాతంత్ర్య మిడకయుంట
 యెఱిగికొన రాజసర్మము లివి మె మిహిర
 పంశమణిదీప విక్రమవర్మభూప.

124

క. పుడమి గలతనదుప్రజలను
 గొడుకులబలె నెమ్మి నేలుకొని నేర్పలరక్ష
 గడుసరివారల బ్రగడల
 నిడికొనఁ దగుఁ దనదుచెంత నెకిమిని కొగిళ్.

125

ఆ. కప్ప మీఁగ లేక యప్పులఁ బడి నిస్వం
 డై చెడంగ నున్నయట్టివాని
 నుద్ధరించి రాజు లోమంగఁ దగుఁ జెట్టు
 మొదలు నఱక నగునె మొగడకొఱకు.

126

క. తనకడఁ దిరిగెడుమనుజుని
 గొనము పరీక్షించి కాని గొట్టున సఖ్యం
 బొనరింపఁ జనదు దాన
 తనకు నపాయంబు ధర్మతత్వజ్ఞుణ్ణి !

127

తే. వానిపై వీడు వీనిపై వాడు తేని
 పోనిమాటలు కల్పించి పొరలు వుట్టఁ
 గొండెములు సెప్పదురు దాన నొండుగాఁక
 తత్త్వమెఱిగి ప్రవర్తింపఁ దగును బతికి. 128

శా. నీయాస్థానమునం బదస్థులపయి నీ భారము బెట్టి భా
 గ్యాయత్తంబు సమస్త మంచు విముఖత్వానక్తి నీ పూడరా
 యంబున్వయము బదస్థితియు రాజ్యాంగంబులందన్నియున్
 రేయుం బ్రొద్దును బద్దకంబు విడి గుర్తింపంగ నౌ తేనికీ.

ప. భూమిశ్వరుం డగువాడు జాగరూకుం డై సప్తవ్యసనాది
 దోషంబుల కెక యై దేవతాప్రతిమాను లగు భూదేవతల
 మన్నించి పూజించుచు ననద లగుబీదల సాదుచు నాన
 మిఱినదురాచారుల దేశదురులం గావించుచు నారామ
 తటాకాదుల నిర్మించి పరిపాలించుచుఁ జతురుపాయంబుల
 నరుల నరికట్టి ధనార్జనంబు చేసి జాక్కనంబు నిండించుచుఁ
 బరదారాసక్తిం బరిహరించి వర్తించుచు నెప్పుడును దైన్యం
 బెఱుంగక ధైర్యంబునం బొంది సర్వజనసమ్మతంబు గా రాజ్య
 పాలనంబు సేయురా జహపరసౌఖ్యంబు నొందు నని మఱి
 యును. 130

సీ. కని పెంచుటం జేసి కదె తల్లిదండ్రులు
 నములేరి చిడ్డ కాంచందమునను

బుట్టితి వీ వోధ్రమునఁ బెఱిగితి వాంధ్ర
మున సమంబులె రెండు ననఁగ వచ్చు
నయిన నీరాజ్య మాంధ్రావనికిం జెందె
నీ కుగ్గుఁబా లాంధ్రమే కదయ్య !
యాంధ్రమే నేర్చితి వాంధ్రకృతుల్ నేసి
తాంధ్రలే నీమిత్రు లైరి పెక్కు-

తే. రట్లు గావునఁ దలిదండ్రులందుఁ దండ్రి
యధికుఁ డైనట్టు లాంధ్రులయందుఁ బ్రీతి
యధిక మై యుండు టది నీకు నార్యధర్మ
మనుచు విన్నప మొనరింతు మవనినాథ. 131

ప. అని విన్నవించిన నవధరించి విక్రమదేవధరణీపురందరుం
డానందకందళితహృదయూరవిందుం డై సభాసదులం గలయఁ
బరికించి. 132

శా. మీయాశీర్వచనప్రభావమున నే మీచెప్పిన ట్లెప్పుడున్
వ్యాయామం బొనరించి పూర్వు లగుమావా రెట్లు వర్తించిరో
యాయారీతుల నట్టివర్తనములన్ హర్షోంద యత్నించెదన్
శ్రీయున్ విష్ణుపుదుర్గయున్ శివుఁడుసాక్షీ భూతులై యుండఁగన్.

ప. అని పలికి యెల్లవారికిం దగినసత్కారంబులు గావించి విద్వ
త్కవుల నాదరించి మంత్రివర్యుల మన్నించి సామంతుల
సంతరించి బంధుమిత్రాదులం బాలించి భృత్యులం బుజ్జగించి

ప్రజావారంబుల నాలించి లోకోత్తరమహోత్తరంబు గాఁ
బూజ్యసామ్రాజ్యంబు పరిపాలించుచుండె నని చెప్పిన విని
శ్రోత లట్లు విక్రమదేవవర్మ నావహించినరాజ్యలక్ష్మి విజయ
లక్ష్మి యెట్లయ్యె నన్వలికథావృత్తాంతం బెట్టిది సెప్పు మని
కథకు నడుగుటయును.

134

ఉల్లాసాంతము.

మ. పదికాసుల్ గలవాఁడుమూడుజగముల్ పాలించువాడుంబలెన్
మదిలో గర్వ మవార్య మై మొలవ నేమాన్యుం బ్రశంసింప కె
ప్పదమందుం గనుగాన కుండు నఖిల స్రాత్యతభూమండలే
ట్పనమం దుండియుగర్వమొందడుతలంపన్విక్రముండెన్పడున్.

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమత్కవిసార్వభౌమ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
ప్రణీతం బయిన విజయలక్ష్మివిలాసం బను

నపూర్వప్రబంధంబునఁ

బంచమోల్లాసము.

శ్రీశ్రీశ్రీ

శ్రీరస్తు.

విజయలక్ష్మీవిలాసము

అను

విక్రమాభ్యుదయము.

పద్మోల్లాసము.

మద్రాజ్యరమాంచితము

డై మహిమం దనరి వైభవాధికతన్ సు

త్రామసముః డైనవిక్రమ

నామమహివల్లభుండు నలువొందు నిలన్.

1

వ. అవధరింపు మక్కధకుండు శ్రోతల కిట్లనియె నట్లు విక్రమ
దేవవర్మమహారాజు మహారాజ్యపట్టాభిషిక్తుం డైర్పూడుఖిండు
ఫాదఃపా యైనపదంపడి రాజ్యలక్ష్మీ తనమనంబున.

2

రాజ్యలక్ష్మీ తనలో నాలోచించుట

చ. సురమునిపంపునన్ ధరణిఁ జొచ్చితి విక్రమదేవు మెచ్చితిన్
ధరణివిభుం డతండు ననుఁ దన్నుగఁ జూచుచు నావశంబునం

దిరుగుచు నాదుపంపులు మదిం బదిలంబుగ నిల్పి చేయుచుం
గర మనురక్తి నఁగనుచుఁగన్న లఁగప్పకొనుం బ్రయంబునఁ
మ. విడి వైకుంఠము వచ్చినందులకు నావేక్కల్ ఫలించె న్ననుం
గడుగారాబముతోడ నేలుకొని సత్కారంబునంగాంచుచుఁ
గడిమిఁ సత్కృతులందుఁ బొందుపడ విఖ్యాతిం బ్రవర్తిల్లుచుం
బుడమి న్నాకుఁబ్రతిష్ఠగల్గుగరిమఁ బొల్పొందునాతందొగిఁ.

ఉ. సర్వవిధంబులఁ సుఖ మెసంగుచు నుండెడుఁ గాని కోడలే
గర్వముతో మెలంగు నది గన్గొనిదంతన నామనంబునం
దౌర్వము వోలెఁ బ్రజ్వరిలు నట్టి దగుం బ్రతిఘాతకార మీ
పర్వించిత దీఱఁగ నుపాయము పన్నఁగ నొప్పు నొప్పుగఁ.

క. కోడలికంటెం గోడలి

తో డగునయ్యసముమీదఁ దోరం బగు నీ

నీడంబోవని దయ్యెడు

నోడనిమది వెడలఁ గొట్ట నొప్పుం దానిఁ.

6

వ. ఇట్టిసమయంబున సామం బనుసంధించియు దానంబు దగిలిం
చియు భేదంబు గల్పించియుఁ గార్యంబు సాధించు నది యట్లు
కానినాఁడు దండంబు దప్పనిద యగుఁ గాని దండంబు తురీ
యోపాయం బని తలంచి ప్రథమోపాయంబునక స్త్రయ
త్నించితి నది వ మృత్యు నెవ రెట్లు చెప్పినను సరస్వతి విని
పించుకొననిచందంబును దెల్ల మయ్యె గీర్తికాంత కా దని

వాదంబు లాడె నంత ననంతం బగుసర్థం బిచ్చితః బుచ్చు
 కొనియుం బెచ్చుపెడిగిన మచ్చరంబున నమ్మచ్చెకంటి నన్ను
 గెంటసంబు లాడె ద్వితీయంబు నిట్లయ్యె నింకఁ దృతీయో
 పాయం బది యే మూలంబునం బ్రయోగితునో యని చింత
 సాగరనిమగ్న మై మిన్ను వంకఁ గన్ను పెట్టి వెట్ట నూర్చు
 చుండె నప్పు డుప్పరంబునఁ జల్లనివల్లకినాదంబు శ్రవణామో
 దం బొసంగుటయు నది మహాతీనాదం బని మహానందంబు
 నం బొందుచుండె నంతలోన.

7

నా ర చ ద ర్శ న ము

సీ. వేదోఽనిషదర్థవేత్త పురాణేతి

హాసకల్పన్యాయభాసురమతి

ధర్మతత్త్వజ్ఞుడు ధర్మార్థకామమో

తువినిశ్చయజ్ఞానకలితచిత్తుఁ

డంగపట్కువిధిజ్ఞుఁ డైక్యసంయోగనా

నాత్వాదిసమవాయనయువిదుండు

పంచావయవయుక్తవాక్యదోషగుణజ్ఞుఁ

డుత్తరోత్తరవక్త సత్తపస్వి

తే. కవి ప్రగల్భుండు మేధావి భావనదర్శి

సర్వశాస్త్రప్రవీణుడు సంధివిగ్ర

హోదిషాద్యణ్యతత్వజ్ఞః డనఘమూర్తి

నారదుం డఖిలకలావిశాగదుండు.

8

తే. మెఱపు మెఱసినచందాన మింటినుండి

పంటవలఁతిమొగం బయి వచ్చె నిచ్చ

విక్రమునికొల్వుకూటము వీధివట్టి

మహతి వాయించుకొనుచుఁ గ్రమక్రమముగ.

9

వ. ఇట్లు వచ్చి పద్మాలయకడం బ్రత్యక్షం బై ప్రదక్షిణపూర్వక

ప్రణామంబుగావించి మించినవేడ్క నిట్లనియె.

10

శా. తల్లీ యుల్లములోనితల్లడము వోఁ దాత్పర్య మెల్లఁ శుభ

ప్రోల్లాసంబునఁ జెల్లెనే న్నృపతి నీ చూహించిన ట్లుండెనే

చల్లారంబడనట్టిద్యేషమున నిన్ పైఁపంగఁ బోకుండువా

క్కుల్లాజ్జబేక్షణత్రుళ్ళు తెల్లి పడెనే పో రేగ భోగింతువే.

11

క. జయపురఃపతి నేఁ జెప్పిన

క్రియ నొప్పెడుప్రోడ యనుచుఁ గ్రియల నెఱిగితే

నయవిదుండు వానిపాలన

మయమునఁ బొందెడునె చెప్ప మతికుతుకముగఁ.

12

వ. అనిన నమ్మహాలక్ష్మి యిట్లనియె.

13

రాజ్యలక్ష్మి సరస్వతివృత్తాంతముచెప్పట

చ. యతివర! నీ వసత్యము నొకప్పటికేనియుఁజెప్పవాడవే

క్షీతితలమందు నాన్మఃపతిశేఖరుఁ బోలినపూరుమందు లే

డతికరుణాసముద్రుడు సమగ్రకలాకలితుండు సత్యచా
క్ష్మతురుండు దానతత్పరుండు సర్వసమర్థుఁ డతండు సూడఁగన్.

పీ. విద్యత్కపుల కెల్ల వివిధార్థము లొసంగి
సత్కార మొనరించె సాధుగతుల
సంగీతసాహిత్యశాస్త్రవిద్యర్యులఁ
బూజించి పుచ్చె వే లోజ నిచ్చి
గాయకపరిహాసకప్రభృతుల కిచ్చెఁ
గోరినవిత్తంబు కోర్కీ మీఱ
వివిధదేశాగతవిప్రసంఘములకు
భూరిదక్షిణ లిచ్చె భూతి మెఱయ

తే. బధిర పం గ్వంధ భిక్షుక ప్రభృతినకల
వర్ణములవారికిని రేయుఁ బవలు నాఁక
యిష్టమృష్టాన్నము లొసంగెఁ దుష్టి గలుగ
విక్రముండు పట్టభద్రుఁ డై వెలసినపుడు. 15

ఉ. ఆతండు పట్టభద్రుఁ డయినప్పుడు నేనుఁగు నెక్కినప్పుడున్
భూతలనాథు లందఱును భ్రోగయినప్పుడు కొల్వుకూటముం
బ్రీతిఁ బొనర్చినప్పుడును వేడుక లెన్నియొ చేసినప్పు నే
నాతనినీడ మై కుతుక మందుచు నుంటి మునీంద్రచంద్రమా.

క. దేవేంద్రాదులు నన్నున్
సేవింతుచు నుత్సవంబు చేసినపుడునే

నేపంవిధహర్షోత్క

ర్నావేశముఁ బొంది యెఱుఁగ నమరమునీంద్రా.

17

ఉ. ఇన్నియు నాకు హర్షమునకే యగుచుండెను గాని సఖామదిన్
గన్నడ నేసి నాయెడల శౌరవభావము పూన కీసునన్
గన్నును మిన్నుఁ గానక నికార మొనర్చెడువాణి పోణిమిన్
సన్నగిలంగఁ జేయుటకుఁ జాలనిదానన యై నలంగెదన్. 18

తే. విక్రముఁడు గారవిఁపఁగ వివిధవైభ

వము లనుభవించుచున్న సర్వమున కేన

ప్రభీ వై యున్నఁ బ్రభుదయాపాత్ర మైనఁ

బలుకుచెలిమాట దలఁపు రాఁ దలఁకు వొడము.

19

క. ఎటు లైన దాని వంచిం

చుటకుం జాలమినిఁ బొందు సూఛించుచు నే

బటిమమెయి మాట లాడితిఁ

గటకటపడి యదియు నన్నుఁ గసరి గమించెన్.

20

క. మెత్తనిచిత్తము గలుగుట

నత్తన్విం జెందనాడ నాతఁడు నేర్వం

డెత్తటి మాసఖ్యమునకుఁ

జిత్తముఁ గావించుఁ గాని చేకుటదయ్యెన్.

21

చ. కవులును బండితోత్తములు గాదిలి చుట్టలు వాణి కంచు భూ
ధవునకుఁ జెప్పి వారలకు ద్రవ్య మనంతముగా నొసంగి పూ

దవుగతి చేయుఁ డంచు వినయంబునఁ జెప్పితి దాన లాభ మే
లవమును లేకపోయె నది లాఘవకారణ మయ్యె నియ్యెడన్.

తే. తొంటివైరము లన్నియుఁ దొలఁగఁ ద్రోచి

నీవు నేనును మైత్రిమై నెగడుచుండ

మనుచుఁ జెప్పితి బతిమాలుకొనుచు నెంత

చెప్పినను గాదు పో దని యొప్పు దాపె.

23

ఆ. మనము పాలు నీరు మాడ్కి విక్రమునింటఁ

గలసి మెలసి యుండ మెలమి గదుర

ననముపడఁతిపొత్తు పొనఁగదు దానిని

వెడలఁ దోలు మనుచు నొడివితి నయ్యె.

24

తే. ప్రభువు విద్యాప్రియుఁడు గానఁ బలుకుబోఁటి

గారవించెడు నందున నధికగర్వ

దుర్విదగ్ధ మై యది సన్నఁ దొలఁగఁ ద్రోయఁ

దలఁచు చుండినజాడలుఁ దెలియ వచ్చె.

25

ఉ. దండము గాని సాధనము దానికి నొండొకఁ డుండఁ బోవ దా

దండము నిశ్చయించుకొని దానికి ముక్తమును భేదతంత్రమున్

దండితనంబునన్ నడపి దానిపయిం దుదిమాటఁ జూచికో

నుండితి నింతలోన నయనోత్పలముల్ మునిచంద్రునిం గనెన్.

నారదుఁడు దండోపాయముం జెప్పటన్

తే. అనుడు మునితల్లజుండు నీయభిమతంబు

నే నెఱిగి భేదతంత్రము నెఱసి వచ్చి

నాడ నదియును సఫల మై కూడి రామిఁ

దెలుపుటకు నాదునెమ్మది తలఁకుచుండె.

27

చ. చదివిన సంధ్య వార్చినను సన్నియమప్రతముల్ పొనర్చినన్
దుద కెది చేసినన్ ధనముతోఁ బని లేసిజనుం డొకండు లే
డదియె ప్రధాన మన్నిటికి నయ్యది లేనిమనుష్యుఁ డెట్టిస
త్పదమున నున్నవాఁ డయినఁదానొకగవ్వకుమాఱఁడుర్వరన్.

ఉత్సాహవృత్తముఁ

ఏను మేటి ననుచు గర్వ మింతమాత్ర మేని నీ

మానసమున మాను మింక మానినీశిరోమణీ !

మానవేశ్వరుండు నిన్ను మాన్యదృష్టిఁ జూచినం

గాని రాజ్యలక్ష్మిమీఁదఁ గలదు నెయ్య మియ్యెడన్. 29

ఉ. ఏయెడ నిన్నుఁ గట్టుకొని యేమిఫలంబును బొందఁ గల్గె తే
డాయమచెట్టఁ బట్టినది యాదిగ నాజగదీశుఁ డట్టు లా
ఖ్యాయుతుఁడై ప్రపంచమునయందుఁ బ్రసిద్ధినిబొందుచుండెరా
రాయఁడు తాన యై శుభఁరంఁరలం గొనుచుండె నంగనా.

సీ. ఏనుంగు నెక్కి పెక్కేనుంగుకాతులు

వెంట రాఁ బురి నేగుఁబెండ్లి నేయు

గుట్టంబు నెక్కి వేల్ గుట్టంపునరదార్లు

వెనువెంట రా స్వారి వెడలుచుండు

నందలంబున నెక్కి ముందువెన్మల బరా

బరు లయి ప్రజలు రా జరుగుచుండుఁ

బైడిబెత్తులవారు బహుషరాకులు దెల్పు

బేరోలగం బుండు బేరు మోయ

తే. వందులును మాగధులు స్తోత్రపాఠములను

జదువఁ జోపుదారులును హెచ్చరికఁదెలుప

మంత్రిసామంతు లెవ్వేళ మంతనములు

సలుపఁ బాలుపొందు విక్రమత్కృతివిభండు.

31

క. నీజోలి రవంతయు లే

దాజగతీశ్వరున కిష్ట డబ్బముఖి! నీ

రాజసము తొంటియట్టులు

రాజిల్లదు గర్వ ముడుగ రాదే యింక.

32

వ. అని సరస్వతి ననేకవిధంబుల బోధించి బుజ్జగించి బెదరించి

యదలించి మందలించి మంచి యని చెడ్డ యని యా నని

కా దని పంతంబు మాను మని పట్టు విడుపు మని గుట్టు పో

గొట్టుకొనకు మని రట్టు తెచ్చుకోకు మని వైరంబు కూడ

దని నేరంబు నేయకు మని నయమున భయమునఁ బ్రియ

మున రయమునం జెప్ప వలసినంత చెప్పితి నెంత చెప్పినను

దాఁ బట్టినకుందేటికి మూఁడె కా శ్కనుచున్నది కాని నా

మాట విన్నది కాదు కావున నీ వింక దండ్రోపాయంబునఁ

గార్యంబు సాధించుకొనుదానవు గమ్ము “ధనమూల మిదం

జగ”త్తనుటం జేసి నీపరివారంబును నీవ కూర్చుకొనం గలవు

సంగ్రామంబునఁ గీర్తికామిని నేఱుచేసినం జేయుదువు గాని

నిన్నున్ దేవ్విసింది తాగ మై రచ్చ లెక్కినను నీకుం గోడ
లును నీవంగసంబున కెల్లెబేరు దెచ్చునదియుం గావునఁ బలు
కుంగలికిఁపయిఁ గనికరించి నీవశంబునం బెట్టుకొనుము నీపై
చలం బూనినయశఃకాంత దేశాంతగుంబుల కేగ వెడలంగొ
ట్టించువని కాకలికి సాయంబును నీకుఁ గావలసివచ్చు నని
చెప్పిన నస్వప్నంబోడి మఱియును.

33

క. ధనమూలము జగ మని నీ

వనుటం బసదన మొసంగి యవనిస్థలిపై
ఘనకార్యంబులకుం ద
జ్జనులను నావంకఁ దిరుగ సమకూర్పఁ గలన్.

34

క. అసమునకు మనికికట్టునఁ

బసమీఱం గూరుచుండు పని వో నెపుడున్
వెన గలిగి తిరుగుచుండెడు
దెన గల్పించెదను నాదుతేజుల బెనఁగన్.

35

క. తలవాఁకిళ్ళ మొంగెడు

పొలఁతికి గరువంబు మొండు పొం చెంచి ననుం
గలియం గన వచ్చునె నా
పలుకుఁబడి న్నడువఁ దలఁపుఁ బాటించు నొకో.

36

ఆ. వేల్పుదచిసి! నీకు వెఱ్ఱియా? పిచ్చియా?

నిట్టనీల్గుచుండునెలఁత యేమి

నన్నుఁ గలియు టేమి నా కిది సందియ
మనిన దేవహాని యనియె నిట్లు.

37

మ. తన ప్రేమించినయెల్లవారలును నీద్రవ్యంబునం దృష్టు లై
నిను నగ్గించుచు నిన్నె కోరుచు నినున్ సేవించుచు స్నేదయం
గొనఁ గాక్షించుచుఁ దన్నుఁ జూడకునికింగొండంతగోరంతయై
చన గర్వం బది యెల్లఁ దెల్లముగ నాచార్యంగి నిజజేతెడున్.

ఆ. ఆదరించువారు నరయువారును మాట
లాడువారు లేమి నాలతాంగి

కట్టఁ బట్ట కైనఁ బొట్ట కైనను గఱ
వగుటఁ నిన్నుఁ జేర నరుగుదెంచు.

39

వ. తల్లీ! నీయుల్లంబునం గల యుద్యమం బంతయు మహీకాం
తునిమదికి దోఁడం జేసి వాసిం. బ్రవర్తించుచుఁ దన్మూలంబున
సంపూర్ణసిద్ధి సమకుఱునట్లు సంవిధానంబు సంతరించి కార్యం
బు నిర్వహింపు మని రాజ్యలక్ష్మీ నామంత్రణంబు చేసి నార
దుండు నిజేచ్ఛం జనియె సంత నామెయు.

40

రాజ్యలక్ష్మీ సాధనములు సంతరించుట

తే. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు నాంధ్రలోక

విశ్వవిద్యాలయము నాఁగ వెలయుసంస్థ

లోష్ఠ నారెంటితో నాంధ్రమున్నది కద

వానిఁ బోషించుభార మేఁ బూనుకొందు.

41

ఆ. దాన నాంధ్రు లెల్లఁ బూని నామదివట్టి
మెలఁగఁ గలరు నాకు మేలు నేయఁ
గలరు నేను నాకుఁ గలసంజ్వరము వాయ
మిసిమిఁ గందు నెల్లమెలఁతలందు.

42

ఉ. ఆంధ్రులు ధైర్యసాహములందుఁ బ్రసిద్ధిని గాంచినట్టివా
రాంధ్రులుసత్యసంధులనునాహ్వయముంగొని యున్నయట్టివా
రాంధ్రులు తొక్కవైదికములందు సమర్థతఁ గాంచి మించువా
రాంధ్రులు సర్వలోకవినుతార్జవముం గలవార లారయన్.

క. ముందడు గాంధ్రుఁడ వేయున్
సందేహము లేద యెట్టిసమయములందున్
మందమతి గాఁడు ప్రాణము
నందు న్విడనాఁడు నాస యవసర మైనన్.

44

తే. ధరఁ “బహోపకారార్థ మిదం శరీర”
మనెడున్యాయ మయ్యాంధ్రునియందె కలదు
వానినిం జెప్పి చెప్పఁగ వలయుఁ గాదె
యన్యుఁ డగువాని నెవ్వని నైనఁ గాని.

45

నీ. ననుఁ గొల్చి మెప్పించి నాదయాపాత్ర మై
తోడరునాచార్యుఁ డాంధ్రుండ కాఁడె
దిగ్విజయముచేసి దేశదేశములఁ బే

ల్పొందినరాయ లాంధ్రుండ కాఁడె

కఱవుకాలమున బంగరువానఁ గురియునో

రుంగల్లునాథఁ డాంధ్రుండ కాఁడె

రాజేంద్రచేఱఁ బాప రాపాడి సుల్తానుఁ

దోకొన్నమంత్రి యాంధ్రుండ కాఁడె

తే. వేనవే లయి శాత్రవసేన చుట్టి

ముట్టి పోరాడ నెల్లర మట్టుపెట్టి

యనిమొనం బ్రాణములు వాయనైన బల్లి

దుండు రంగువనీంద్రుఁ డాంధ్రుండ కాఁడె.

46

ప. మఱియు నె దఱో కల రాంధ్రులు సర్వసమర్థు లట్టివారునా
కుం దోడుపడినాకార్యంబు నిర్వహింతు రని నిశ్చయించి విక్ర
మున కది యంతయు సంతరంగంబునం దోఁపఁ జేయుటయు
నతం డాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకుఁ బ్రతివర్షంబును నూఱు
వే లిచ్చునట్లును సాహిత్యపరిషత్తుం బ్రోచునట్లునుం బలికె
దానం జేసి మంగళదేవత తలంచిన స్థాంధ్రలోకం బంతయుఁ
దన స్రక్కకుం దిరిగి తఱుగనితమకంబున పైన్యం బైదైన్యం
బు దక్కి మొక్కవోనిపరాక్రమంబు సూపుచుండుట కంత
రంగంబున సంతసించుచు మఱియుం గొంతబలంగముం గూ
ర్చుకొన జతనించుచుండె విక్ర దేవుండును వహన్యుం డను
పేరువడసి తనధనం బధిసాత్కృతంబు గావిచుచుండె నంతఁ
గొంతకాలంబునకు.

47

❧ వ స ం త ర్తు వ . ర్ణ న ము ❧

లయ. అంతట వసంతము నిరంతరశకుంతరుత

తాంత మతికాంతము నితాంతకృతపాంథ
శ్రాంతము కృతాంతదిగుపాంతమలయాంతఃని

శాంతభవసంతతసుశాంతతరవాతా
క్రాంత మతిశాంతహిమవంతము వనాంతతరు

కాంత మలకంతునకు సంతసము సింధు
క్లాంతము పొలంతులకుఁ గాంతిద మనంతగుణ

వంత మొగి అంతుగొనె నెంతయు ననంతః.

మ. చిరకాలాత్తవనాంగనావిరహముం జిత్తంబునఁగై ప లే
కురుసంతాపమును న్వెలార్చుటకునైయొండొక్కవోనుండి స
త్వరుఁడై సర్వవహుధినీసహితుఁడై ప్రద్యుమ్నుడుం దోడురా
సరగఁగ మాధవుఁడేగుదెంచికవిసెఁగ్కొమ్మండలంబంతయుఁ.

సీ. మావిపూఁదేనెల మత్తిల్లి యలిగాయ

కాలి సుస్వరముల నోలిఁ బాడె

శుకశారికాదినచ్చకునసంతానవై

తాళికాళి ఘనశబ్దములఁ బలికె

జివురాకులను మేసి చిరరవంబున వన

ప్రియకోటి కాహళఁ బ్రీతిఁ బట్టె

తెక్కు లల్లార్చుచు నొక్కొంటఁ గొలఁకు

హంసకాంతాళి నాట్యంబు లాడె

తే. నట్టియామని సంతస మావహిల్ల

మన్మథోత్సాహ జనకుండు మాధవుండు

సొగసులకు నెల్లఁ దానక మగుచు నెపుడు

వెలయుచున్నట్టివనలక్ష్మీఁ బెండ్లియాడె.

50

ఉ. కమ్మనిమావిపూవులను గాలువ గట్టెడుతేనె లాసి జం

జుమ్మని తేంట్లు వాడెఁ గడు సొంపలరార నిగుళ్ళు మేసి కో

కొమ్మని గండుకోయిలలు గూసెను జిల్కలు గోరువంకలున్

ముమ్మఱ మైనపండ్లు దినిమొత్తముగా వగఁబల్కెనత్తఁజీక.

చ. కొలఁకుల నీటబోటులను గూడుచువేడుక నాట లాడుచున్

గొలకొలమంచుఁగూయుచునుగోపులుసూపుచుఁదమ్మిగద్దెలన్

నిలుచుచునాపులించుచునునిక్కుచునీల్చు ద్రుంచితూండ్లుము

క్కుల నెగిరించుచుండి కనుగోఁ దగె నంచలు కన్నుపండువై.

చ. మెలిగొనియొండొకండొరయమిక్కిలిచిక్కఁగనున్నమావితో

పులనలవోకమొత్తముగఁబుల్లులుగూయఁగఁబూవుఁదేనియల్

జలజలరాలి నేలపయిఁ జాల్కొన నెమ్ములు సూచి కాఱుమ

బ్బులుఱుముచున్నడున్గరియుబోయిపుడన్భ్రమనాడునత్తఁజీక.

చ. పాలుపుగ నొక్కొట నివ్విరియఁ బూచినమల్లెపొదం గడంగి తే

టులు గలయంగ వ్రాలి యెపుడు నివ్విడకుండఁగ నొప్పెనష్టపెం

పలరఁగఁ బెండ్లియాడియటనామనివెన్నుఁడు తోటలచ్చియున్

దొలికఱితాలు ముత్తైములును న్దలఁబ్రాలుగఁ గొన్నప్రవనన్.

ప. అట్టిసకలశృంగారసమాగమం బగువసంతాగమంబున జయ

పురేశ్వరుండు నవరాత్రి త్వవంబు నేయ నెంచి ప్రకటించు
టయు దేశదేశంబులం గల మెల్లవర్ణములవారు నమ్మహం
బరయ వచ్చి రాసమయంబున.

55

ఉ. వచ్చినవారి కందఱకు వాసవవైభవం దన్నరేంద్రుఁ డిం
పెచ్చంగ పడ్రసంబుల నహీనముగా నగు శాకపాకముల్
పచ్చడుగుఁ ఘృతంబు దధిశర్కరలుఁ గలపాయసాన్నముల్
నిచ్చలుఁ బెట్టెఁ జుట్టములలీలఁ దలంచుచు నెమ్మనమ్మునఁ.

నీ. మఱియు గోవుని నిచ్చె మాన్యంబు లిచ్చె ధా
న్యంబు నిచ్చె రత్నంబు లిచ్చె
వస్త్రంబు లిచ్చె ద్రవ్యము లిచ్చె భూషణం
బు నిచ్చె మళ్ళిచ్చె భూము లిచ్చె
సగ్రహారము లిచ్చె నశ్వంబులను నిచ్చె
గజముల నిచ్చె సంగనల నిచ్చె
సందోగంబు నిచ్చె నావాసముల నిచ్చె
గమ్మకస్త్రపుదమ్మలమ్ము లిచ్చె

శే. వడుగులం బెండిలులు నేయ వలసినంత
ద్రవ్యసముదాయ మిచ్చె నాధరణివిభుఁడు
కలశముం బెట్టి నవరాత్రిముల మహేశి
వ్రతము నేయుచు వచ్చినవారి కెల్ల.

57

వ. ఇట్లు నవరాత్రి త్వవం బత్యుత్సాహంబునం గావించి వచ్చిన
వారి నెల్ల సంతరిపుచ్చి యనంతరకాలంబున.

58

❀ విక్రముని ధర్మకార్యములు ❀

తే. సత్రములు వెట్టె నందందుఁ జలువచప్ప
రములు నెలకొల్పె గుడిగోపురములు గట్టె
బావులుం జెరువులును ద్రవ్వె వైద్యశాల
లేర్పఱచె నెల్లవోట్ల భూమిందుఁ డతఁడు. 59

మత్త. అన్నశాలలు ధర్మశాలలు నాలశాలలు మందులక
వన్నె కెక్కినవైద్యశాలలు పాఠశాలలు దేశదేశ
శోన్నతిం జనుగ్రంథశాలలు నూళ్ళ బల్లెల నిల్చి తా
నెన్నఁ డారయుచుండె విక్రమపృథ్వినాథుఁడు శ్రద్ధ మై. 60

క. జీవనయంత్రంబులకుఁ
జీవనములు నిలువరింపఁ జెప్పఁగ నగునా
జీవనయంత్రము లెల్లఁడఁ
గావింపఁ గలిగె నృపశిఖామణి పుడమి. 61

ఆ. జయపురాధినాథు సత్కారముల కిచ్చఁ
బాగడుచును విశాఖపురవరమున
వినిధసంస్థలందు విపులాభినందన
సభలు చేసి కెల్ల జనులఁ జేరి. 62

ఉ. ఉత్కలమందుఁ బేరుపడియుండిన బ్రహ్మపురంబునందు సం
సత్కర మై మహాజననమంచిత మై ఘనవైభవంబు నై
సత్కవిరాజసేన్య మయి సర్వమహీశ్వరగుస్తమై సప
ర్యోక్తమైన పెద్దసభయొప్పెనుతించుచువిక్రమప్రభు. 63

క. ఒకయూ రొకపల్లియమతి

యొకపత్తన మనుచు ననంగ నోప్పునే జగల్గి

సకలస్థలముల సభలై

సుకలుని విక్రముని మెచ్చె సురుచిరగరిమన్.

64

క. ఏతాదృగ్విధనత్కా

ర్యాతతమతి యగుచు విక్రమార్కమహారా

జేతఱి బ్రజలం బ్రోచుచు

భూతల మేలుచును సుగుణభూషితుఁ డయ్యెన్.

65

క. ఆత్మనత్కారములకుఁ

బ్రీతిం గొని యెల్లవారు విజయపురశ్రీ

జేతముల మెచ్చి తద్వశు

లై తఱిమిరి కీర్తికాంత నటు నిగ్గ పరనన్.

66

మ. కృతు లెన్నోరచియించినత్కపులు తత్కీర్తిం దిగంతంబులన్

నతమున్ మెట్టంగఁ జేయువా రగుచు నా మ్మనాథునింజేరి సం

స్తుతు లొప్పం గృతు లిచ్చిరాశఁడునుసరిశోధించిచేకొంచుదా

నతినత్కారము లాచరించిమనిచెన్ హాహాయ నన్ లోకముల్.

క. ధనవాంఛారతమతు లై

తనకవులును దన్నుఁ జేరి తత్సరతఁ గనుం

గొన రైరి దాన భాషా

వనితయు గర్వంబు విడువ వలసిన దయ్యెన్.

68

కీర్తికాంత సరస్వతితో సంభాషించుట

వ. ఆట్టియ వసరంబునఁ గీర్తికాంత సరస్వతిచెంతకుం జని జయపు
రాధినాథుండు లోకంబునం గలయెల్లవారికి ననికాన్ధాబు లొ
సంగుచుండుటంజేసి వా రెల్లరును శ్రీదేవిఁజూంబువా రై
నిన్ను సరకుగొనక నన్ను వెడలం గొట్టుచున్నవారు నాగతికి
నీ వేమిచెప్పదువు నీవు నలంతివి కావు నీకును బెద్దబు
గంబు కలదు కావున నాలసింక నీవారి నెల్లం బిలువం బంచి
వారి నెల్ల నడంక జతనింపుము నీకును నాకును స్థిమితత్వంబు
నిలువరింపు మని వ్రాద్దించినఁ బలుకుుబోటి మేఁకి యయ్యు
నాటికి నీరసస్థితి నొందవలసినది నై కుడుచు మందమందం
బుగా నమ్మందగమన కి ట్లవియె

69

ఉ. ఓడితి నేను నాదుబల మోడిగిల్గె గదె నాకు నిష్ఠఁ గా
నీడయు లేకపోవుటలు నిశ్చయ మయ్యెను గాన నిష్ఠ్యుడ౯
మోడుపుఁగేలు ఫాలమున మోపుచు నోపకతోడ లచ్చిన్
వేడి మనంగ నాతలను వీరిడిబమ్మ లిఖించె నక్కటా. 70

చ. నినుఁ గన నాకు నుమ్మలక నిల్వఁగ వచ్చెడు నీకు నిష్ఠఁ గా
నను వగుఁదోటు లేనిగతి యయ్యెను లచ్చి నిను న్వలార్చగా
మన మొనరించు టబ్బరిమె మానిని నేనును నీకు నట్టికీ
డొనరుచుదాస నయ్యెదనయో కృతః లక్ష్మణునసాధనంబుల౯.

వ. నేను నీచలిమిగ బెడబాయుటయ కాక యేకాలాబు నంతఁ
పురంబనకుం బోక పేరొలగంబున మాత్ర మాయమయను

గ్రహంబు కోరి నేవించుచు నుండునట్లు సమయంబు నడపి
వచ్చితి నీ విక నన్నుం బాసి నీయిచ్చ వచ్చినమచ్చునం
బు మృని వేగిరించిన నమ్మించుఁబోడి చేయున దెద్దియులేక
యేమియు నొందు వాకోక వీకమెయి వెలవెల్లి నై మాఱు
మొగంబు వెట్టి వెడలి చనియెనంత.

72

కీర్తికాంత దేశదేశములు పరిభ్రమించుట

ఉ. వేదురు వోలె వీధిఁ బడి వెన్కలు సూచుచు నేగుదానిని
వేద దరుమంగ వెన్నోరి వెన్కలు సూడకు నిల్వఁ బోకు నీ
వీదరి నాడఁ బోకు మని యిదిరబందుగు తెల్లదిక్కులన్
బోదరలించి రెచ్చఁగఁబ్ర మోదముతోఁగర తాళసంగతుల్.

వ. అంత నక్కాంతయు.

74

క. ఆయూరినుండి యొకయూ

రాయూరును నట్టు లైన నవల మఱొకయూ
రాయూర నుండఁ బట్టమి

నీయూ రాయూరును నాక యెల్లడఁ దిరిగెన్.

75

చ. ఒకగడి మైన నొక్కకడ నుండెద నో యని విశ్రమింపఁ బో
నొకరుండు గాక పెక్కు గట నుండఁగ నీయక పాఱఁ ద్రోలఁగా
సకలధరాతలంబునను సారెకు మెట్టుచు నూళ్ళు ప్రోళ్ళు నొ
ద్దిక చెడ నూర్పువుచ్చుటకుఁ దీరని దయ్యెఁబరిభ్రమించుటన్.

చ. జనవిభుఁ డొక్కనత్కృతి నెసంగఁగఁ జేసినకీర్తికాంతయున్
జనవఱి యొక్క దేశము వెసఁ జనునట్టిద యయ్యె నెయ్యెడన్

గనుగవ తొప్ప వ్రాలిచెడికాలము మాత్రము నైన నేద వా
వను దిరముండ లేదయి బమ్మరిలుక నకల ప్రపంచముకా

సీ. జనపదంబుల కేగ జను లుండ నీ రవి

వనుల కేగిన నట ఘనులు గలరు

కోయగూడముల నేగొద లేద యనిన నా

గరకత వాస్త్రకుం గలిగియుండె

గొండలోయలఁ జేరి పండి యుండెద నన్న

వ్యాధు లందందు వేటాడుచుందు

నీర్వాములకు నేగి నిలిచి యుండెద నన్న

నోడబేహారు లం దుందు రెపుడు

తే. ధరణిఁ దల దాచుకొనుట కేతలమునందు

దా వొకింతయుఁ గానక తల్లిడిల్లి

ప్రబల జవసత్వములు దినక్రమమున నది

తత్తఱంపడి సంద్రముల్ దాటి పోయె.

78

సీ. కడఁగి పాల్కడలితోఁ గాఁగిలింతలఁ దేలి

కైలాసగిరిమీఁదఁ గాలుపెట్టి

మలపట్టి తేనితోఁ జెలికార మొనరించి

గిబ్బరాయనిమీఁదఁ గెరల కక్కి

ఱిక్కరాయనితోడ నెక్కన క్కెము లాడి

యలవేలుపుగౌరు నక్కుఁ జేర్చి

వెలివ్రాఁకుతోఁ గోరికలనెల్ల నెలకొల్పి

చిలువయేలికతోడఁ గలసి మెలసి

తే. నారదముసీంద్రులం దొట్టివారిఁ గలిచి
 యలుముకొని ముజ్జగంబుల యందు విరిసి
 ప్రోడ యై తిరు గాడుఁ బ్రభూతసుగుణ
 వర్తి యయి పొల్చుచిక్రముకీర్తికాంత.

79

అలక్ష్మీలక్ష్మీసంవాదము.

వ. ఇట్లు విక్రమదేవమహీమహేంద్రునికీర్తికాంత దినదిన ప్రవర్ధ
 మానయై సవనవత్సంబు నొందుచు జగత్త్రియం బాక్రమించి
 నిత్యసంచారము గావించుచున్న దనియు వాద్దేవత మంగళ
 దేవతం జేరి బ్రదుకుచున్న దనియు మంగళదేవత మహాన్న
 తిం గాంచి మహారాజవల్లభ యై వేసివేయక మహావైభవాతిశ
 యంబునందులఁదూఁగుచు నిజప్రభుత్వంబుగ్రీపింపఁజేయుచున్న
 దనియు విని జ్యేష్ఠాదేవి తనకును విక్రమదేవుని వీర్యంబున
 న్నిలువ నీడ లేకపోవుచున్న దనుసాధ్వసంబున నొక్కనాఁడు
 తన చెల్లెలికడకు వచ్చి తదత్సల్లడం బంతయుఁ దేటతెల్లంబు
 గావించుచు నిట్లనియె.

80

ఉ. ఎల్లెడ నేను సత్కు-వులయిండ్ల మనీషులయిండ్ల నొండ్ల కీ
 నుల్లము సేయుచు న్మౌలఁగుచుండెడువారలయిండ్లసత్క్రియల్
 దెల్లముగా నొనర్చుటకుఁ దీరినవారలయిండ్ల సత్యవా
 త్సల్లలితాత్ములై చనెడుసాధులయిండ్ల వసింపుచుండుదన్.

జి. వీరియిండ్లు నాకు వారిజగర్భంబు

ప్రాసె యిచ్చె గాపురం బొనర్చు

నందుఁ గవులయిండ్లు లానందజనకముల్

సతతవాసమునకు సారసాక్షి.

82

శా. ఈవే విక్రముఁ బ్రోత్సహించిననునాయొండ్ల సదావాసము
గావింపఁ గతి లేనియ స్థానరుపం గా నెంచి తట్టే మదిన్
నీవు నేనును దోడఁబుట్టువు మై నీర్వామికిం బుట్టమే
యావిన్నాఁము వీటిఁబుచ్చి నను రాయం జెల్లునే చెల్లెలా!

ఉ. నీవు వరింతు కొందఱను నేను వరింతును గొందఱన్ జగం
బీవగఁ బంచుకొంటిమి కదే సమయం బది వమ్ము చేసి నీ
వీవరుసన్ మదీయుల గ్రహింపఁగ వచ్చుట రాచపాడియే
నీవిధ మెవ్వఁడైన వినెనే నిది కా దని బుద్ధి చెప్పఁడే. 84

క. నీవారియిండ్ల కెపుడే

నే వచ్చితినే గయాళి ! నీ వేమిటికే

నావారియిండ్ల కరుదే.

నీవిధ మది నాకుఁ జూడ నివ్వెఱ గయ్యెన్.

85

ఆ. అక్క ననెడిమాట యొక్కిసుమంతయు

లేకపోయె నీకు లోకమందు

నాకు నిలువ నీడ లేకుండఁ జేయుట

యగు నటంచుఁ దలఁచి తట్టె చెట్ట.

86

సీ, కవులయిండ్లకుఁ బోవఁ గలవు నీ వని నన్నుఁ

నెడలంగ నడచిరి గడుసువాఁటి

సాధుసజ్జనులపంచం జేరుకొనఁ బోవఁ

బో పొమ్మనుచు నన్నుఁ బొడిచిపుచ్చి

రేఖోలికిం బోవ కెపుడు బొంకనివారి

కడ కేగ రాకు పొకాలు మనిరి

కులధర్మకర్మముల్ సలుపువిపులపొంతఁ

బోయిన మెడఁ బట్టి పాయ గెంటి

తే. రెవని నే మున్ను ప్రేమింతు నెవరు హితులొ

వారివారియిండ్లకుఁ బోవఁ జేర నీక

తిట్టి దిగపాఱఁ బోసి పో నెట్టి రింక

నేమి నేయుదు నెటు చొత్తు నేది దక్కు.

87

వ. అని మిగుల వగలం బొగలునలక్ష్మీం జూచి మహాలక్ష్మీ

గర్హించుచు నిట్లనియె.

88

క. నీ వక్కవనుట నిక్కము

నీవర్తన మెంతయేని నీతివిహీనం

బై వెలయు నీడయిం గృహఁ

గావించుట పాపహేతుకము గదె కుమతీ.

89

శా. తోడంబుట్టినదానవైన నినుఁ జేతోవీధిఁ బ్రేమించి నీ

తోడం గూడి మెలంగినకాదురితముల్ తోతెంచెడిం. దొయ్యలీ

పాడం జొచ్చితి ధర్మసన్నములు పాడం బన్న ప లేద నీ

వేడ న్నాప్రజఁ గూడఁ బట్టుకొన లేదే విన్ను వాక్రుచ్చెదన్.

సీ. సత్యహరిశ్చంద్రసామ్రాజ్యము హరించి
 వల్లకాటం బెట్టి వంప లేదె
 నలచక్రవర్తినిఁ గలధనంబు హరించి
 బానిసీనిగఁ జేయఁ బూస లేదె
 ధర్మరాజాదులద్రవ్య మెల్ల హరించి
 తలఁ దాఁచుకొనియుండఁ జలుప లేదె
 వీరరుద్రునిరాజ్యవిభవ మెల్ల హరించి
 కారాగృహంబునఁ గట్ట లేదె

తే. ప్రతియుగంబున నీ విట్లు ప్రతిఘఁ బూని
 నాకుఁ బ్రేమాస్పదులనర్వలోకవిదుల
 నెందఱనొ పట్టి పల్లార్చి తిట్టినిన్ను
 నక్క యని గిక్క యని యెంచు టర్హ మటవె. 91

శా. నీకేలోకమునందు నేగృహమునం దింతేనితా వుండ దో
 రాకాసీ! చను మొందుభూములను జేరం గానివో విక్రముం
 డీకాలంబున నీవినాశమున కై యేప్రాద్దు చింతించెడిన్
 లోకాతీతపరాక్రముం డనుచు నీలోనెంచు మాభూషతిన్.

తే. నీదుపే రన్న నాతఁడు నేయి వేల్చి
 బగ్గు మని మండునగ్గి నాఁ బ్రబలు నిన్నుఁ
 గాంచె నేనియు నినుఁ బట్టి కాల్చి పుచ్చు
 బ్రదుకుపై నచ్చ గల దేని కదలి పొమ్ము.

క. పోకున్న నిన్ను చే నా

లోకేశ్వరుతోడఁ జెప్పి లోలోపున నే

పోకాటి. పో నొనర్చెద

వాకొన కొం డేగు మిచటు వాసి వడి వడికొ.

94

 రాజ్యలక్ష్మీ విజయంబు గాంచుట

వ. అని కిసిని పలికినం బలుక నోడి వాడినమోముతోడఁ దల
వంచుకొని చేప్తులు దక్కి జ్యేష్ఠాదేవి బ్రదికి యున్నం జూచు
కొంద మని ప్రాణభయంబునం బాటి పరభూములం జేరు
కొనియె నట్లు పెద్దమ్మం బాఁజఁ ద్రోలి కీర్తికాంతం బ్రపంచం
బెల్లఁబరిభ్రమింపం జేసి తామడాంబరాదులం బరివిషయం
బులఁ బరిభ్రమింపం జేసి సరస్వతిం దనఁపరిచారికం గావించు
కొని విజయంబుగాంచి భూదేవితో సఖ్యంబు చేసికొని వాసిం
గాంచిన రాజ్యలక్ష్మీ విజయలక్ష్మీనామంబు నడసి భూమంశ
లాఖండలుం డైన విక్రమార్కమహారాజుం బెడఁబాయక.

నీ. అంతగపురముందు నాస్థానములయందు

సాదాంబులయందు సతివలందు

వాహనంబులయందు పాణంబులయందు

నాలమందలయందు సజములందు

గోష్ఠంబులందును గోలఁచుకొట్టలయందు

వనమూయం దుఁపవనమాలందఁ

బ్రహ్మాదములయందఁ బ్రకారిములయందు

మాడుగులందును మిగిలెందుఁ

తే. జస్వరంబులయందు రాచవికేలందుఁ

గాయమానములందు మార్గంబులందు

రాజభూషణలయందు విరాజమాన

యగుచుఁ దిరముండి లోకవిఖ్యాతిఁ గాంచె.

96

వ. అట్లురాజ్యలక్ష్మీనమేశుడైనవిక్రమమహీమంకలాఖండలుండ

విక్రమదేవుని రాజ్యపాలనము

సీ. మంత్రియుగంధరు మాద్రివా రని పేర్చి

గలమంత్రులం జెంత నిలుపుకొనియుఁ

ద్రిదివేశుగురుసకు దీటు వచ్చినద్య

దక్రేసరులం జెంత నాఁగికొనియుఁ

గాళిదాసాదినత్కవులకుం బురుడైన

కవిశిల్పజులం జెంత గట్టుకొనియుఁ

దుంబురునారదాచుల కెస వచ్చుగా

యకమఃఖలుం జెంత నలుముకొనియు

తే. నుక్కుతున్కుల కెత్తయి మొక్కచోని

వీరభటులం బెక్కురం జెంత బెట్టుకొనియుఁ

బూజ్యసామ్రాజ్యమును బొందిపోలుపుమిగిలి

విక్రమార్కమహారాజు వెలయుచుండు.

97

ఉ. అక్షరలక్ష లిచ్చి కవితాంగనఁ బ్రోచినభోజరాజు నా

నక్షయ మైనవిశ్మ మిషి యార్యకవీంద్రుల నాదరించి స

త్యక్షరసప్రపూరితమహాకృగులకా రచియింపఁ జేసి య

ధ్యక్షతఁ గాంచి మించె వసుధాధిపుఁడతఁడు విక్రమాభ్యుదయై.
 శా. పట్టాభ్రామలఁ బ డితోత్తములఁ బజ్జన్నిల్పకొంచుఁధరీ
 త్రీట్టాభ్రామలఁ బోనిశాసనము లెన్నే చేసి ధర్మంబు లు
 డ్విట్టాభ్రామలఁ గ్రగభక్తిసాక్షికముగాఁ బృథ్విం బ్రతిష్ఠించి భూ
 రుట్టాభ్రామలఁ బెల్లఁబాపి యతఁ డారూఢప్రతిష్ఠుండగున్.
 తరుతటాకాదినంతాసము లందందు

సకలోపయోగ ష్టాసరణి నిలిపి
 వ్యవహారదక్షు లై హరుప్రమీచినకులీ
 నులఁ బదస్థులనుగా లలి నొనర్చి
 తనరాజ్యమున నున్న జనుల సందఱఁ గన్న
 జను లట్లు చూచుచుఁ జనుపు చేసి
 పదియు నెన్నిది యగుఁరగణాలం గల
 మేలుకీళ్ళం దానె మిసిమిఁ గాంచి

శే. రామరాజ్యంబు పోలికి రాజ్య మెసఁగ
 ధర్మసంస్థానము చేసి నిర్మలగతి
 నేలుచున్ విక్రమక్షమాపాలుఁ డలరు
 నాయురారోగ్యపుత్ర పౌత్రాభివృద్ధి.

101

క. అని కథకుఁడు శ్రోతలకున్
 వినిపించె న్వీను లలర విక్రమదేవా
 వనినాథదివ్యచరితము
 వినినం జదివినను మిగుల విజ్ఞాన మగున్.

102

ఉల్లాసానందము.

మ. శతమన్యుం బురుడించుచున్ జయపురీసామ్రాజ్యసింహాసన
స్థితఁ డై సర్వజనానురంజకముగా దేశంబుఁ బాలించుచున్
క్షీతినాథాగ్రణి యై మహోన్నత గతిం జెన్నొందుచుంసత్కవి
ణ్ణతుఁ డై విక్రమదేవవర్మ జగతిన్ నూతేండ్లు వర్ధిల్లుతన్.

క. కవిసార్వభౌములం దన

దవునాస్థానమ్మునందు ననుఁగులు వోలెం

దవిలించుకొంచుఁ గృతులన్

భువి నెన్నిక కెక్కి విక్రముఁడు పెంపొందున్.

104

శ్లో. దిశతు భువనభర్తా మంగళం భూమినేతృ

ప్రణతవిమలరాజన్యాన్వయే విశ్రుతాయ

కవికులసహకారశ్రీవసంతాయ నిత్యం

జయపురవర రాజ్యశ్రీయుతా చూడఁబూచు.

105

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమత్కవిసార్వభౌమ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

ప్రణీతం బయిన విజయలక్ష్మీవిలాసం బను

నపూర్వప్రబంధగబుస సర్వమును

షష్ఠోల్లాసము.

